

Ole Kristian Korssjøen

Rørosloven av 1818

En undersøkelse av en særlov for Røros kobberverk

Masteroppgave i Historie

Veileder: Pål Thonstad Sandvik

Trondheim, juni 2016

Rørosloven av 1818

En undersøkelse av en særlov for Røros kobberverk

Ole Kristian Korssjøen

**Masteroppgave i historie
Institutt for historie og klassiske fag
NTNU
Trondheim, Våren 2016**

Forord

‘‘En bermandshaab er et meget usikkert haab’’

-Johan Mølmann Lysholm, Det 2. ordinære Storting 1818

Etter to år på lesesalen med nesen i gamle lover og deres paragrafer. Med et daglig inntak av en kanne kaffe, vil jeg her overrekke min masteroppgave. Jeg har min barndom fra Røros og med syv år under jorden som gruvsusk kunne man ikke unngå å bli miljøskadet. Det kommer derfor ikke som en overraskelse at min masteroppgave omhandler Røros kobberverk. Verket har blitt allerede under sin driftsperiode blitt skrevet mye om, men jeg håper at mitt lille bidrag vil fremstille nye deler av historien om kobberverksdriften på Røros som tidligere ikke har blitt skrevet så mye om.

Jeg vil først takke min veileder Pål Thonstad Sandvik for alle tilbakemeldingene, sin store kunnskap og engasjement har hjulpet meg igjennom prosessen med å skrive masteren. Jeg vil takke mine medarbeidere ved Rørosmuseet som har hjulpet meg med å finne frem kilder. Og takk til mine medstudenter på lesesalen som har latt meg få dele de bisarre småhistoriene som dukker opp fra bergverkshistoriens ort-ganger og de fine samtalene over kaffekoppen.

Til slutt vil jeg takke mamma og pappa for at de har latt meg være den evige akademiker som leser og studerer de rareste ting.

Innhold

Kapittel 1. Innledning og problemstilling	1
1. Innledning.....	1
1.1 Problemstilling og spørsmål	2
1.2 Litteratur om Røros kobberverk og norsk bergrett.....	3
1.3 Primærkildene	6
1.4 Staten og bergverkene	7
1.4.1 Bergverkene fram mot 1814.....	8
1.5 Røros kobberverks driftsmetode, hytter og gruver	9
1.6 Oppgavens struktur.....	10
2.1 Grunnleggende prinsipper for bergretten	11
2.2 Regalretten.....	11
2.3 Tysk, fransk og engelsk bergregale og bergrett.....	12
2.3.1 Tysk bergrett.....	12
2.3.2 Fransk bergrett.....	13
2.3.3 Engelsk bergrett.....	14
2.4 Første norske berganordninger	15
2.5 Privilegium	16
2.5.1 Røros kobberverk og privilegier.....	17
2.6 Kommissjonen på Bragernes og endringer av verkets privilegier og drift	18
2.6.1 Hovedpunkt i reglementene fra 1689	18
2.7 Berganordningen av 1812	19
2.8 Loven av 1816.....	22
2.9 Oppsummering	24
Kapittel 3 Generalforsamlingen 1816	25
3.1 Verkets drift og økonomi i årene før 1816.....	25
3.2 Den kongelige kommisjon.....	27
3.3 Kronprins Carl Johans besøk på verket	28
3.4 Kommissjonen, partisipantene og Overdireksjonen	28
3.5 Innkallelse til generalforsamlingen 1816	30
3.6 Stemmerett ved generalforsamlingen	31
3.7 Om forslag om fremtidig drift ved gruvene, smeltehyttene og verkets arbeidere	32
3.8 Verkets proviantering – et konfliktområde.....	34
3.9 Skogsvesenet	38

3.10 Arbeiderne, lønn og kommisjonens rolle	40
3.11 generalforsamlingens avslutning	42
3.12 Stortingsforhandlingene om Rørosloven i 1818.....	46
3.13 Konklusjon om generalforsamlingen og Rørosloven av 12. september 1818	49
Kapittel 4. Rørosloven av 12. september 1818.....	51
4.1 Bakgrunn til loven	51
4.2 Lovens struktur.....	52
4.3 Rørosloven av 12. september 1818 – Innledning	54
4.3.1 Rørosloven del I. Gruvenes vedkommende.....	55
4.3.2 Rørosloven om gruvearbeiderne og hyttarbeidernes rettigheter	56
4.3.3 Rørosloven del III. Skogvesenets vedkommende.....	60
4.3.4 Rørosloven IV. Verkets økonomi, betjentenes lønninger, handelen på Bergstaden Røros m.m.....	61
4.3.5 Røroslovens Privilegier	65
4.4 Rørosloven og ansvarsdeling i kobberverket.....	67
4.4.1 Partisipantskapet.....	67
4.4.2 Overdireksjonen	69
4.4.3 Sentralkommisjonen	71
4.5 Bergverks forespørsel på rettigheter.....	72
4.6 Opphevelsen av privilegier ved bergverksloven av 1842.....	74
4.7 konklusjon om Røroslovens privilegier.....	77
Kapittel 5. Praktiseringen av Rørosloven: to rettsprosesser	79
5.1 Julie von Bjelke og Røros kobberverk	79
5.2 Manglende innskudd	80
5.3 Tvangsauksjon.....	81
5.4 Rettsakene mellom Bjelke, tollkasserer Klüwer og Overdireksjonen	82
5.5 En ny tvangsauksjon.....	84
5.6 Rettsaken mellom Røros kobberverk og Bergmester Strøm	86
5.7 Oppsummering	89
Kapittel 6 – Oppsummering og forslag til videre undersøkelser.....	91
6.1 Forslag til videre undersøkelser.....	94
Literatur.....	97
Appendiks.....	101

Kapittel 1. Innledning og problemstilling

1. Innledning

Røros kobberverk var igjennom store deler av sin driftsperiode landets fremste kobberverk. Kobberverkene hadde sin storhetsperiode i Norge i 1770 og 1780-årene med en samlet produksjon på 4500 skippund (720 tonn) kobber i året.¹ Røros kobberverk sto for brorparten av den årlige kobberproduksjon av dette med en årlig produksjons på mellom 3000 til 3500 skippund kobber. Deretter gikk utvinningen av kobber tilbake. Johan Herman Lie Vogt beregnet at Røros produserte til sammen 27.000 skippund kobber mellom 1800 og 1815, det vil si i underkant av 2000 skippund per år. Fallet ble imidlertid langt på vei kompensert av økte kobberpriser. Ifølge beregningene til Vogt økte produksjonsverdien ved Røros kobberverk fra nesten 750.000 riksdaler i perioden 1780 til 1790 til 1.100.000 riksdaler i årene 1800 til 1810.²

I 1750 årene lå prisen på omkring 65 riksdaler per skippund og begynte å stige i 1780-årene, og i 1806 var salgsprisen på garkobber 145 riksdaler pr skippund. Røros Kobberverks partisipanter³ fikk i perioden et historisk bra overskudd.⁴ Gunnar Brun Nissen oppgav at partisipantene ved Røros hadde i årene 1800 til 1807 et utbytte på 858 riksdaler årlig per part.⁵ Det samme gjaldt for andre bergverk i Norge i samme periode. Verkseier av Nes jernverk Jacob Aall bemerket at årene 1800-1807 var gullår for de norske bergverkene.⁶

Konfliktene på kontinentet under Napoleons krigene stimulerte etterspørselen etter kobber, men fra 1810 steg kostnadene så høyt at verket gikk med underskudd. Det største problemet som oppstod ved verket var utgiftene til proviant. Røros kobberverks betjenter fryktet også for at gravene kunne bli uttømt og man innså at forbruket av trekull ved smeltingen av malmen måtte begrenses. Skogene i Rørosområdet var langt på vei uthogd.⁷ Det var nødvendig med å gjøre grep ved driften av Røros kobberverk. Kommisjoner ble opprett for å undersøke forholdene. Verkets tidligere direktør, Bergmester Knoph sammen med bergråd Christian

¹ Knut Mykland, *Kampen Om Norge 1784-1814*, vol. 9, Norges Historie (J.W. Cappelens Forlag, 1978), 118.

² J. H. L. Vogt, *Kobberets Historie I Fortid Og Nutid Og Om Udsigterne for Fremtiden: Med Særligt Hensyn Til Den Norske Bergverksdrift Paa Kobber* (Kristiania: Mallings, 1895), 163.

³ Dette var en eierform ved at flere eide parter, deler i verket. Se appendiks I. for ordliste.

⁴ Vogt, *Kobberets Historie I Fortid Og Nutid Og Om Udsigterne for Fremtiden: Med Særligt Hensyn Til Den Norske Bergverksdrift Paa Kobber*, 153, 66.

⁵ Gunnar Brun Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974* (Trondheim 1976), 141.

⁶ Arild Stubhaug, *Jacob Aall I Sin Tid* (Oslo: Aschehoug & Co, 2014).

⁷ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 143.

Anker Collett og senere med Henrik Christian Strøm befarte verkets gruver, smeltehytter og skogene ved Røros i årene 1813 til 1815. Utfallet av deres undersøkelser og verkets søknader om hjelp av staten førte til at det ble avholdt en generalforsamling for partisipantene i Trondheim i 1816. Bestemmelsene som ble gjort ved denne forsamlingen skulle senere bli det som for ettertiden er kjent som Rørosloven av 12. september 1818.

Denne masteroppgaven vil omhandle Rørosloven av 12. september 1818. Oppgaven vil undersøke hvordan denne særloven for et enkelt bergverk oppstod. Oppgaven vil starte rundt 1810 ved å undersøke krisene bergverket opplevde etter flere tiår med jevn og høy kobberproduksjon. Oppgaven vil undersøke kommisjonene som ble utnevnt for undersøkelse verkets tilstand. Videre vil oppgaven omhandle forhandlingene i generalforsamlingen i Trondheim 1816 og stortingsforhandlingene ved det andre ordinære Storting i 1818 der verkets reglementer og privilegier fra generalforsamling ble vedtatt som lov.

Oppgaven vil avslutte i 1842 da det i Norge dette året ble innført en ny bergverkslov som erstattet de tidligere lover og reguleringer. Jeg vil bare kort henviser til noen hendelser etter 1842. Dette er innføringen av Rørosloven av 29. mai 1901 som opphevet noen deler av Rørosloven av 1818. og loven av 8. juli 1908 som opphevede Rørosloven av 1818 fullstendig.

1.1 Problemstilling og spørsmål

Denne oppgaven er en undersøkelse av en norsk særlov gitt av Stortinget til en privateid bedrift. Jeg vil i oppgaven undersøke de eldre bergverksordningene og fremlegge de teorier og begreper som blir brukt ved bergverkslovgivningen. Grunnen til å gjøre dette er fordi jeg vil undersøke om Rørosloven var bygget på de eldre anordningene for bergverksdrift og at den førte de eldre anordningene inn i bergverksdriften på 1800-tallet. Eller var Rørosloven mer påvirket av nyere tenkning som følge av at man i landet hadde gått fra et dansk styrt enevelde over til et mer selvstendig styre med demokratiske trekk og at loven var mer bygget på nye tanker og ideer. Rørosloven er delt mellom reglementer og privilegier. Jeg vil i oppgaven fokusere på verkets privilegier, men jeg vil ta med flere deler av reglementene da dette vil gi en helhetlig forståelse av hva en slik særlov som Rørosloven var. Jeg vil også undersøke hvordan Rørosloven påvirket stortingsforhandlingene for en ny bergverkslov i perioden 1816 til 1842.

1.2 Litteratur om Røros kobberverk og norsk bergrett

Det har i tidligere tider blitt skrevet flere verk som omhandler Røros kobberverks historie. Fire bøker er særlig viktig for mine undersøkelser. Disse er Peder Hjort og Peter Schnitler Krag's '*Efterretninger om Røraas Kobberverk og Præstegjeld*' originalt utgitt i 1846, med en nyutgivelse i 2009.⁸ Henrik Christian Dahles '*Røros Kobberværk*' av 1894⁹, Ole Øisang skrev bind to av Rørosboka, '*Røros kobberverks historie*' av 1946.¹⁰ Siste boken er Gunnar Brun Nissen med sitt verk '*Røros Kobberverk*' av 1974.¹¹ Alle bøkene er skrevet mens verket ennå var i drift og man har ikke et noe verk som har blitt skrevet etter kobberverket ble nedlagt i 1977. Tre av verkene er skrevet på bestilling av verket som følge av ønske om å frembringe verkets historie sammen med jubileumsfeiring. Det første er skrevet av verkets direktør og Røros egen sogneprest. Verket gir en fremstilling av verkets drift de første ca. 150 årene. Jeg har brukt alle fire verkene som grunnlag for verkets historie i oppgaven.

Hjort og Krag's verk er et forsøk på å skrive en sammenhengende historie om verkets drift fra 1644 frem til midten av 1700-tallet. Boken består av to hoveddeler: *Historisk efterretninger om Røros kobberverk*, som er skrevet av direktør Pedet Hjort og , *Nogle Bidrag til en beskrivelse over Røros borgerlige forfatning*, skrevet av sogneprest på Røros Peter Schnitler Krag. Boken gir et godt innblikk i verkets første 150 år. Da verket er skrevet i 1770-1780 årene er den mer tett på hendelsene for hva som skjedde ved verket enn de andre bøkene. I mine undersøkelser har boken verdt nyttig ved at den går inn på forholdene ved bergverket i kriseårene på 1670 og 1680-årene og gir en helhetlig oversikt over driften av verket og konfliktene som førte til kommisjonene i 1680-årene. Da dette verket i hovedsak ender i 1800 er det ikke skrevet noe om de senere hendelsene eller om Rørosloven.

De tre andre verkene er skrevet på bestilling til verkets jubileer opp igjennom verkets driftsperiode. Dahles verk er av han selv beskrevet som en gjennomgang av verkets arkiv i et forsøk på å skrive en kronologisk historie om Røros kobberverk fra 1644 frem til 1894. Dahles verk er i hovedsak bygd på kobberverkets egne arkiv. Dahles verk er oppdelt i 25 årsperioder. Boken er dermed en lettlest kronologisk oversikt som dekker heler verkets drift igjennom perioden. Hver 25 års periode i boken er inndelt i gruver, hytter, skog, kull, andre materialer som jern og krutt, verkets administrasjon og ledelse m. m samt hendelser som var

⁸ Peder Hiort, Peter Schnitler Krag, and Utgitt av John Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld* (Rørosmuseet, 1846).

⁹ H. C. Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894* (Trondhjem: [s.n.], 1894).

¹⁰ Ole Øisang, "Røros Kobberverks Historie," in *Rørosboka* (Trondheim: Rørosbokkomiteen, 1946).

¹¹ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*.

med på å forme disse 25 årene kapittelet tar for seg. Om Rørosloven nevner Dahle lite om. Han skriver om kommisjonen og generalforsamlingen i 1816 og deres arbeid om å få orden på verkets drift. Rørosloven blir bare nevnt i bisetninger om handelsforholdene på Røros etter 1820 og om utbyggingen ved gruvene i samme periode. Grunnet denne mangelen på informasjon om selve loven gir meg interesse for å undersøke den nærmere. Dahles verk har verdt til stor hjelp da han er grundig med sine opplysninger og skriver i detaljer om verkets produksjon, driftsmåte og om personlighetene som var tilknyttet verket opp igjen perioden. Han har i siste del av boken et register over alle navn og stillinger ved Røros kobberverk opp igjennom hele perioden. Denne har vært nyttig for min del for å se på verkets ledelse og administrasjon i perioden 1800 til 1842.

Ole Øisangs verk er andre bind av *Rørosboka*.¹² Øisangs bok er som Dahles ved at den omfatter Røros verks historie fra 1644 frem til 1946. Boken bygger på både Hjort og Dahles verker, men Øisang har også trukket inn kilder utenfor verket og verkets arkiver, eksempler på dette er stortingsforhandlinger og kongelige resolusjoner. Øisang har et kort kapittel om Rørosloven der han beskriver forholdene ved verket i perioden og opplyser om kommisjonene som ble utstedt for å undersøke verkets tilstand. Øisang referer i korte trekk det generelle innholdet i Rørosloven, men går fort over til å beskrive driften ved gruvene og smeltehyttene i perioden etter 1820. Han nevner ikke noe om verkets privilegieretter i sammenheng med loven.

Det siste verket om Røros kobberverk er Gunnar Brun Nissens verk. Nissens verk utkom i 1974 kort tid før verket gikk konkurs. Som de to andre verkene er Nissens verk også en samling av verkets historie fra 1644 frem til 1970-årene. Nissen var utdannet jurist og hans verk har dermed et større fokus på de lovmessige og administrative forholdene ved verket enn de andre bøkene. Nissen har dedikert mer av boken til forhandlingene om forordninger og lover. Nissen har et eget underkapittelkapittel om Rørosloven som til dels er svært fyldig. Han skriver om både generalforsamlingen og om lovens ulike deler. Som de andre nevner han ikke mye om privilegiene, men opplyser om de viktigste rettighetene som ble gitt til verket med den nye loven. Nissen nevner ikke i detaljer hvordan loven ble behandlet av regjering eller Stortinget, men bare henviser til at loven trådte i kraft den 12. september 1818. Nissens verk har for min del vært til stor hjelp da den gir en generelt innblikk i verkets jurisdiksjon og

¹² Bygdebøkene for Røros kommune.

dermed har hjulpet meg å finne kilder og videre undersøke verkets tilstand og rettigheter i perioden 1810 til 1842.

Om norske bergrett har jeg tatt i bruk tre verk. Disse er Amund Hellands verk ‘*Norsk Bergret*’ fra 1892.¹³ Anne-Hilde Nagel avhandling ‘*Staten og Bergverkene*’ fra 1986.¹⁴ Det siste verket er Maren Dahle Lauten sin artikkel i verket ‘*Jacob Aall som politiker og jernverkseier – Nasjonalt og lokalt*’ fra 2013.¹⁵ Boken er en del av Jacob Aall prosjektet for Næs Jernverksmuseum.

Hellands verk er et stort oversiktlig verk om tradisjonen for bergverkslovgivning i Norge fra Christian II. Regjeringstid frem til bergverksloven av 1842. Hellands verk tar også for seg bergretten i andre land fra 1500 til 1800-tallet. Hellands verk har en nærmere studie av loven av 1842 paragraf for paragraf og gir dermed en svært detaljert analyse av bergverksloven. Siste del av Hellands bok tar for seg nyere lovendringer i Norge etter 1842 og særrettigheter ved bergverkene Kongsberg og Røros. Hellands verk har vært for meg svært nyttig ved dens detaljerte innhold om bergverkslovgivning både i Norge og i andre land i min oppgaves samtid. Helland beskriver selv Rørosloven og gjennomgår den punkt for punkt ved å undersøke hvilke deler av loven som fortsatt var gjeldene da han skrev sitt verk på slutten av 1800-tallet. Helland har for meg vært svært nyttig i å henvise til hva bergverksprivilegier er og hvordan de lovmessig blir gitt og opphevet. Dette har for meg vært nyttig i undersøkelsene av verkets privilegier.

Anne-Hilde Nagel sin avhandling omhandler bergverkstradisjonene i eneveldets periode i Danmark-Norge. Nagel fremlegger gode begrepsforklaringer og de eldre teoriene om bergverkslovgivningen som hun i sin bok bruker til å undersøke hvordan bergverkene fikk sine privilegier tildelt under eneveldet. Jeg har brukt Nagles bok for forståelse av de teorier og begreper som brukes om særrettene til bergverkene.

Maren Dahle Lautens verk er om forhandlingene for en ny bergverkslov for Norge i perioden 1816 til 1842 med utgangspunkt i Jacob Aall og hans deltagelse i forhandlingene om denne loven. Lauten gir en oversiktlig beskrivelse av forhandlingene og de ulike synspunktene som var om bergverksretten i landet i perioden. Lautens verk har for meg vært nyttig ved å se på

¹³ Amund Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning* (Kristiania: Aschehoug, 1892).

¹⁴ Anne-Hilde Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet* (Bergen: Universitetet i Bergen, 1986).

¹⁵ Maren Dahle Lauten, *Jacob Aall Som Politiker Og Jernverkseier - Nasjonalt Og Lokalt*, ed. Gunnar Molden and Knut Holt Sandbløst, vol. 8, *Jacob Aall - Prosjektet* (Tvedestrand: Næs Jernverksmuseum, 2013).

hvordan bergverksloven ble behandlet i perioden og hvordan nye tanker påvirket de eldre anordningene for bergverk i landet. Dette har hjulpet å plassere Rørosloven opp mot de nyere politiske utviklingene i perioden frem til 1842 og forklarer hvorfor noe av Rørosloven ble opphevet med bergloven av 1842, men at resten av loven ble stående.

1.3 Primærkildene

Opgavens primærkilde har vært Røros Kobberverks eget arkiv. Dette arkivet er delt i to. Hoveddel av arkivet befinner seg i statsarkivet i Trondheim mens den andre delen er oppbevart på Rørosmuseum. Delen som befinner seg i Trondheim omfatter det meste av Verkets arkiv fra perioden 1644 til 1932. Rørosmuseets del innehar en del dubletter av eldre arkivnotater samt alt arkiv etter 1932. Verkets kartverk er også lagret med disse på Rørosmuseum. Over disse to delene av arkivet er det en grundig katalog som er utarbeidet av Ida Bull i 1988.

Jeg har i oppgaven fokusert på de arkivdelene som omhandler forhandlingene i generalforsamlingen i Trondheim i 1816 som man finner i privatarkivets kasse 20. Verkets historie. I samme kasse har jeg også undersøkt Bjelkes skrifter om hennes rettsaker mot Røros kobberverk. Bergregnskapene fra perioden 1816 til 1842 som er i kasse 8. bergregnskap. Domsaker og forlik ved konflikten mellom verket og Frøken Christiane von Bjelke og bergmester Henrik Christian Strøm som er i kasse 27. Domsaker og forlik. Kasse 1. Verkets privilegier og bevilgninger som inneholder de forordninger og reglement fra 1600 som jeg har tatt i bruk. Kasse 3. Almindelige anordninger og foranstaltninger inneholder også noen av disse eldre forordningene. Alle disse kassene er å finne i verkets hoved arkiv på statsarkivet på Dora.

I denne prosessen har jeg gjennomgått flere protokoller. Særlig har protokollene fra generalforsamlingen i Trondheim i 1816 blitt grundig gjennomgått. Protokollen sammen med avgjørelsene og kommisjonens betenkninger er på over 400 håndskrevne sider. Dette har vært en tidkrevende prosess å bli kjent med de eldre håndskriftsformene, men prosessen har vært lærerik. Det samme gjelder for doms protokoller og de eldre forordningene for bergverket. I denne prosessen har jeg stiftet kjennskap til eldre oppføringer av forordninger for bergverket.

Den andre primærkilden som jeg har brukt i oppgaven er Stortingets forhandlings- og etterretningsprotokoller. Disse har jeg brukt i oppgaven for å undersøke forhandlingene på de ordinære Stortinget i perioden 1816 til 1842. I protokollene har jeg både sett på den generelle forhandlingen om den nye bergverksloven i Norge og for de innsendte forslag og

forhandlinger om Rørosloven av 1818 og om de senere innsendte forslag om endringer og opphevelser av Rørosloven. Protokollene finnes nå både digitalisert på Stortingets egne nettsider eller man kan finne forhandlingsprotokollene skannet på nasjonalbiblioteket.

1.4 Staten og bergverkene

Den dansk-norske helstaten ønsket å styrke og fremme landenes næringer som bergverksdriften og sagbruksindustrien. Det var kongen som fremmet initiativet for malmløsing og bergverksdriften i starten av 1600-tallet. Sølvverket på Kongsberg ble opprettet i 1623 og var drevet på kongens initiativ, men allerede fra 1628 ble sølvverket overlatt til ett partisipantskap for den daglige driften. Verket ble igjen overtatt av kongen og staten i 1683. Men driften av bergverk som partisipantskap ble grunnlaget for mange av de andre bergverkene i landet.¹⁶

Den dansk-norske helstaten fulgte en såkalt merkantilistisk økonomisk politikk. Man søkte etter best utnyttelse for det enkelte land. Naturressursene og produksjonen i landet skulle fremmes ved privilegier slik at helstaten var på best måte selvforsynt, men med mulighet for store eksportinntekter. Norge med sine fjellområder fikk som følge av denne politikken en omfattende bergverksdrift og ved 1814 var det i Norge 15 jernverk, 4 kobberverk samt Sølvverket på Kongsberg og Blåfargeverket på Modum.¹⁷ Størstedelen av jernverkene produksjon var for hjemmemarkedet. Kobberverkene produserte mest til eksport, Amsterdam og Hamburg var deres hovedmarked. Økonomiske resultatene ble avgjort av de internasjonale konjunktorene, krig ga høye kobberpriser og dermed gode utbytter for verkseierne.¹⁸ Å drive et bergverk krevde et stort kapitalbehov ved at kostnadene for driften kunne bli høye og ved at det var knyttet til eksport handel så kunne det ta lang tid fra kobberet var ferdig i Norge til det ble omsatt på det europeiske markedet. En annen forutsetning for bergverkene var den lange rekken av privilegier som var utferdiget av statsledelsen i København og som statsmakten stod som garantist for. Privilegiene bandt storborgerskapet til regimet og statsledelsen i København som embetet bandt embetsmannen.¹⁹

¹⁶ Ståle Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 (Bergen: Universitetsforlaget, 1979), 48-49.

¹⁷ Francis Sejersted, *Den Vanskelige Frihet*, vol. 10, Norges Historie (J.W. Cappelens Forlag, 1978), 200.

¹⁸ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, 170.

¹⁹ Mykland, *Kampen Om Norge 1784-1814*, 9, 23-24.

1.4.1 Bergverkene fram mot 1814

Bergverk var en av de største produksjonsenhetene i norsk næringsliv i på slutten av 1700-tallet. Etter produksjonstype var de en blanding av primær- og sekundærnæring, råvareprodusenter og industri. De fleste verk var delvis integrerte virksomheter som råde over gruver og skoger.²⁰ Så godt som alle jernverk i Norge var drevet med en eier som eide hele verket, mens de større kobberverkene var drevet ved partisipantskap. Partisipanter eller geverksap som også ble brukt var fellesbetegnelsen på eierne av kuxene/partene²¹ i bergverket. Partisipantskap var forløperen til moderne aksjeselskap, men eierne i ett partisipantskap var personlig ansvarlig for å oppfylle sine plikter til verket med å finansiere driften og var ansvarlig for sine egne kobberparter som ble utbetalt beregnet på eierens kuxer i verket.²²

Om man ser på verkene som arbeidsplass for den norske befolkningen så finner man at sysselsettingen i 1840 var rundt 5000 i norske bergverk, i 1750 lå antallet opp mot 7000. Sysselsettingen gikk ned etter 1770, bunnivået ved 1815 da arbeidsstokken ikke var større en rundt 2000, men økte igjen til 5000 ved 1840.²³ Et utfall av unionsoppløsningen med Danmark var at jernverkene og glassverkene mistet store deler av sitt hjemmemarked som hadde vært i Danmark og ved oppløsningen mistet den beskyttelsen de hadde hatt på dette markedet noe som igjen førte til at flere av verkene hadde lav produksjon og dermed færre ansatte i bergverkene.²⁴ Ut av dette kan man se at perioden denne oppgaven omhandler var et skillepunkt for bergverkene. De hadde vært nede som følge av konfliktene og den økonomiske krisen i perioden, men så nå fikk muligheten til igjen å kunne reise seg til nivåene som hadde funnet sted før krisene.

Med de spesielle bevilgningene verkene fikk var de på flere måter en stat i staten (skole, administrasjon, lov, monopoler, osv). Arbeiderne i verkene var fordelt på ulike oppgaver og flere av arbeiderne var spesialister som tjente mer enn vanlige dagslønninger. Men lønnsforskjellene minket fram mot 1807. Trass stigende konjunkturer gikk ikke reallønnen opp for verksarbeidere.²⁵ Stabile lønninger og stigende konjunkturer skulle gi økende gevinst for eierne. Røros sitt overskudd kom opp i over 200.000 riksdaler. I 1804. Det svarte seg

²⁰ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, 173.

²¹ Kux var betegnelsen på en eierpart av verket. Røros kobberverk var i 1818 fordelt på 172 kuxer.

²² Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 15.

²³ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, 172-73.

²⁴ Sejersted, *Den Vanskelige Frihet*, 10, 200-01.

²⁵ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, 174.

likevel ikke å utvide produksjonen. Brenning og kjøring av kull til smeltehyttene var faktoren i driftskostnadene som var flaskehalsen, det samme gjaldt de fleste verk. Fritzøe stod i en særklasse ved at de igjennom grevskapet hadde nok skog og arbeidsstokk. For andre verk ville økt aktivitet presse systemet slik at det ville spise opp mergevinsten.²⁶

1.5 Røros kobberverks driftsmetode, hytter og gruver

Røros kobberverk var drevet som ett partisipantskap, denne styreformen har blitt betegnet som et ansvarlig aksjeselskap. Det vil si at partisipanten hadde personlig ansvar for verkets forpliktelser igjennom å eie en part eller kux i verket. Det produserte kobberet på Røros ble ikke solgt av verket. Alt kobber ble fordelt blant verkets partisipanter og ble fordelt etter antall kuxer man eide. Kobberet ble fordelt etter at en tiendedel av kobberet hadde blitt overgitt til kongen og staten. Den tiende var verkets avgift for de privilegier og friheter verket hadde blitt gitt av kongen. Partisipanten stod selv ansvarlig for å selge kobberet videre. Partisipanten var personlig ansvarlig for å finansiere verket. Direktøren og bergskriveren skulle gjøre en forhånds beregning på verket utgifter til det kommende driftsår og dette beløpet ble utlignet av partisipantene pro rata som innskudd. Innskuddene kunne være både penger og varer og skulle betales til bestemte terminer. Det ble etter 1689 på Røros fordelt mellom tre terminer. Med denne driftsmåten kunne ikke verket ha noe driftsoverskudd, men bare at utgiftene var balansert med innskuddet.²⁷

Det var etter forordning av 3. august 1689 bestemt at partisipantene fikk ansvaret for verkets proviantering. Hvert år i mai skulle partisipantene melde om hvilke varer som trengtes ved verket. Direktøren skulle ta en oversikt og fordele de trengende varene mellom partisipantene ut fra hvor mange parter de eide. Partisipantene skulle så ende dissevaren enten opp på sommer eller vinterføre. Direktøren skulle ha tillatelse til å kjøpe varer som kom til verket sørfra i Hedmark Som følge av forordningen av 3. august var det de største handelsmennene i Trondheim som tok en forsørgerrolle for å få innkjøpe og oppsende proviant til verket. De ble forleggere for majoriteten av partene i verket og hadde en provisjon på 2 % av kobberets bruttoverdi.²⁸ En forlegger var den som betalte innskudd til verket i form av varer og i forhold

²⁶ Ibid.

²⁷ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 15.

²⁸ Ibid, 62.

til antall kuxer i verket. Forleggeren betalte enten for seg eller for andre eiere av verket. Dette var en kontraktsform mellom partene.²⁹

Røros kobberverk kobberproduksjon var spredt bredt i fjellregionen. Gruvene lå et godt stykke fra hverandre og avstanden til smeltehyttene kunne være ennå lengre. I oppgavens periode på starten av 1800-tallet var det tre aktive smeltehytter ved verket. Smeltehytta på Røros var verkets hoved hytte med den største produksjonen. Smeltehytta på Tolga var den nest største etter Røroshytta. Den tredje var Dragåsen smeltehytte som lå ved Ea-fossen nord for Ålen sentrum. Det var også i perioden en overgang fra den eldre Femunden smeltehytte som ble nedlagt i 1822 til Drevsjømo smeltehytte. Som ble oppsatt i 1813, men ikke tatt i bruk på stor skale før 1819.³⁰

Gruvene som var i drift i 1818 var Storwartz, Kongens og Muggruva. Storwartz gruve lå på Storwartzfeltet 1 mil nordøst for Røros. Kongens gruve og Muggruven som begge lå på Nordgruvfeltet ca. 13 kilometer nord-nordvest for Røros.

1.6 Oppgavens struktur

Oppgaven er inndelt i 4 empiriske kapitler som er tematisk oppdelt. Kapitlene er innad også tematisk oppdelt. Kapittel 2. omhandler de eldre bergverkslovene og tradisjonen både i Norge og andre europeiske land. Jeg undersøker i dette kapitlet den norske bergrettstradisjonen fra 1600 til loven av 1816.

I kapittel 3 undersøker jeg generalforsamlingen i Trondheim i 1816. Med å undersøke hvordan forhandlingen ble ført mellom kommisjonene, komiteen, Overdireksjonen og partisipantene.

Kapittel 4 er en undersøkelse av selve loven. Hvordan den ble til i stortingsforhandlingene. Hvordan loven er strukturert og hva verkets gitte privilegier betydde for verket og hvordan slike privilegier ble gitt og hvordan de ble opphevet.

Kapittel 5 er en undersøkelse av to rettsprosesser der Rørosloven var i hovedfokus og viser hvordan loven ble brukt i praksis ved rettsaker og domsavgjørelser.

Kapittel 6 er en oppsummering og konklusjon av hele oppgaven.

²⁹ Morten Thrane Brünnich and Sigurd Kolsrud, *Kunst-Ord Som Forekomme Brugelige Ved De Norske Bergverker (1816)* (Trondheim: I kommisjon hos Brun, 1957), 31.

³⁰ <http://www.verdensarvenroros.no/smeltehyttene/472> - Uthentet den 15.05.16

Kapittel 2. Bergverk og bergverkslovgivning

Kapittelet vil undersøke bergverkslovgivningen i Norge og dens grunnprinsipper. Kapittelet vil definere begrepene som ofte blir brukt som grunnlag ved bergverkslover og se på de eldre bergverkslover både i Norge og i andre stater i Europa. Grunnen til dette er at ved å undersøke de eldre bergverkslover og tradisjoner for bergrett kan man få en bredere forståelse for at Rørosloven hadde sitt grunnlag som en lov med bakgrunn fra eldre tradisjoner. Kapittelet vil til slutt undersøke berganordningen av 1812 og loven av 1. juli da for å se om de nyere lovene hadde påvirkning på Rørosloven.

2.1 Grunnleggende prinsipper for bergretten

Anne-Hilde Nagel fremlegger i *Staten og Bergverkene* de juridiske teorier for retten til mineralene funnet i jorden. Nagel trekker her frem tre gamle juridiske teorier som grunnleggende for retten til mineralene. *Pars fundi-teorien* som hevder at mineralene tilhører den som eier jorden der mineralene er funnet og er det prinsippet som ble anvendt i den gamle romerretten. *Res nullius-teorien* går ut på at mineralene ikke tilhører noen før de er oppdaget, som følge av dette vil retten til mineralene tilfalle den som først finner og utnytter de. En tredje teori er *forlegningsteorien* der staten er den øverste eier av mineralene, men tillater at andre driver utvinning av mineralene imot avgifter. Denne teorien er tilknyttet begrepet Bergregalet som jeg vil gå nærmere inn på nedenfor. Nagel trekker frem at ingen av disse teoriene forkaster eiendomsretten.³¹

2.2 Regalretten

Regalbegrepet er et eldre begrep som ble brukt som betegnelse for kongelige rettigheter tilbake i middelalderen, *Jura regalia*, som konger og keisere i Nord-Europa hadde anskaffet seg og med romerske keiseres rettigheter som ideal. Utover 1300-tallet ble det utarbeidet en rettslig konstruksjon med opprinnelse fra romerretten, men som skulle passe til det føydalistiske systemet. Denne var delt rett mellom *dominium directum*, som ga rett til avgifter og *dominium utile* som var retten til bruken av selve jorden. Disse rettigheter kunne statsoverhodene enten selv utnytte eller gi dem til andre igjennom privilegier. Prinsippet var at betegnelsen regal opprinnelig var tilknyttet kongen, men ble senere skilt fra det utgangspunktet og i ettertid ble oppfattet som gitte retter og rettigheter for staten.³² Begrepet

³¹ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 42-43.

³² *Ibid.*, 45-48.

regal omfatter flere ulike rettigheter som originalt var tilknyttet kongen. Eksempler på regaler tilknyttet norske konger har vært retten på blant annet allmenningene, rett til arveløse eiendommer og bergregal.

Begrepet og dens tilknytning til bergverksdrift ble for første gang brukt i Norge under Dronning Margrethes regjeringstid der hun hevder at hverken grunneier eller malmfinnere hadde retten på malmen da den var et regal, fyrstens eiendom.³³ Nagel oppsummerer at man er usikker når læren om bergregale oppstod, men som del av føydalrettslige regalbegrepet skriver det seg fra middelalderen.³⁴

2.3 Tysk, fransk og engelsk bergregale og bergrett

I Europa blir det ofte trukket opp tre grunnprinsipper for bergrett. Disse er den tyske, franske og engelske. Norsk bergrett er primært bygget på den tyske, men de to andrelanenes lover var med på å forme debatten på Stortinget i perioden 1818 til 1842 om den nye bergverksloven av 1842.

2.3.1 Tysk bergrett

Prinsippet om bergregalet og bergfriheten i de tyske statene kan føres tilbake til keiser Frederik 1. Barbarossa, i den Ronkaliske konstitusjon fra 1158 der retten til sølv og salt var medregnet de fyrstelige regaler.³⁵ Dette utviklet seg over tid fra å være retten til avgifter på mineraler, til at mineraler i jorden tilhørte herskeren og utnyttelsen av disse var avhengig av en bevilgning fra herskeren. Dette utviklet seg til at territorialherrer fikk overført regalrettslige bergverkslover som bygget på bergregal og finnerretten til mineraler. Igjennom 1500-tallet ble det utstedt flere anordninger der territorialfyrstene bekreftet sin rett. Ved den sachsiske kurfyrste Christians utstedelse av bergverksordningen av 12. juni 1589 ble det sachsiske bergverkslovgivningsarbeidet samlet, den var i bruk frem til 1851 da den ble erstattet av den nye Sachsiske berglov *Gesetz über den Regalbergbau*.³⁶ Nagel henviser til at de eldre tyske bergordningene bygger på prinsippene om bergregalet og bergverksfriheten, at malmen i jorda ble ansett som et regal og dermed tilhørte fyrsten, eller den som av fyrsten hadde fått overdratt regalretten igjennom utgivelse av privilegiebrev.³⁷

³³ Lars Hamre, *Norsk Historie Frå Omlag År 1400: Førelsesningar* (Oslo: Universitetsforlaget, 1968), 55.

³⁴ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 45.

³⁵ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*.

³⁶ *Ibid.*, 182.

³⁷ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 53.

Amund Helland i, *Norsk Bergret*, trekker frem at tanken om fri skjerperett var kommet ut av den tidligere bruksretten til felles allmenninger. Denne tradisjonen ble så ført over til England og brukt i Cornwall, Devon og Derbyshire av tyske bergmenn som utvandret. Fri skjerperett i disse områder var ikke ulikt det som tilsvarende statsallmenningene i Norge.³⁸ Nagel trekker frem at både bergregaleet og fri skjerpning med finnerens rett var fullt utviklede prinsipper i de tyske områdene på slutten av 1400-tallet, man kunne skjerpe og søke etter mineraler på all slags grunn uten at grunneier kunne hindre det.³⁹ I de sachsiske lovene var jordeiernes rolle svak, de hadde egentlig ingen rett til deltagelse i driften, men de skulle ha erstatning for skade på grunnen, denne skaden kunne knyttes til verket gjennom en fri-kux. Kux er et begrep som brukes ved verket om en andelspart av verket og partseiere i verket betalte innskudd til verket avhengig av de antall kuxer de eide.⁴⁰ Fri-kux var en kux som ble drevet for grunneieren hvor han ville få inntekten uten å inngi noen utgifter.⁴¹

2.3.2 Fransk bergrett

Den franske bergretten hadde også regalretten som et av sine prinsipper, men der er uklart hvor langt tilbake prinsippet ble brukt. Helland nevner at regalprinsippet muligens har blitt brukt under keiser Charlemagne.⁴² Heinrich von Achenbach hevder at den franske bergretten var i begynnelsen bygget på de eldre romerske bergrettene og at det var ikke før senere ved tyske fyrsters innflytelse at man fikk regalretten inn i den franske lovgivningen.⁴³ Det franske systemet var bygget på et konsesjonssystem. Dette systemet gikk ut på at jordeiere som hadde gjort funn på mineraler på sin eiendom skulle melde sitt funn til *Maitre Général*, overformynder for bergverkene. Retten til drift fikk de bare om formynderen anså funnet for mektig nok til drift på egen regning.⁴⁴

Etter 1791 ble de eldre ordningene erstattet med en ny ordning. Bygget på *Pars fundi-teorien* med at malmen tilhørte den som eide grunnen. Staten kunne ikke lengre kreve malmen ved regalrett, men jordeier kunne heller ikke nekte utnyttelse av malmen. Det ble bestemt i nasjonalforsamlingen at landets gruver skulle være til nasjonens disposisjon og gis av statsmyndighetene i form av en konsesjon. Jordeierne fikk førsterett på malmen. Grunneier

³⁸ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 10-12.

³⁹ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 58.

⁴⁰ Carl von Scheuchenstuel, *Idioticon Der Österreichischen Berg- Und Hüttensprache* (Wien 1856), 151.

⁴¹ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 59.

⁴² Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 139.

⁴³ Heinrich von Achenbach, *Das Französische Bergrecht Und Die Fortbildung Desselben Durch Das Preussische Allgemeine Berggesetz* (Bonn: Marcus, 1869), 12, 27-30.

⁴⁴ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 140.

hadde i alle omstendigheter rett til å drive skjerp og dagbrudd så langt som ned til 30 meters dyp uten at det falt inn under statens kontroll, men staten holdt retten til å føre oppsyn på alle gruvene.⁴⁵ Napoleon kom med en ny bergverkslov i 1810. Grunnreglene fra 1791 ble beholdt. Grunneier hadde rett til malmen i sin jord, men det krevdes en konsesjon fra staten for å drive bergverksdrift. Staten stod nå fritt til å gi konsesjon til den med kompetanse og kapital og dermed best skikket til å drive gruva, prinsipielt uavhengig av eiendomsretten.⁴⁶ Napoleons bergverkslov var stående igjennom hele 1800-tallet.⁴⁷

2.3.3 Engelsk bergrett

I England var det fra tidligere tider tradisjon ved at mineraler i jorden tilhørte kongen som hans regal. Over tid endret dette seg og uedle metaller som jern, tinn og kobber tilfalt grunneieren. Deler av landet hadde egne forordninger. Helland henviser her til Cornwall og Devonshire hvor det hadde utviklet seg egne rettigheter med utgangspunkt fra tyske tradisjoner og tilflyttende bergmenn. Disse bergmenn fikk i perioder flere særrettigheter til utvinningen av tin og andre mineraler.⁴⁸ Malm som hadde innhold av gull eller sølv tilfalt kongen, dette gjaldt også for malmer med innhold av sølv- eller gullforbindelser. Dette var begrunnet i kongens rett til å slå mynt. Ordningen ble opphevet i 1688 da kobber, tin, bly og jern malm som inneholdt sølv eller gull ikke lengre var under kongelig rett. Lov av 1693 styrket denne ordningen, men kongen hadde forkjøpsrett av malmen.⁴⁹ Den engelske bergverksordningen skiller seg fra franske og tyske med at enkeltområder på de britiske øyene hadde særretter og privilegier som bare gjaldt disse geografiske områdene. I områder som Cornwall var mineralene kongens regaler og krevde kongelig godkjenning for drift. I andre områder var bergverksdriften forpaktet av enkeltpersoner eller kommuner. I andre områder igjen var retten til malmen begrunnet i eiendomsretten, men også her tillatelse til å gi retten til å utvinne malmen til andre.⁵⁰ Eiendomsretten var sterkere i England enn hva den var i de tyske og franske områdene. Særrettigheter på gruveområder som Cornwall, Forest of Dean og Devonshire var fortsatt i bruk på slutten av 1800-tallet da Helland skrev om lovene.⁵¹

⁴⁵ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 63-64.

⁴⁶ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 157-63.

⁴⁷ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 66.

⁴⁸ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 114-19.

⁴⁹ *Ibid.*, 112-13.

⁵⁰ Gustav Peter Blom, *Bergverkernes Forhold Til Staten Her Og I Andre Lande, Med Særdeles Hensyn Paa En Ny Bergverkslov* (Drammen 1833), 96-98.

⁵¹ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 119-20.

2.4 Første norske berganordninger

I Norge har bergverksdriften i hovedsak vært bygd på de eldre tyske bergverksanordningene. Christian III. Berganordningen av 1539 var den første hele lov om bergverksdrift i Norge.⁵² Loven etablerte bergverksfriheten med retten til å skjerpe og mute for enhver som gjør funn av mineraler og metaller, men forutsetningen var at funn ble varslet til kongen da mineralene var hans regale, hans eiendel. Loven sier at funn av mineraler skal varsles til myndighetene med trussel om straff for de som ikke rapporterer sine mineralfunn. Funnene skal anvises av bergmesteren i Norge. Av kongen skulle verket få tilgang til tømmer og trevirke.⁵³

Under Christian V., kom en ny berganordning av 23. juni 1683.⁵⁴ Den nye bergordinansen sier ikke den opphever den tidligere loven så juridisk kunne loven stått frem til berganordningen av 1812 som opphevet landets eldre ordninger.⁵⁵ Berganordningen av 1683 ble sett på som en midlertidig lov som skulle eksistere frem til en ny fullkommen berganordning var på plass.⁵⁶ Denne ordinansen opprettholdt finnerens rett og bevilget bergverkene tømmeret i kongens og kirkens skoger uten å betale avgift og videre i privat skog mot billig betaling. Bergverket fikk også rett til kjøp av gårder i nærheten av verket. I 1687 fikk verkene oppdateringer på visse punkter gjeldene for privilegier til kobber og jernverk. I denne forordningen ble prinsippene om bergregal og bergfrihet, samt regulerte forhold omkring tillatelse til driftsrettigheter og privilegier stadfestet.⁵⁷ Et av disse privilegiene stadfestet verkenes rett til at bønder skulle frakte kull og tømmer til verkene, men nå mot en mer fast og avtalt sum. Frederik V. forordning av 27. desember 1752 mildnet opp noen av de strengere privilegiene med at bergverk ikke lengre kunne påkalle seg retten å få privat overdratt privat eiendom eller skog innenfor sirkumferensen uten avtale. Berganordningene endret seg igjennom hele eneveldet med tillegg til de eldre ordninger. Det var ikke før i 1812 at man fikk en fullstendig ny bergverkslov som erstattet de eldre forordningene i landet.⁵⁸

⁵² Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 91.

⁵³ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 23-26.

⁵⁴ "Bergordinance i Norge", 1683, Forordninger og Aabne breve 1683 s. 13-20

⁵⁵ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812*, (Kjøbenhavn 1812).

⁵⁶ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 108-09.

⁵⁷ "Kongelige privilegier ad interim for dennem som Kaaber og Jern-Vercker i Norge ville optage og fortsætte", 1687, forordninger og Aabne Breve 1687, s. 251-254

⁵⁸ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 68-69.

2.5 Privilegium

Ordet privilegiums betyr enerett, særstilling, forrett som hviler på rettslig grunnlag. Nagel referer i sitt verk til at begrepet privilegier har vært benyttet med skiftende betydninger opp igjennom historien. Betydningen har i hovedsak handlet om særretter gitt til enkeltpersoner, befolkningsgrupper eller stender. For Nagel er det et viktig krav at privilegium er gitt av en navngitt øverst autoritet. Privilegiumsbegrepet blir knyttet til den merkantilistiske økonomiske politikken i perioden 1500-1800, privilegier er videre klassifisert mellom generelle privilegier og spesielle privilegier.⁵⁹ Ikke alle næringer fikk like privilegieretter. Glassverkene for eksempel ble nektet å bygge hytter der nær jernverkene og var igjennom sin driftsperiode utsatt for sterk konkurranse mot jernverkene ved at de plasserte seg i nærheten av brensel forekomstene, i motsetning til europeiske standard med glassindustri i byene.⁶⁰

Privilegiebrev ble den formelle tillatelsen til å opprette og drive et bergverk. Privilegiene ga verkene tilgang til ressurser og rettigheter i sine områder gitt av bergherren. Forutsetningen av disse var betalingen av tiende og tollavgifter til staten og at verket overholdt seg til bergamtet og bergforordningen. Ble ikke disse ordningene oppfylt så kunne bergherren trekke privilegiene tilbake og kunne erklære verket for 'falt i det fri', og gi andre rett til å bruke det.⁶¹ Å gi privilegieretter til bergverk i Norge endret seg over tid til mer fastere ordninger for alle bergverkene og med mer statlig kontroll. Under Christian V. regjeringstid ble det fra hans side arbeidet med å få strengere kontroll over de privilegier som tidligere var blitt gitt av kongen. Først med bergordinansen av 23. juni 1683 der kongen henviser til at enerett til skjerpning og muting innenfor gitte sirkumferenser bortfalt. Senere samme år kom proposisjonen av 22. desember der han opphever alle eldre privilegier og ber verkene følge den nye anordning av 23. juni. Likevel ser det ut til at dette ikke ble overholdt for ved resolusjon om alminnelige bergverksprivilegier av 25. august 1687 blir det henvist til at eldre privilegier var igjen blitt gitt tilbake til bergverkene.⁶² Helland henviser til at Røros sine privilegier var noen av de som ble fratatt, men senere igjen konfirmert igjen.⁶³

Privilegier kunne av kongen begrenses. Etter innføringen av eneveldet i den dansk-norske helstaten ble det fra kongens side oppfattet at de rettigheter som av han var gitt hadde han og

⁵⁹ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 22-23.

⁶⁰ Rolv Petter Amdam, Tore Jørgen Hanisch, and Ingvild Elisabeth Pharo, *Vel Blåst!* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1989).

⁶¹ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 442.

⁶² T. H. Aschehoug, *Norges Nuværende Statsforfatning* (Christiania: Malling, 1893), 257-60.

⁶³ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 537-38.

rett til å tilbakekalle om privilegiene ikke lengre var til nytte for staten og kongens interesse.⁶⁴ Et av de nevnte eksemplene på dette var berganordningen av 23. juni 1683, men og utover 1700-tallet ble nye begrensninger satt for verkenes privilegier. Forordningen av 27. desember 1752 som bestemte at til kull og ved skulle verken bare bruke eldre trevirke og materialer som ikke egnet seg til noe annet bruk. I denne forordningen blir det og bedt at verket skulle med bonden forhandle om pris av transporten av materialene.⁶⁵

2.5.1 Røros kobberverk og privilegier

Røros kobberverks første privilegier ble gitt ved privilegiebrevet av Christian IV. datert 19.10.1646 og stadfestet av Frederik III i 1649.⁶⁶ Det første privilegiebrevet til Røros Kobberverk er faktisk ikke direkte gitt til verket i seg selv, men til et av verkets første eiere kammer-tjeneren Jochum Jürgens. Privilegiebrevet var gitt til Jürgens og hans med-partisipanter.⁶⁷ Historien rundt de første år ved Røros kobberverk er for omfattende til å ta opp i denne oppgaven, men jeg vil poengtere at privilegier var noe som kunne gis til enkeltpersoner og disse privilegiene igjen ville gjelde for en hel virksomhet.

Et av de viktigste privilegiene var sirkumferensretten. Rørosloven gir Røros kobberverk enerett til å bygge og drive hytter, hammere og andre industribygg innenfor sirkumferensen. Sirkumferensen var en sirkelformet grense som regulerte verkets driftsområde.

Sirkumferensen har sitt opphav med privilegiebrevet gitt til Joachim Jürgens og hans med-partisipanter i 1646.⁶⁸ Størrelsen på sirkumferensen var en radius på ca. fire gamle mil slått ut fra Storwartz gruve. Et område på 45.580 Km².⁶⁹ Rørosregionen var og er ett fjellandskap og mengden med skog og trevirke var begrenset, som følge av dette var det viktig for verket at privilegiebrevet ga dem enerett til å drive smeltehytter, kobberhammere og andre industrianlegg at området. Røros kobberverks privilegier var under endring igjennom hele driftsperioden til verket.

⁶⁴ Aschehoug, *Norges Nuværende Statsforfatning*, 257-58.

⁶⁵ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 81-82.

⁶⁶ Evald Jon Strøm, *Rørosloven Av 1901: Røroskilder I* (Røros: Fjell-Ljom forl., 1995), 203-06.

⁶⁷ Hiort, Krags, and Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*, 17-19. "1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medpartisipanter Paa Røros Kobberverk," ed. Privatarkiv 211 Røros Kobberverk (1646).

⁶⁸ *Røros Kobberverks Privilegiebrev*

⁶⁹ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 28.

2. 6 Kommisjonen på Bragernes og endringer av verkets privilegier og drift

En hendelse som var med på å utvikle verkets senere forordninger var kommisjonen på Bragernes og forordningen av 3. august 1689. Forordningen hadde sitt utgangspunkt i verket tilstand i 1680-årene og hva som for ettertiden er blitt kjent som Bragernes kommisjonen. Kommisjonen var utstedt fra kongen i 1683 for å undersøke forholdene og driften ved Kongsbergs gruver. Men ble også bestemt å undersøke forholdene ved Røros som følger av klager fra verkets arbeidere til kongelige representanter i Norge.⁷⁰

Hovedoppgaven for kommisjonen var å få orden i verkets økonomi og i 1683 handlet dette om verkets gjeld. Verkets samlede gjeldt var på 171.000 riksdaler. Den største delen av denne gjelden bestod av arbeidernes og bøndenes fordring i form av uinnløste brukssedler som var kjøpt opp av spekulanter i Trondheim, som derved anselig hadde profitert på denne handelen og kjøpmennene hadde på den måten blitt store partseiere i verket.⁷¹ Kommisjonen fordelte i ettertid verket i flere antall parter. I årene før 1685 hadde verket vært fordelt på 60 parter eller kuxer a 3000 riksdaler heretter skulle være fordelt på 180 parter a 1000 riksdaler. Kommisjonen bestemmelser ble konfirmert av kongen i september 1685 og meddelte partisipantskapet i oktober. Forordningen skapte misnøye blant partisipantene og arbeidere. Kongen sendte et bev i 1686 om at disse ordninger var satt av kongens utvalgte kommisjon og av han konfirmert og bare av han kunne endres eller oppheves.⁷² Etter en videre konfliktperiode mellom verkets partisipanter og Overbergamtet ble det ved verket igjen mer ryddige forhold med at forordningen av 3. august 1689 ble innført. Ved innføringen av denne forordningen ble mye av ordningen som proviant overgitt til partisipantene. Slik ordningen fortsatt var i 1816.⁷³

2.6.1 Hovedpunkt i reglementene fra 1689

Partisipantene skulle fremlegge forslag på direktør. De skulle fremlegge to til fire kandidater til bergamtet som valgte den de oppfattet som mest kapabel til jobben. Direktøren avgir troskapsed til kongen og partisipantene og skulle drive verket uten personlig interesse. De andre betjentene ved verket skulle ansettes av partisipantene. Men bergamtet kunne klage om det ble bevist at betjenten ikke oppfylte de krav stillingen krevde, og kunne som følge av dette bli avskjediget. Verket skulle ha et proviantmagasin og partisipantene skulle for ettertid

⁷⁰ Hiort, Krag, and Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*, 116-17.

⁷¹ Øisang, "Røros Kobberverks Historie," 88-89.

⁷² Hiort, Krag, and Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*, 117-18.

⁷³ Øisang, "Røros Kobberverks Historie," 102-03.

forsyne verket. Partisipantene skulle gjøre forslag om de matvarer som behøves ved verket og disse skulle direktøren fordele på partisipantene *pro kvota* og skriftlig forelegge enhver, hvor meget de enten på sommer eller vinterføre skulle fremskaffe.

Direktøren kunne også rett til å anskaffe varer fra Hedmark. Hver partisipant skulle avlevere sin kvote av provianten og hvis de leverte dårlige varer stod de ansvarlig til berganordningen. Takst for proviant skulle settes av bergamtet etter direktørens forslag. Det skulle arbeiderne selv stå fritt for å avgjøre om de ville ha proviant fra provianthuset og i tilfellet hvor mye. Lønnen ble for ettertids utbetalt i slutten av hver måned og ble avkortet av hva arbeideren tidligere hadde tatt av proviant. Innskudd til verket skulle betales tre ganger i året. Innskudd skulle omfatte for materialer som jern, stål, krutt osv. Kobberkvoten utlevertes til partisipanten for hans egen del etter hvert som det blir produsert. Manglende innskudd kan føre til arrest av kobber som kan bli tvangssolgt for å dekke innskuddene. Igjen ville man med denne ordningen at man for ettertids ikke skulle bruke kredittsedler, men betale til arbeidere og lasskjørerne i kontant. Partisipanter valgte blant seg representanter som for ettertids skulle reise opp til Røros og undersøke forholdene forhåpentligvis 4 ganger i året. Direktøren og betjentene skulle ikke favorisere en partisipant over en annen. Direktøren skulle 6 uker etter nyttår fremlegge årsregnskapet for partisipantene.⁷⁴

2.7 Berganordningen av 1812

Berganordningen av 7. september 1812.⁷⁵ Utkastet til loven ble utarbeidet av rentekammeret i København. Etatsråd Jacob Henric Schou kommenterer at rentekammeret hadde funnet landets bergverksordninger utdatert i forhold til den utviklingen som hadde vært i bergverksnæringen og bergverkskyndigheten i både Norge og i andre land. Loven skulle samle og klargjøre bedre hvilke rettigheter bergverkene hadde, de lovlige driftsmåtene og hvilke krav og rettigheter som arbeiderne kunne stille til verkseierne.⁷⁶ Loven bygget på ordningen om fri skjerpning med unntak i nærheten av offentlig vei, hager og bebodde hus.⁷⁷ Eiendomsretten var styrket med den nye loven. Ved malmsfunn på innmark var skjerpningen pliktig til å varsle funnet til grunneier og videre tilby grunneieren til å investere i deltagelse av

⁷⁴ "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August," (Privararkiv 211 Røros kobberverk, 1689).

⁷⁵ "Berganordning for Kongeriket Norge", 7. sept. 1812, Forordninger og Aabne Breve 1812, s. 306-345.

⁷⁶ Jacob Henric Schou, *Chronologisk Register over De Kongelige Forordninger Og Aabne Breve, Som Fra Aar 1670 Til 1775 Aars Udgang Ere Udkomne, Tilligemed Et Nøiagtigt Udtog Af De Endnu Giældende, for Saavidt Samme I Almindelighed Angaae Undersaatterne I Danmark Og Norge: Forsynet Med Et Alphabetisk Register* (Kjøbenhavn: Møller, 1813), 147.

⁷⁷ *Kongel. Forordninger Og Aabne Breve*, (Kjøbenhavn 1813).

driften med halve eierskapet. I utmark hadde grunneieren rett til 1/10 av verket og om grunneier selv var finner hadde han full rett på malmen. Grunneier skulle også kompenseres for tap eller skader på sin eiendom som følge av bergverksdriften. Berganordningen tok mer hensyn til eiendomsretten enn tidligere ordninger og ga mer aktiv deltagelse for driften til grunneieren. I ordningen av 1539 ble bare 4 av de 128 kuxer som omfattet partene i verkene tilknyttet grunneiendommen. Den nye berganordningen ga grunneieren mer sikkerhet igjennom større deltagelse i verket, samt at grunneieren også fikk erstatninger av tapt eiendom som eieren måtte overgi til verkets drift. Deltagelse igjennom halvparten eller 1/10 var i tillegg til erstatningene for tapt mark.⁷⁸ Berganordningen beskyttet de eldre verkene ved at man ikke kunne bygge en ny smeltehytte uten tillatelse av Overbergamtet. Tillatelsen ble bare gitt om den ikke krenket eksisterende hytter eller truet byer og kjøpesteders tilgang til skogsmaterialer.⁷⁹

Berganordningen av 1812 var strukturert inn i 18 deler med tilsammen 140 paragrafer. Disse er strukturert ved å gi bestemmelser, instruksjoner, rettigheter og privilegier til bestemte deler av bergverkets drift. Berganordningen av 1812 opprettholdt forordningen av 9. januar 1736 og 20. juni 1743 om bøndenes plikt for å levere kull til verket mot betaling. Forbudet mot hugst av små trær av forordningen av 22. april 1775 ble opprettholdt, noe som var til favør for bergverkene da dette kunne sikre senere tilgang til trematerialer. Fortsatt ville verkene ha retten til å ta trevirke fra kirkens skoger og statsallmenningene i nærheten av verket. I private skoger skulle verket ha forkjøpsrett og bergverksarbeidere ble fortsatt fritatt for militær tjeneste, mens verket skulle sørge for skolegang for verksarbeiderens barn.⁸⁰

Bergverkene hadde fra tidlig tider et eget fattigvesen som var finansiert dels av bedriftens overskudd, dels ved avgiftsbeløp fra alle ansatte. Den gamle tyske '*Knappschaft*' institusjon med en gjensidig hjelpekasse av verket for arbeiderne, utviklet seg til et tvungen internt bedriftsfattigvesen. Bergordinansen av 1683 etablerte sykelønnsordningen og fra 1721 kom enkepensjonsordningen. Ved ulykke og alderdom fikk arbeiderne utbetalt pensjon av verket. Ofte i form av halv lønning og på den måten hadde arbeidere ved verkene en form for sikkerhetsnett.⁸¹ Loven var strengere enn tidligere forordninger om arbeidstid og oppmøte. Med den nye loven kunne ikke verket lengre tvinge arbeideren til å ta proviant i stede for

⁷⁸ Nagel, *Staten Og Bergverkene - Avgjørelsesprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*, 116-17.

⁷⁹ Kongel. Forordninger Og Aabne Breve.

⁸⁰ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

⁸¹ Anne-Lise Seip, *Sosialhjelpstaten Bli Til*

Norsk Sosialpolitikk 1740-1920, 2 ed. (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1994), 48.

penger som lønn. Om verket måtte midlertidig stanse sin drift og ikke kunne henvise arbeideren til noe annet arbeid så hadde arbeideren krav på halv lønn i inntil en måned etter gyldig oppsigelse.⁸²

Bergamtsretten ble avskaffet. Alle rettsaker tilknyttet bergverkene skulle føres for Overbergamtsretten på Kongsberg. Dette skulle være første instans i alle saker for bergverk og krevde kunnskap om bergverksdriften. Appeller i denne retten skulle gå til høyesteretten i København og andre saker ved verkene skulle behandles av de ordinære domstolene i landet.⁸³ For Røros kobberverk fikk dette følge av at bergretten på Røros ble opphevet i 1813. Denne domstolen hadde vært aktiv fra 1646. Bergretten jurisdiksjonsområde var verkets sirkumferens og alle som var i verkets tjeneste var underlagt bergverkets jurisdiksjon. Bergretten dømte ikke i kriminalsaker, men håndterte sivile tvister og mindre straffesaker og brudd på verkets forordninger og ordensregler. Berganordningen opphevet denne særjurisdiksjonen som verkene hadde.⁸⁴

Berganordningen av 1812 oppretthold verkenes sirkumferens og de privilegier de ga til verkene med rettigheter til skog og pliktarbeid, men berganordningen henviser her også til verkenes egne forordninger for sine sirkumferenser.⁸⁵ Sirkumferensretten var et tema som kom opp i forhandlingene på Eidsvoll i 1814. Allerede på Eidsvollsamlingen ble det diskutert om de norske bergverkene ikke lengre skulle ha rett til disse privilegiene og om de skulle oppheves eller modereres. Prinsippene ved den nye berganordningen var fortsatt knyttet til de eldre regalrettene og *Res nullius*, ved at det fortsatt var for de meste fortsatt var fri skjærrett, men at funn av malm og videre utnyttelse av disse krevde statlig godkjenning. Likevel ser man ved berganordningen at eiendomsretten ble styrket med at grunneier kunne kreve mer for bruk av hans eiendom. . Selve Bergverksanordningen av 1812 blir av Nissen bemerket med at den ikke gjorde noe vesentlige inngrep i Røros kobberverks privilegier eller hvordan verket ble drevet.⁸⁶

⁸² Kongel. Forordninger Og Aabne Breve.

⁸³ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 145.

⁸⁴ SAT., "Røros Bergrett 1690-1821."

⁸⁵ Schou, *Chronologisk Register over De Kongelige Forordninger Og Aabne Breve, Som Fra Aar 1670 Til 1775 Aars Udgang Ere Udkomne, Tilligemed Et Nøiagtigt Udtog Af De Endnu Giældende, for Saavidt Samme I Almindelighed Angaae Undersaatterne I Danmark Og Norge: Forsynet Med Et Alphabetisk Register.*

⁸⁶ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 146.

2.8 Loven av 1816

På Eidsvollforhandlingene hadde berganordningen av 1812 kommet under kritikk. På Eidsvoll og senere på Stortinget ble diskusjonene tatt opp om både loven og bergverkenes privilegier var stridig mot den nye grunnloven med dens fokus på næringsfriheten og eiendomsretten. Det ble lagt frem forslag på Eidsvoll at alle privilegier skulle bortfalle sju år etter at grunnloven hadde trådt i kraft. Forslaget ble ikke vedtatt, i stedet ble det bestemt at man skulle ta denne saken opp på det første ordinære Stortinget i 1816.⁸⁷ Komiteen for det indre behandlet saken på Stortinget i 1816. Komiteen mente at de deler av berganordningen av 1812 som gikk mot grunnloven var ordningen med pliktarbeid for bønder som årlig skulle levere kull og tømmer til verket. Komiteen ville i første omgang oppheve paragraf 78 og 79 i berganordningen. §78 kan kort oppsummeres med at alle gårdseiere eller leilendinger som bodde innenfor et verks sirkumferens var pliktig til å levere kull til verket av deres egen skog til den grad skogen kunne tåle dette og for dette arbeidet betales ifølge loven en billig betaling. §79 bestemte at om bønder boende i verkets sirkumferens ikke ville komme verket til hjelp med å frembringe kull så kunne verket med støtte av Overbergamtet rekvirere den ønskede mengden kull fra bøndenes skoger uten å betale for kullmengden.⁸⁸ De nevnte paragrafene skulle oppheves og for ettertiden skulle verkene forhandle med skog og jordeiere om betalingen for kull og kjøring.⁸⁹

Komiteen mente disse to paragrafene burde oppheves da de gikk mot eiendomsretten. Av de andre bergverksprivilegiene så fant de ikke noe annet som de mente umiddelbart burde oppheves. Selve ordningen med sirkumferens til bergverkene ville komiteen la bergverkene få beholde for å hindre nyere bergverk bli opprettet for nærme de eksisterende verkene. Da dette kunne være til skade for begge verkene.⁹⁰

I forhandlingene i Odelstinget ble det også kommet til enighet på at paragraf 83 i loven av 1812 også skulle oppheves. § 83 ga verk eller sirkumferenseier forkjøpsrett på tømmer til verkets bruk, imot at de gir en lik pris som andre kjøpere.⁹¹ Odelstinget anså denne paragrafen som motstridende for næringsfriheten og ville dermed oppheve denne paragrafen sammen med de to andre. Sammen med opphevelsen av disse tre paragrafene ble det av komiteen for de indre forslått at på Stortinget skulle opprettes en komite bestående av tre bergkyndige

⁸⁷ Stubhaug, *Jacob Aall I Sin Tid*, 279.

⁸⁸ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

⁸⁹ "Det 1. Ordentlige Storthing 1815-1816, O.," (1816), 295-96.

⁹⁰ *Ibid.*, 293.

⁹¹ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

menn. En av medlemmene skulle være en av landets bergmestere, en av medlemmene skulle også ha kjennskap til bergverkene i de nordenfjelske områdene og at denne gruppen sammen med den faste lovkomiteen skulle skrive et utkast til en ny berganordning.⁹² Fra Trondheims amt var Røros kobberverks tidligere direktør, nå bergmester i det nordenfjelske Erich Otto Knoph valgt inn som representant på Stortinget. Knoph var enig med komiteen at paragrafene burde oppheves, men han mente at Stortinget ikke burde forhaste seg med å oppheve privilegiene til bergverkene uten å gjennomføre grundige undersøkelser ved verkene. Han ønsket her også at komiteen undersøkte alle bergverk og ikke bare jernverkene i det sønnenfjelske distrikt.⁹³

Med 37 stemmer for og 14 mot i Odelstinget ble paragraf 78, 79 og 83 av berganordningen av 1812 foreslått opphevet. Resten av sirkumferensrettighetene til verkene skulle fortsatt opprettholdes.⁹⁴ Fra Odelstinget ble bestemmelsen sendt til Lagtinget som der ble forkastet. Lagtinget mente at denne saken burde føres sammen med at man utrettet en fullstendig ny berganordning for landet.⁹⁵ Odelstinget godkjente ikke lagtingets forslag og saken ble isteden tatt opp i et samlet Stortingsmøte. Den siste avstemmingen ble 60 stemmer for opphevelse av paragrafene med 18 stemmer mot ble paragraf 78, 79 og 83 av berganordningen av 1812 opphevet. De resterende sirkumferensprivilegiene skulle fortsatt opprettholdes. Dette ble for ettertiden kjent som loven av 1. juli 1816.⁹⁶

Verkene skulle for ettertid forhandle med bøndene om kjøp av trekull fra deres skoger og fraktkostnadene skulle forhandles om mellom kjører og verket. Av de gjenstående parter av sirkumferensrettene til verkene var at småtrær ikke skulle hugges verken av verket eller andre selv på deres egen eiendom. Tømmer som kunne brukes til andre materialer skulle ikke brennes til trekull. Verket fikk fortsatt rett på tilgang til kirkens og statsallmenningenes skoger etter avtalt betaling mellom verket og staten. Verket fikk fortsatt rett til å oppføre sager til utvinning av tømmer fra egne skoger.⁹⁷

Konklusjonen for hvorfor ikke flere av de eldre privilegiene ble opphevet kom av enighet om at man måtte skaffe informasjon om hva slike endringer ville få for verkene og for staten

⁹² "Det 1. Ordentlige Storthing 1815-1816, O.," 300-03.

⁹³ Ibid., 307-08.

⁹⁴ Ibid., 309.

⁹⁵ "Kongeriget Norges Første Ordentlige Storthings Forhandlinger I Aarene 1815 Og 1816.

Udgivne Ved Poul Holst, Justitssecretair Og P.T. Archivarius Ved Storthingets Archiv.," (1816), 227.

⁹⁶ "Det 1. Ordentlige Storthing 1815-1816, S.," (1816), 26.

⁹⁷ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

generelt. Flere av representantene som verkseier Jacob Aall mente det var farlig å gå for fort fram med å avskaffe et system som hadde eksistert i lang tid og formet de norske næringene. Komiteen med bergkyndige som skulle undersøke de norske bergverkene og deres privilegier ble verkseier Jacob Aall, bergråd Christian Ancher Collett og sølvverksdirektøren August Christian Baumann. Disse fikk oppgaven med å arbeide frem mot en ny bergverkslov som skulle tilpasse hele landets bergverksdrift.⁹⁸ Opphevelsen av de tre paragrafene var et klart uttrykk for at man med den nye norske staten ville i ettertid begrense de tidligere særordningene som var blitt gitt bergverkene. De nye tankene som næringsfrihet og eiendomsrett ble brukt i både Eidsvollsforhandlingene og i det første ordinære Storting.

2.9 Oppsummering

Bergverkens lover og rettigheter har en lang historie som streker seg lang tilbake i tiden. Kapitlet har undersøkt de eldre bergverksordningene for Norge og presentert de begrepene og teoriene som har vært grunnlaget for den eldre bergverkslovgivningen. Grunntrekkene for bergverksordningene i Europa er at de strekker seg langt tilbake i tid. Flere hadde sin inspirasjon fra den eldre romerske lovgivningen, men de fleste fikk sine bergverksordninger fastsatt i perioden mellom 1500 og 1700-tallet. I Norge var den første bergverksordningen i midten av 1500-tallet, men igjennom hele 1600- og 1700-tallet kom nyere forordninger som bygget på de eldre frem til den nye selvstendige bergverksanordning av 7. september 1812 ble opprettet. De eldre bergverksanordningene fokuserte på å tilrettelegge for bergverkene i landet med å gi dem fordeler til driften. Mot dette betalte verkene avgifter til staten igjennom tiende, toll og produksjonsavgifter. Bergverkslovene tvang bønder og jordeiere som bodde i nærheten av bergverkene til å delta til driftens interesse. I visse tilfeller kunne dette føre til tapt frihet og rettigheter for jordeieren. Forholdene ble myknet opp igjennom perioden og man kan se at loven av 1816 var påvirket av tanken om eiendomsrett for bonden og jordeieren.

De norske bergverksordningene var fra begynnelsen påvirket av de tyske bergverksordningene med både regalrett og skjerping. Likevel er det viktig å se på de to andre statene med sine bergverkslover da disse fikk større påvirkning av hvordan man oppfattet rettighetene til bergverk på 1800-tallet. Grunnen til å se på de eldre bergverksordningene er for å få en forståelse over tradisjonen for bergverkslovgivning og om disse ordningene var grunnlaget for hva den senere Rørosloven var bygget på.

⁹⁸ Lauten, *Jacob Aall Som Politiker Og Jernverkseier - Nasjonalt Og Lokalt*, 8, 57-58.

Kapittel 3 Generalforsamlingen 1816

Kapittelet vil kartlegge forhandlingen i Røros kobberverks generalforsamling i Trondheim i 1816 mellom den utvalgte kommisjonen fra kongen og regjeringen og verkets partisipanter. Generalforsamlingen hadde blitt innkalt for å diskutere og undersøke verkets drift og økonomiske forhold som hadde forfalt de siste årene mellom 1808 og 1815. Både verkets ledelse og statens hadde interesser for at man kunne komme til et forslag som ville sikre verkets videre drift. Kapittelet vil kartlegge generalforsamlingen og utpeke konfliktområder mellom staten og verket. Hva som ble fremlagt som forslag og om man kan finne grunnlaget for hvorfor verkets reglementer og privilegier ble etter forhandlingene fremlagt for Stortinget som et lovforslag i 1818.

3.1 Verkets drift og økonomi i årene før 1816

Røros kobberverk hadde i perioden mellom 1800 og 1807 en svært god omsetning av sitt produserte kobber. Verkets aktive gruver var Storwartz, Kongens og Muggruven. Fra 1811 var det også bryting av malm i Grøndalskjerpet i Tydalsområdet. Mellom 1800 og 1805 ble det ved verket brutt ut mellom 2800-3000 skippund kobber i året.⁹⁹ For partisipantene i Trondheim og andre steder ga denne en god omsetning. I 1807 var omsetningen på salg av kobber på ca. 200.000 riksdaler.¹⁰⁰ Leopold von Buch i sin reiseskildring bemerket dette ved an kommentar om at uten Røros kunne Trondheim lett miste en fjerdedel av sine innbyggere og sikkert en god del av sin velstand.¹⁰¹ Dette var et toppunkt, for i årene etter begynte produksjonen å falle. Direktør Erich Otto Knoph beskrev grunnen til dette til Overdireksjon at malmens mektighet ble mindre og mindre i gruvene og han fryktet at man hadde gått vekk fra hovedårene.¹⁰² Dette problemet med minkende uttak av malm vedvarte frem mot generalforsamlingen i 1816.

Et stort problem ved verket var mangel på proviant til arbeiderne. I 1799 var det vanskelig å forsyne verket og Røros med proviant. Fra partisipantene ble det i årene 1802 og 1803 utdelt pengestøtte på 800 riksdaler av Angells stiftelse og 4300 riksdaler av andre partisipanter som

⁹⁹ Vogt, *Kobberets Historie I Fortid Og Nutid Og Om Udsigterne for Fremtiden: Med Særligt Hensyn Til Den Norske Bergverksdrift Paa Kobber*, 163.

¹⁰⁰ Knut Mykland, *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880*, vol. 3, Trondheims Historie 997-1997 (Oslo: Universitetsforlaget, 1996), 18.

¹⁰¹ Leopold von Buch and Robert Jameson, *Travels through Norway and Lapland, During the Years 1806, 1807, and 1808* (London: Printed for Henry Colburn, British and Foreign Public Library, 1813), 110.

¹⁰² Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 134.

ble utdelt til de trengende arbeiderne.¹⁰³ Direktør Knoph beskrev selv situasjonen i 1805 som vanskelig for verket. Han kritiserte at forleggerne i Trondheim var sene med å oppsende proviant til Røros. Han kritiserer også bruken av brukssedler som ble sendt opp til verket som innskudd i stede for korn eller kontanter. Knoph fremla også her flere forslag om løsninger for dette. Han ba om å forhøre seg hos kongen for et kornlån til verket, for på kort sikt å sikre nok proviant. Knoph foreslo også at systemet for proviantordning må endres til at verket selv skulle ta mer ansvar for å skaffe de nødvendige varene.¹⁰⁴ Tilstanden bedret seg i 1807 og 1808 grunnet gode kornår i Sør-Norge.¹⁰⁵ Knoph ble i 1812 utnevnt til bergmester i det nordenfjelske distriktet og sluttet som direktør ved verket. Likevel var han fortsatt svært knyttet til kobberverket. Verket hadde i juni måned i 1812 søkte om kornforsyninger til verket av staten. Det lyktes Knoph av kong Fredrik VI. å få forsikret i september at 10.000 tønner¹⁰⁶ med korn skulle sendes fra Aalborg. Grunnet blokaden fikk man ikke noe av dette kornet opp til Trondheim før i januar 1813.¹⁰⁷ Det var ikke før etter nyttår 1815 at verket igjen fikk tilgang til forsyninger fra Hedmark og Gudbrandsdalen.¹⁰⁸

Mangel på proviant, dyre utlegg for å sikre korn og manglende utvinning av kobber førte verket ut i økonomisk krise. I 1812 ble det oppført ved verket et samlet tap på 120.000 riksdaler. Verket henvendte seg til grev Christian Ditlev Reventlow som reiste igjennom bergstaden i begynnelsen av 1812 og hos han søkte verket om å få slippe å betale de etterhengene toll og tiendeavgiftene for årene 1810 og 1811. Denne søknaden ble ikke innvilget av kongen. I stede tilbød kongen å kjøpe det produserte kobberet fra årene 1810 og 1811 med 400 riksdaler per skippund kobber. Dette tilbudet ble ikke fulgt opp da kobberet allerede var solgt, men det ser ut til at forholdene hadde blitt verre utover våren i 1813. Dahle henviser til at verket vurderte å søke kongen for å overta vedlikeholdelsen av verket, eller at man måtte se seg nødt til å stanse deler av driften. Ved flere av gruvene stanset man vannpumpene så lenge som 11 måneder. Verket ble av rentekammeret tilbudt et lån på mellom 150.000 – 200.000 riksdaler i desember 1813 mot at det ble stilt sikkerhet, men partisipantene godtok ikke forslaget da de anså summen som utilstrekkelig til å kunne gjenoppta driften og gjennomføre de nødvendige forbedringene. Saken ble sendt til

¹⁰³ Ibid., 138.

¹⁰⁴ "Direktør Knophs Beskrivelse over Røros Verks Provirantering Dens Manger Og Forsalg Til Disse Avhjelpning," in *12.89.109 Privatarkiv 211 Røros kobberverk*.

¹⁰⁵ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 280-81.

¹⁰⁶ 1 tønne korn = 140 liter.

¹⁰⁷ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 281.

¹⁰⁸ Øisang, "Røros Kobberverks Historie," 183-84.

stiftsrettsadvokaten for videre betenkning, men før det var kommet til enighet om en avtale var Kielfreden underskrevet og spørsmål om lån av den dansk-norske helstat falt bort.¹⁰⁹

3.2 Den kongelige kommisjon

Som følge av verkets partisipaners forespørsel om toll og tiendefrihet ble det ved kongelig resolusjon av 20. oktober 1812 oppnevnt en kommisjon bestående av verkets tidligere direktør Knoph og bergråd Christian Ancher Collett for å gjøre undersøkelser ved hva som måtte gjøres for å sikre driften ved verkets gruver som over tid hadde forfalt.¹¹⁰

Konklusjonen av denne kommisjonen var omfattende. Ved gruvene var det fra bergmesterne Knoph og Strøm kritikk mot at man hadde mistet malmens hovedårer og det hadde blitt drevet hard på flere av bergfestene. Ved Storwartz gruve fremla de forslag om videre forsøksarbeid da de mente at man hadde drevet vekk fra malmåren og at det for fremtiden skulle drives flere nye orter¹¹¹ i forsøk på å finne igjen malmåren. Videre ønsket de å forbedre sjeidingen ved gruve. Det burde istandsettes og oppbygges nye vaske og pukkerhus for å utnytte den fattige tvilsmalmen som lå ved gruvene. Ved Muggruven mente man at det burde forbedres med nye anlegg ved gruve. Ved gruve burde vannføringen forbedres da det i flere tiår hadde vært store problemer med å få vannet ut av gruve. Ved Kongens gruve mente de man måtte bryte nye orter for å finne malmårene igjen og innslå en ny faring for å gjøre transporten ut av gruve enklere. Og som ved Storwartz burde tvilsmalmen på ny sjeides og gjøre forsøk på svoveluttak under røstingen. En hovedbemerkning som gikk ved alle gruvene var at antall arbeidere var for høyt. De mente i sin konklusjon at de nye driftsmåtene ved gruvene slik de foreslo ville ikke kreve like mange arbeidere og dette ville effektivisere og spare verket for utgifter.¹¹²

Ved Smeltehyttene var kritikken rettet mot at det i flere tilfeller hadde blitt ved røsting blandet malm fra flere gruver og grunnet ulikheten i malmens svovel og magnetkisinnhold hadde dette gitt dårlige resultater. Mente man trengte klarere skille mellom malmen. Man mente også at nye metoder burde forsøkes på ved verkets hytter. Strøm henviste til de nyere owners

¹⁰⁹ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 288-90.

¹¹⁰ Nissen, *Røros Kobberværk 1644-1974*, 134. Øisang, "Røros Kobberværks Historie," 186.

¹¹¹ Ort – en horisontal gruvegang som ikke går ut i dagen.

¹¹² "9a.1.36 Bergmester Knophs Skrivelse Til Direktør Daldorph Angående Gruvernes Fremtidig Drift. 27. Mai 1815," in *Privatarkiv 211 Røros kobberværk*. "9b.1.31 Bergmester H. C. Strøms "Forslag Til Nye Anlæg Ved Verkets Gruber, Som Ere Nødvendige for Deres Fremtidige Drift Samt Til En Hensigtsmæssigere Arbeidsmethode I Det Hele", in *Privatarkiv 211 Røros kobberværk*.

effektivitet ved svenske bergverk.¹¹³ Det var også store mangler ved regnskapet for smeltehytten på Røros. Regnskapsmangelen hadde påført verket større utgifter en nødvendig. Dette hadde kommet av hyttemesteren Richard Floer ikke hadde gjort sitt arbeid. Floer ble avskjediget fra stillingen i 1815.¹¹⁴ Kommisjonens konklusjoner ble sendt til den nye direktøren av verket Joachim Fredrik Daldorph i mai 1815.

3.3 Kronprins Carl Johans besøk på verket

Senere samme år fikk Røros besøk av kronprins Carl Johan og prins Oscar mellom den 21 til 23. september. Under oppholdet var kronprinsen for det meste opptatt med sitt arbeid, men Oscar besøkte både smeltehytten på Røros og Storwartz gruve.¹¹⁵ Kronprinsen utdelte 100 tønner korn og 1000 riksdaler til verkets arbeidere under besøket.¹¹⁶ Kronprinsen hadde tydeligvis tro på at kobberverket ville være viktig for staten. Ved kongelig resolusjon datert den 3. mai 1816 oppnevnte han en kommisjon som sammen med partisipantskapet til Røros kobberverk skulle forfatte et utkast til nytt reglement for verkets videre drift, samt de privilegier verket skulle beholde. En kopi av denne er oppført i protokollen fra forsamlingen i 1816.¹¹⁷

3.4 Kommisjonen, partisipantene og Overdireksjonen

Utfallet av kommisjonen arbeid fra 1813 til 1815 og besøket til kronprinsen med sitt løfte til verket førte til utsteding av en kongelig resolusjon av 3. mai 1816 der en kommisjon bestående av stiftsamtmannen i Trondheim Frederik Christopher – Greve av Trampe, Bergmester Erich Otto Knoph, Geschworner¹¹⁸ Henrik Christian Strøm og verkets skoginspektør Nicolai Hersleb Ramm. Denne kommisjonen skulle sammen med verkets partisipaner møte til en generalforsamling i stiftsgården i Trondheim, der første møte ville etter kongens resolusjon være den 14. august.¹¹⁹

¹¹³ Henrik Christian Strøm, "Beretning Om Røros Kobberværk," ed. Gunnerusbiblioteket (1816).

¹¹⁴ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 268.

¹¹⁵ O. A. Øverland, *Karl Johan I Norge 1815 Og Andre Fortællinger* (Kristiania: Cammermeyer, 1898), 35-38.

¹¹⁶ Øisang, "Røros Kobberværks Historie," 193.

¹¹⁷ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

¹¹⁸ En bergbetjent som har tilsyn med gruvearbeids ordentlige drift og alt det som dermed og med gruvehusholdningen står i sammenheng i overensstemmende med de av bergmesteren og ham forfattede månedlige anstalter.

¹¹⁹ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 292.

Kommisjonen som møtte var alle embedtsmenn. Grev Trampe som var stiftsamtmann i Trondheim i perioden 1810 til 1832, en av de lengst sittende ved dette embetet.¹²⁰ Grunnet sitt embete var han ikke ofte til stedet i generalforsamlingen da protokollen ofte henviser til at han var bortreist som følge av sin stiling.¹²¹ Grunnet Trampes fravær var det bergmester Knoph som ledet de fleste av møtene. Han var direktør ved verket i perioden 1789 til 1812. Knoph var utdannet ved bergverksseminaret på Kongsberg.¹²² Han var dermed også den første direktøren ved Røros med utdanning innen bergverk og bergverksdrift. Han ble beskrevet som en oppvakt direktør med stor interesse for verket både i og etter sin direktørperiode med, *‘utrettelig vigilance og nidkjærhet for verket vel’*.¹²³ Henrik Christian Strøm var også uteksaminert fra bergseminaret på Kongsberg i 1806 og var deretter på videreutdanning i de tyske bergverkene. I 1815 tiltrådte han stillingen geschwornen i det nordenfjelske bergverksdistrikt der han etter Knophs død tok over stillingen som Bergmester.¹²⁴ Siste medlem av kommisjonen Nicolai Hersleb Ramm hadde sin utdanning igjennom hæren der han ble i 1776 utnevnt som løytnant. Han forlot hæren og ble ansatt som skoginspektør i 1785 for Røros og Frederiksgaves kobberverk.¹²⁵

Ved generalforsamlingen i Trondheim i 1816 ble det av partisipantene utnevnt en komite som skulle utarbeide svar på kommisjonens forslag og selv komme med forslag for forsamlingen til de nye reglementene som skulle styre verket. De vil i resten av kapittelet bli henvist som partisipantenes representanter. De valgte representantene var oberstløytnant George Frederik Krogh, grosserer Henrik Meincke og borgermester Hans Knudtzon.¹²⁶ Sammen med de valgte representantene var også verkets Overdireksjon til stede i møtene. Overdireksjonen ble opprettet som det ledende organet for verkets eiere i 1762 og hadde fra da av alltid bestått av

¹²⁰ Chr Thaulow and Chr Thaulow, *Personahistorie for Trondhjems by Og Omegn I Et Tidsrum Af Circa 1 1/2 Aarhundrede (Omfattende Ca. 1300 Personer) : Afsluttet Omkring 1876* (Trondhjem: I kommission hos Holbæk Eriksen, 1919), 81.

¹²¹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹²² Anne Kristine Børresen and Jan Thomas Kobberrød, *Bergingeniørutdanning I Norge Gjennom 250 År* (Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2007).

¹²³ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 132.

¹²⁴ Øivind Berg, "Geologen Henrik Christian Strøm Og Den Tyske Naturfilosofien," in *Foredrag ved Hansteensymposiet* (UiO2008).

¹²⁵ C. F. Bricka, *Dansk Biografisk Lexikon*, 1 ed. (Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1887-1905), 378.

¹²⁶ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

tre medlemmer. I 1816 var medlemmene i Overdireksjonen: Generalmajor Carsten Gerhard Bang, grosserer Johan Mølmann Lysholm og grosserer Otto Beyer.¹²⁷

3.5 Innkallelse til generalforsamlingen 1816

I kongens resolusjon utstedt den 3. mai 1816 av den norske regjeringen. I resolusjonen krevde kongen og regjering at den utnevnte kommisjon skulle:

1. Fremlegge og forhandle med partisipantskapet om nødvendige og nyttige forslag for den videre driften av Røros kobberverk.
2. Utarbeide utkast som skulle fremlegges til generalforsamlingen. Utkastet skulle omfatte reglementer for gravene, smeltehyttene, bygningsvesenet, arbeidernes plikter, rettigheter og lønninger.
3. Lage et utkast for instruks for den nordenfjelske skoginspektør. Kommisjonen skulle videre forhandle med partisipantene for hva de mente ville være den beste måten å sikre verket tilgang til kull og trevirke. Hvordan skulle allmenningene og skogene underlagt verket for fremtiden bli behandlet.
4. Kommisjonen skulle påse at generalforsamlingen kunne komme til en enighet som ville være til det beste både for partisipantene, verkets og statens interesser. Regjeringen krevde at forhandlingene ble nøye protokollført og alle resultater og bestemmelser ble oppført. Hans Christian Strøm som statens representant hadde den oppgave som sekretariat å oppføre forhandlingene.

Dette var kongen og regjeringens instruks til kommisjonens arbeidsoppgaver ved forhandlingene.¹²⁸ I resolusjonen ble det også oppgitt befaling til verkets partisipanter. Disse skulle leses opp for partisipantene. Disse befalingene var:

Verkets Overdireksjon skulle innkalle til generalforsamling for alle kuxeiere i verket.

Generalforsamlingens første møte ville bli avholdt den 14. august i Stiftsgården i Trondheim.

Partisipantene skulle høre forslagene som ville bli fremlagt av den oppnevnte kommisjonen.

Partisipantene skulle komme med sine betenkninger om forslagene og selv fremlegge forslag

og synspunkt om verkets drift. Alt som skulle bli fremlagt i forsamlingen skulle avgjøres ved avstemning. Antall stemmer ble regnet ut etter antall kuxer. De som ikke var tilstede kunne

ikke til ettertid klage på de avgjørelsene som ble tatt. Partisipanten kunne overgi sin

stemmerett til en fullmektig. Fullmektigen kunne være en annen partisipant, norsk statsborger

¹²⁷ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 483-84.

¹²⁸ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

eller norsk embetsmann. Regjeringen ønsket at forhandlingene var over ved utgangen av september. Det som ble av partisipantene og kommisjonene fremlagt som den endelige beslutningen i forhandlingene ville av regjeringen bli gjennomgått og deretter bli sanksjonert sammen med verkets eldre privilegier.¹²⁹

Disse befalingene gir et innblikk i hvordan forhandlingene ville foregå og hva de ville omhandle. Det var ikke snakk om at det på dette tidspunktet ville bli en egen særlov for kobberverket, men at kongen og regjeringen ville at forholdene ved verket skulle bli stabilisert. De anså verket som viktig for den norske industrien og økonomien og var villig til å gjøre grep for å sikre den videre driften av verket. Møtet mellom statens kommisjon og verkets partisipantskap var for å komme til enighet om hvilke grep som kunne gjøres ved verket. Kommisjonen ville være den ledende parten i møtene og ville legge frem sine forslag og betenkninger først. Men verkets partisipanter stod selv fritt til å komme med innspill og forslag som ble fremlagt i forsamlingen. Det ble ved møtene fremlagt forslag både fra partisipantenes komite, Overdireksjonen og enkelte partisipanter.

3.6 Stemmerett ved generalforsamlingen

Regjeringen ønsket at generalforsamlingen skulle bli ferdig i løpe av september måned. Generalforsamlingen ble ikke opphevet før i desember der siste bestemmelsene ble undertegnet den 10. desember og av kommisjonen underskrevet siste rapport den 27. desember.¹³⁰ Hvorfor tok forhandlingen ved generalforsamlingen så lang tid? Et problem som først ble behandlet i forsamlingen var hvordan man skulle løse stemmeordningen ved at ikke alle partisipantene ville komme til generalforsamlingen, men flere ville sende sine fullmakter til sine representanter eller forleggere i Trondheim. Den første uken ventet man på at disse fullmaktene kom inn før man kunne ta noen beslutninger.¹³¹

Her kan det være verdt å merke seg to slike fullmakter som dukket opp. Grev Wedel Jarlsberg kom til Trondheim til generalforsamlingen den 17. august og fremla der fullmakter over sine arvingers parter og av partene i verket eid av statsminister Anker og hans familie. Det ser ut til at han reiste fra Trondheim før den 26. august da det i forsamlingen ble fremlagt at Trampe hadde tatt over hans og Ankers fullmakter. Dette viser oss at fullmakter ble byttet mellom partisipantene igjennom perioden avhengig om man kunne møte eller ikke. Andre eksempler

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

¹³¹ En fullstendig oversikt over fremmøte og fremlagte fullmakter kan sees i Appendiks 1.

på dette var ved møtet i den 19. september da grosserer Oxholm fremviste fullmakt for grosserer og Overdireksjonsmedlem Otto Beyer for å stemme for de forslag som ville bli fremlagt ved møtet, men presiserer også at Beyer selv ville møte ved neste forsamling.

En annen slik fullmaktgivelse var også med på å skape debatt over hvordan man skulle stemme i generalforsamlingen. I kongen og regjerings befaling ble det beordret at antall stemmer var avgjort av antallet av verkets kuxer. De som fremla fullmakter av andre partisipanter brukte disse ved avstemning og stemte på deres vegne. Om dette er sant eller om de stemte for egne interesser er kan ikke avgjøres. Likevel kan det tyde på at de fraværende partisipanter mening ble fulgt. Eksempel på dette var ved avstemningen om proviantering ved verket den 4. september der grosserer Olaf Due stemte med fullmaktene til de han var forelegger for at verket skulle selv skulle forelegge seg selv, men av sine egne parter stemte han mot dette forslaget.¹³²

Men et annet spørsmål var om de fraværende partisipanter ikke hadde oppgitt hva de ville at deres stemmer skulle støtte. Eksempel på dette som førte til debatt var ved Julie von Bjelke som ikke selv møtte den 14. august. Hun sendte et brev som ble opplest ved forsamlingen der hun fortalte at hun ikke ville komme til Trondheim før slutten av september. Hun ga derfor fullmakt til grosserer Hans Bruun for å stemme med hennes kuxer, men bare for saker som gjaldt gruvene og skogsvesenet. Når det gjaldt verkets økonomi og forsyningsvesen ville hun selv føre de stemmer når hun selv kom til Trondheim. Dette skapte bryderi for kommisjonen som henviste til regjeringens ønske om å avslutte forhandlingene den 30. september. Det ble bestemt i felleskap i forsamlingen at hennes stemmeparter som hun ikke hadde gitt Bruun skulle bli lagt ved de forslagene som fikk flertall av stemmer fra resten av partisipantene. Denne løsningen ble også valgt å bruke på andre slike parter.¹³³ Dette er interessant med tanke på at Bjelkes parter var $17 \frac{3}{4}$ kuxer, som var en adskillig stor andel av verkets kuxer og kunne faktisk tippe en sak i en eller annen retning.

3.7 Om forslag om fremtidig drift ved gruvene, smeltehyttene og verkets arbeidere

Kommisjonen fremla sine forslag og bemerkninger for partisipantene var oppdelt mellom 1. Gruvedriften, 2. Smelteprosessen, 3. Skogsvesenets vedkommende, 4. Verkets økonomi, betjentenes lønninger, handel på Røros m.m. og 5. Reglementer og privilegier for Røros verk.

¹³² "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹³³ Ibid.

De første møtene fra den 14. til den 19. august var fokusert på fremlegging av kommisjonens forslag for driften ved verkets gruver. Fokuset var at man nøye burde undersøke gruvene og bedømme om man hadde nok malm til utbrytning de neste ti årene. Allerede de første dagene ble det også tatt opp at man burde redusere antall arbeidere ved verkets gruver. Da kommisjonen mente at antallet var for høyt i forhold til hva som av gruvene ble tatt ut og at de fremlagte driftsforslagene ikke ville kreve det antall arbeidere som verket hadde.¹³⁴ Sakene som ble tatt opp hadde sitt utgangspunkt i den allerede avleverte rapporten fra kommisjonen som hadde blitt opprettet i 1812.

Det ser ut i hovedsak at hva som ble fremlagt de første dagene var det som allerede av kommisjonen av 1812 behandlet og fremlagt.¹³⁵ Kommisjonen fremlagte rapport var ved verket allerede lest og etterfulgt. Overdireksjonen og partisipantenes representanter var for det meste enige i de forslag som ble fremlagt av kommisjonen. Overdireksjonen bemerket at de forslag som Knoph og kommisjonen hadde fremlagt sammen med Strøm sin beretning om verket allerede var overgitt til Daldorph og direktøren hadde godkjent de fleste fremlagte forslagene. Flere av den tidligere kommisjonens forslag hadde allerede året før begynt å bli innført ved verket ifølge Overdireksjonen ved møtet den 25. oktober.¹³⁶ Dette gjaldt for forslag både ved gruvene og smeltehyttene.

Det var i generalforsamlingen spørsmål om hva man skulle gjøre med kobberhammeren ved smeltehytten på Røros. Som hadde blitt oppsatt i 1795.¹³⁷ Blant partisipantene mente man at den burde demonteres og delen som var brukbare selges. De mente at platene var for tykke i forhold til hva det ble etterspurt om på markedet. Georg Frederik von Krogh mente at hans oppbygde valseverk ved Leira gård utenfor Trondheim kunne stilles til verkets disposisjon til å produsere tynnere plater av verkets kobber.¹³⁸ Etter hans død i 1818 ble valseverket overtatt av Meincke, sønner & Comp., Christian Lorck, Hans Knudtzon og Hans Bruun.¹³⁹ Alle disse var store partseiere og medlemmer i Overdireksjonen i Røros kobberverk og driften av valseverket og senere kromfabrikken ved Leira kan betegnes som at verket ble knyttet tettere

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ "9a.1.36 Bergmester Knophs Skrivelse Til Direktør Daldorph Angående Gruvernes Fremtidig Drift. 27. Mai 1815."

¹³⁶ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹³⁷ Sverre A. Ødegaard, "Smeltehytta På Røros," *Fjell-Folk* 9 (1985).

¹³⁸ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹³⁹ Ida Bull, *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*, vol. 26, Skriftserie Fra Historisk Institutt (Trondheim: Historisk Institutt, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet NTNU, 1998), 63.

til de andre industriene som partisipantene var eiere i.¹⁴⁰ I generalforsamlingen ville Overdireksjonen la saken avvente til en senere forsamling. Hammeren på Røros ble lagt ned i 1831.¹⁴¹ Et annet spørsmål som og ble stilt var om tilgangen på krutt. Røros kobberverk hadde allerede fått forespørsel om å ta over Sims kruttmølle på Selsbakk utenfor Trondheim, men på generalforsamlingen blir det bemerket at verket gjerne ville ha krutt av høyere kvalitet. Både direktøren og betjentene mente at kruttet fra Sims ikke ga den ønskede effekten. Kommisjonen kunne fortelle at den svenske regjeringen muligens var villig til å selge en andel krutt til verket for en rimelig pris. Partisipantenes representanter mente at man skulle videre vurdere kjøpet av Sims da det ville spare verket i det lengre løp og man kunne sikre forsøk på selv en bedre kruttblanding.¹⁴² Sims kruttmølle ble bestemt kjøpt på generalforsamling av verket i 1820.¹⁴³

Ved Røros kobberverk var det i 1816 ansatt 630 arbeidere. Kommisjonen mente at verket burde for ettertiden gi flere av verkets eldre og syke pensjon for å redusere antall arbeidere ved gruven da det var for mange til at verket ble drevet lønnsomt. Overdireksjonen svarte dette ved at man allerede ved neste år ville la 40 arbeidere straks avgå og flere ville i løpet av årene pensjoneres fra sin stilling. Kommisjonen henviste da til berganordningen av 1812 og dens paragrafer 100, 101 og 102. Disse paragrafene krevde verket å stille med støtte til sine syke, pensjonerte og fattige ved sitt verk. Sykelønn fra denne loven var satt til en halv lønning.¹⁴⁴ Men i forsamlingen ble faktisk ordningen for Røros satt til $\frac{3}{4}$ av deres månedlige lønn.¹⁴⁵

3.8 Verkets proviantering – et konfliktområde

Det mest diskuterte spørsmålet i generalforsamlingen var verkets ordning om salg av kobber og innkjøp av proviant. Det som bemerket som forlegningssystemet. Verkets partisipanter fikk utdelt sin andel kobber mot at de bidro til driften med innskudd og proviant. Dette systemet hadde kommet under kritikk. Knoph hadde under sin tid som direktør beskrevet problemet ved manglende innskudd og problemer med å få tilsendt nok proviant til Røros. Allerede i 1805 hadde Knoph foreslått at verket selv skulle ta mer ansvar og forelegge seg

¹⁴⁰ Mykland, *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880*, 3, 88.

¹⁴¹ Ødegaard, "Smeltehytta På Røros."

¹⁴² "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁴³ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 333.

¹⁴⁴ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

¹⁴⁵ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

selv med innkjøp av proviant.¹⁴⁶ Den 19. august ble det i generalforsamlingen fremlagt av kommisjonen at det nåværende forlagsvesen ved verket burde oppheves. Verket skulle for ettertid omsette kobberet og at partisipantene for ettertiden ville få sin andel utbetalt av driftsoverskuddet. Provisiantering ville for ettertiden foregå ved at provianten til verket ble innkjøpt av partisipantenes felles innskudd. For å friste med denne ordning så kunne kommisjonen fortelle at kongen ville være villig til å stille med tollfritt import av opptil 7000 tønner med korn om det ble spesifisert til verket. Kommisjonen mente at forlegningsvesenet slik det var ved verket hadde en negativ påvirkning av driften og en av grunnene til at man hadde proviantmangler ved verket.¹⁴⁷

Ida Bull trekker frem noen synspunkter om forretningssystemet til Røros kobberverk. Handelsmenn var i starten lite interessert i selve eierskapet i kobberverkene, men fokuserte som forleggere for salget. Dette hadde endret seg utover 1700-tallet. Bull henviser til at når handelsmenn i Trondheim satt med kuxer selv om kobbersalget ikke brakte fortjeneste hadde det antageligvis sammenheng med forleggenes leveranser til provianthuset. Denne handelen var partisipantene alltid ivrig etter å få sin andel av. Dersom taksten på disse varene var høy, kunne det innbringe gode fortjenester, og oppveie et tap på kobberet. Det ble mulig å kombinere eksporten av kobber med importen av korn og andre varer til et beskyttet marked ved bergverkene. For å få del i provianthandelen, var det nødvendig å ha kontroll over kuxene. Dette behøvde ikke nødvendigvis være å eie dem, men i alle fall ved å være forlegger for partene til folk som ikke selv drev handel.¹⁴⁸ Strøm kritiserer også dette og mente at partisipantene måtte ta mer ansvar selv. Da forleggeres interesser var ved kortvarig profitt og at eie parter i et så viktig verk som Røros krevde et større ansvar.¹⁴⁹

Den tidligere ordningen hadde ført til at store kuxeiere eller ande handelsmenn opptrådte som forleggere for andre. Kommisjonen hevdet at daglig var 128 av verkets kuxer under forleggenes kontroll. Kommisjonen mente at forleggerne ved flere tilfeller hadde kjøpt inn og oppsendt korn til verket med dårligere kvalitet og fått kuxeieren til å legge ut for en høyere pris enn hva kvaliteten og mengden av kornvarer som forleggeren hadde lagt ut for. Om man for ettertiden fikk verket til selv å kjøpe inn provianten ville man få mer kontroll over hva

¹⁴⁶ "Direktør Knophs Beskrivelse over Røros Verks Provisiantering Dens Manger Og Forsalg Til Disse Avhjelpning."

¹⁴⁷ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁴⁸ Bull, *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*, 26, 77-78.

¹⁴⁹ Strøm, "Beretning Om Røros Kobberværk."

som ble kjøpt og alle ville få oversikt over innkjøpsprisen mente kommisjonen.¹⁵⁰

Partisipantenes representanter hevdet at dette ikke kunne gjøres. De mente at ordninger skulle forholde seg til hva som var bestemt av bergordinansen av 23. juni 1683 § 12. som ga partisipantene eller et utvalg av partisipantene skulle anskaffe proviant for billig pris etter markedsprisen.¹⁵¹ Representantene var kritisk til kommisjonen ville endre på dette og mente at ordningen var bedre da det var flere som kunne tilveiebringe proviant enn bare en om verket selv skulle forlegge seg selv. De mente videre at en ordning med at verket solgte kobberet ville være lovstridig med partisipantenes eiendomsrett over sin andel kobber.¹⁵² Overdireksjonen støttet partisipantenes representanter. De mente at proviantering var en plikt for partisipantene og de henviste til forordningen av 3. august 1689 § 4, 5, 6 og 7 som forpliktet partisipantene til å forsyne verket med de nødvendige materialer.¹⁵³

Partisipantenes representanter mente at om forslaget fra kommisjonen ble innført så kunne man ikke forvente fra verket noe utbytte det første et og halvt året da verket allerede hadde en stor gjeld å betale og at nye innskudd ikke ville dekke denne gjelden. De mente at den eneste muligheten de så for å kunne innføre dette systemet var om verket søkte om et lån fra staten for å dekke utgiftene i perioden inntil systemet var innført og ga fortjeneste. Representantene mente man måtte forhøre seg om at partisipantene måtte bli frigitt fra bergordinansen av 1683 § 12. eller at den ordning ble opphevet.¹⁵⁴ Kommisjonen mente at man kunne tolke det slik at denne ordning allerede var opphevet ved berganordningen av 1812 med § 66.¹⁵⁵ Grosserer Herman Hoë fremla et annet forslag for forsamlingen. At verkets proviant skulle anskaffes igjennom lisitasjon, at provianten skulle av skaffes igjennom en anbudsordning der verket selv kunne motta de tilbudene som ble gitt for kornvarer. Innskuddene til verket skulle gjøres for ettertid i kontant for å dekke anbudet, men at alt produserte kobberet skulle fortsatt bli utdelt blant partisipantene. Det ble også stilt spørsmål om at verket for ettertid ved salg av kobber skulle utlyse en offentlig auksjon og om denne auksjonen skulle gjøres av verkets egne betjenter eller av en statlig embedsmann.¹⁵⁶

¹⁵⁰ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁵¹ "Bergordinansen Af 23de Juni 1683."

¹⁵² "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁵³ "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August."

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

¹⁵⁶ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

Det ble bestemt av både kommisjonen og partisipantenes representanter at forslaget om verkets forlegning skulle stemmes over. Dette skjedde den 4. september og utfallet ble: 85 stemmet for at verket skulle forlegge seg selv. 55 stemmer mot dette. Men mange partisipanter fremla sine stemmer var gitt ved reservasjon. De krevde klart svar på et lån før de var villige til å innføre forslaget og kommisjonen måtte stille regjeringen for et forskudd på lån og proviant til verket. En etterspørsel på et lån på 95.000 spesidaler ble først stilt om at verket skulle søke, men etter en del forhandlinger kom man til enighet om at verket ikke trengte en så høy sum. Det sendte forslag på lån ble på 45.000 spesidaler. Sammen med denne søknaden søkte kommisjonen om å få utvide møtetiden til ut oktober da de ikke så mulighet til å avslutte dette arbeidet i september.¹⁵⁷ Svaret kommisjonen fikk av regjeringen angående lån ble fremlagt den 30. oktober for generalforsamlingen. Regjeringen ville ikke stille med pengelån til verket, men var villig til å gi verket et lån på korn fra statens kornmagasiner. Regjeringen var villig til å stille med 1000 tønner rug, 4000 tønner bygg og 5000 tønner med havre. Imot dette krevde de at Overdireksjonen og partisipantene forpliktet seg til 4 % i rente å tilbakebetale staten i korn innen en periode på 5 år.¹⁵⁸

Konsilråd Friemann innleverte et forslag den 1. oktober mens man ventet på svar av regjeringen om lån. Hans forslag var å opparbeide et forskuddsfond ved at man årlig avsatte en vis sum. Han mente at om verket avla 10 % av innskuddet årlig ville man i løpet av en tiårsperiode ha opparbeidet seg en fond som kunne dekke store deler av verkets utgifter. Om man bare sparte opp i en 5 års periode ville man fortsatt ha nok til å dekke første termins innskudd og majoriteten av proviantinnkjøpet. De to andre terminene kunne dekket ved å selge det kobberet som hadde blitt fraktet ned til Trondheim på vinterstid. Friemann mente at av overskuddet av kobbersalg skulle man bortsette den summen som trengtes for å dekke neste års første termininnbetaling og proviantkjøp. Resten av overskuddet skulle fordeles blant partisipantene. Frøken Bjelke fremla et innlegg etter Friemanns forslag der hun ikke ville godta et slikt forslag og krevde fri disposisjon på sitt kobber da dette var hennes eiendom.¹⁵⁹

Den endelige løsningen som ble igjennom avstemming ble ikke ulikt Hoës forslag. Verket skulle for ettertid selv anskaffe proviant til verket og at dette skulle gjøres gjennom lisitasjon, en anbudsordning. Krutt og annet skulle av Overdireksjonen av verket anskaffes og betales av partisipantene gjennom de årlige innskuddene. Men kobberet skulle ikke verket selv få selge.

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁵⁹ Ibid.

Etter betalingen av tiende til staten skulle verket sende kobberet til partisipantene fordelt på deres kuxandeler. Partisipantene hadde selv ansvar for å selge kobberet videre på markedet. Det ble og bestemt at kommisjonen skulle sammen med resten av reglementene sende søknad til konge og regjering på at verket kunne i Trondheim få holde egne auksjoner for det kobber partisipantene ikke selv ville videreselge. Auksjonene skulle også brukes til å auksjonere bort kobber fra kuxene som tilhørte partisipanter som ikke betalte sine innskudd til rett tid. Tvangsauksjonen skulle dekke de manglende innskudd. Partisipantene ønsket at kommisjonen sendte denne søknaden med at denne auksjon kunne gjøres av verkets egne betjenter og på den måten slippe å betalehonorar til magistrater i Trondheim for auksjonsarbeidet.¹⁶⁰ Dette forslaget er ikke ulikt hva som allerede var ved verket igjennom forordningen av 3. august 1689 som også ga verket rett til slik auksjon for å dekke manglende innskudd.¹⁶¹

3.9 Skogsvesenet

Et annet stort spørsmål i generalforsamling en var verkets rett til kull og trevirke fra egne og statsallmenningenes skoger. I møte den 23. september fremla kommisjonen forholdene rundt skogsvesenet og sirkumferensens skoger og de statlige allmenningene som var knyttet til verket. Allmenningen man her snakker om er Dragåsen statsallmenning som omfatter begge sider av elven Gaula i områdene i Haltdalen og Singsås. Verket hadde begynt å ta trevirke fra allmenningen allerede på 1600-tallet, men fikk først direkte lov til å ta skog fra allmenningen av kongelig proposisjon av 6. april 1751.¹⁶² De andre statsallmenningene var de sønnenfjelske statsallmenningene Tolga, Femunden og Rendalen-Lilleelvdal (Alvdal).alle disse tilhørte originalt den store østerdalske statsallmenningen. Innenfor verkets sirkumferens var det Røros østre og vestre allmenning og Feragen Almenning.¹⁶³ Fra kommisjonens side var kritikken klar. Verket hadde i en lengre drevet for hard på sine egne og verkets gitte statsallmenninger. Strøm mente i sin beretning at det hadde blitt for mye kull og røst-ved under smeltingen av kobbermalmen. Både smelteprosessen og skogsforbruket måte endres.¹⁶⁴ Skoginspektør Ramm kunne meddele at skogene var hardt befart, men at det fortsatt var mulig å få uthentet det nødvendige trematerialet til smeltingen ved hyttene. Han mente at skogene i Alvdal og Tydalen kunne tåle å hente ut de nødvendige tremassene, men han fryktet at dette kunne føre

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August."

¹⁶² "17a.1.19 Kopi Av Frederik 5's Kommissorium Til Stiftsbefalingsmann Fred. Rantzau M.Fl," in *Dette kommissorium utviser at Dragås kgl. almennings skog er overdratt Røros verk til benyttelse ifølge bergordinansen av 23. juni* (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

¹⁶³ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 109.

¹⁶⁴ Strøm, "Beretning Om Røros Kobberverk."

til konflikter med områdenes bønder. Transportkostnadene for å frakte kullet til smeltehyttene kunne også bli høy.¹⁶⁵

Kommisjonen fremla for partisipantene et skriv fra regjeringen som gjorde de oppmerksomme på at ved den nye loven av 1. juli var de tidligere sirkumferensrettighetene opphevet. Dette var bergordinansens av 1812s § 78, 79 og 83 og at dette også gjaldt for Røros kobberverk sine rettigheter til å få kull fraktet til hyttene. I protokollen henvises det til at Overdireksjonen hadde sendt til kongen og regjeringen et brev i juni 1816 der de hadde bedt om å få beholde de eldre rettighetene, men kommisjonen henviste til at dette ikke var mulig med at den nye loven hadde trådt i kraft.¹⁶⁶ For ettertid måtte verket bare forholde seg til å hente ut trevirke fra egne skoger og statsallmenninger. Verket kunne ikke kreve materialer fra private skoger i området, uten avtale med grunneieren. Kommisjonen ville tillate verket å beholde rettighetene til de allmenningsskoger som allerede var gitt til verket i tidligere forordninger. Om verket trengte mer trevirke fra statsallmenningen måtte dette forhandles sammen med skoginspektøren og regjeringen.¹⁶⁷

Et forslag som ble fremlagt i spørsmål om verkets tilgang til kull var å forhøre seg om muligheten til å få bygget en ny hytte i Støren sogn for garring¹⁶⁸. Kommisjonen hadde undersøkt muligheter for en ny garhytte i Alvdal eller Rendalen allmenning da det fortsatt var god tilgang til skog i disse områdene, men kommisjonen hadde konkludert med at transporten av kobberet ville bli for lang og dyr. Kommisjonen mente at Støren kunne være et bedre alternativ, men de var klar over at skogen i området allerede var i bruk av andre foretak, men at det var her muligheter til å anskaffe trekull fra både Gauldalen, Soknedalen og muligens også fra Orkdal. Fra komiteen og partisipantene var det stor interesse for en slik hytte da det også ville gjøre transporten til Trondheim kortere for det ferdige garkobberet. Men komiteen krevde at det skulle gjøres videre undersøkelser hvor en slik hytte kunne bygges og om man der kunne garantere sikker tilgang til kull for hvert års smelting. De mente også at om en slik hytte ble bygget måtte det sendes to års forbruk av kull til deponi før hytten ble bygget. Noen dager etter at forslaget hadde blitt fremlagt til forsamlingen ble det opplest en kommentar fra

¹⁶⁵ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Garring var den siste delen av den eldre smeltemetoden. Det var en oksyderende smelting med trekull, og garringen eller raffineringen foregikk i egne ovner.

Daldorph der han stilte seg skeptisk til at nye smeltehytter skulle bygges. Han mente at den første prioriteten burde være å sikre verket tilgang til nok kobbermalm og kull.¹⁶⁹

Kommisjonen fremla etter Ramms beregning at verkets skogsområder sammen med statsallmenningen kunne i året ut hente til sammen 10.300 lester¹⁷⁰ med trekull.

Kommisjonen mente at om Drevsjø smeltehytte i sørenden av Femunden ble ferdigstilt i 1819 så kunne man der få regnet med tilgang på ca. 1500 lester fra skogene ved og over grensen på svensk side og 500 lester fra Langstrand i Engerdal. Konklusjonen ble ved enighet på at for de første ti årene skulle verket ikke bruke mer enn 8500 lester på Røros, Tolga og Dragåsen smeltehytter. Men ved visse omstendigheter kunne man øke mengden med 4200 lester. Etter at Drevsjø var ferdigstilt ville tallet stige til 12.300 lester kull. Det ble også bestemt etter forslag fra regjeringen at skoginspektørembetene for nordenfjelske og sønnenfjelsk skog-amt skulle slåes sammen til en stilling. Skoginspektøren var for ettertiden ansatt både ved Røros og Frederikgaves kobberverk.¹⁷¹

Det ble også i denne sammenheng i møtet den 31. oktober diskutert om man skulle regulere torv og mosetaking av befolkningen i Røros i skogsområdene som tilhørte verket. Forslaget om regulering av hvor mose skulle tas, da noen partisipanter mente at det ikke burde tas mose for nærme skogene da dette kunne hindre tilvekst ble nedstemt. Kommisjonen og komiteen mente at retten til mose og torv var fra gammelt av gitt til befolkningen i området.¹⁷²

3.10 Arbeiderne, lønn og kommisjonens rolle

Om arbeidernes lønninger ble også et konfliktområde mellom partisipantene og kommisjonen. Da man var samlet til et nytt møte i generalforsamlingen den 19. oktober. På dette møtet tok Overdireksjonens medlem Johan Mølmann Lysholm ordet. Han leste opp et brev der han hadde fått informasjon om at det ved verket hadde blitt sendt forespørsel fra arbeiderne og noen av verkets betjenter til kommisjonen om lønnsforhøyelse ved verket. Fra Overdireksjonen side var dette ikke godkjent. Lysholm henviste til kommisjonen at slike ordninger var bare for partisipantene av verket å bestemme. Lysholm kritiserte at forespørselen ikke hadde blitt avvist av kommisjonen eller videresendt til direksjonen i stede. Lysholm fremla for forsamling at det var for enhver privatmann fullstendig rett å avskjedige

¹⁶⁹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁷⁰ En lest = 2m³

¹⁷¹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁷² Ibid.

sine arbeidsmenn, og Røros partisipantskap hadde de samme rettigheter. Overdireksjonen klaget på at verkets betjenter hadde sendt søknad om lønnsforhøyelse til den kongelige kommisjonen som hadde tatt saken til betraktning.¹⁷³

Strøm hadde i sin betraktning om verket skrevet om verkets betjenter. Strøm mente at det var en generell mangel på kunnskap om nyere bergverksdrift hos verkets arbeidere og mente at verket burde tenke på hva som kunne gjøres for å få en bredere opplæring om bergverksfaget blant sine arbeidere. Han mente det var til både verkets og statens interesse at betjentene skulle være statlige embetsmenn. Men om at denne ordningen ikke var mulig så burde man for ettertiden i alle fall sende alle som tok betjents-arbeid ved verket ut på en studiereise til andre bergverk og der lære teknikk og kunnskaper som kunne brukes ved Røros kobberverk.¹⁷⁴

Det var disse forslagene Overdireksjonen var uenig med kommisjonen om. Direksjonen mente at verket ikke var tjent med at betjenter var embetsmenn da prosessen for å avskjedige en udugelig eller uredelig betjent kunne ta lang tid, noe som kunne føre til større skader for verket. Når det gjaldt lønninger så ville ikke Overdireksjonen ta opp dette spørsmålet på denne generalforsamlingen, men mente at dette først kunne gjøres etter at man hadde fått oversikt over antall arbeidere som for ettertid ville være ansatt ved verket. Man ønsket også å gjøre undersøkelser på om betjentenes lønninger var på nivå med hva andre lignende stillinger tjente.¹⁷⁵

Kommisjonen var ikke av samme oppfatning. De mente at verkets betjenter skulle for ettertiden ha lønninger som var fast bestemt og at disse skulle være lik som andre kongelige embetsmenns lønninger. De begrunnet dette med at arbeidet var teknisk krevende. Det krevde et vist kunnskapsnivå og at de burde lønnes deretter. Kommisjonen mente også at det burde være en mer jevnere lønnsfordeling mellom betjentene.¹⁷⁶

Partisipantenes representanter var mer positivt innstilt på forsalget enn hva Overdireksjonen var. Men de mente at ordinære lønnsnivå ville være vanskelig å innføre ved Røros kobberverk. Representantene begrunnet dette med at man ikke kunne sette lønnen etter den ordinære prisen på korn, da prisen på korn nesten alltid ville være høyere på Røros enn andre

¹⁷³ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁷⁴ Strøm, "Beretning Om Røros Kobberværk."

¹⁷⁵ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

¹⁷⁶ Ibid.

steder i landet. Lønningene var regulert etter byggkornets verdi.¹⁷⁷ Lysholm krevde å få fra kommisjonen overlevert søknaden som var blitt sendt dem av verkets arbeidere. Han fikk støtte fra resten av Overdireksjonen.¹⁷⁸

Her bør det poengteres at Knoph hadde tidligere vært verkets direktør og da han bare hadde fratrudd denne stilling i 1812, men hadde aktivt kjempet for at verket skulle få sine forsyninger i 1813 og 1814 med å personlig reiser til København. Verkets betjenter var godt kjent med hans drift av verket og de kjente nok han mer personlig enn hva de gjorde av verkets partisipanter. Det er derfor ikke utenkelig at det var grunnen til at de hadde sendt søknaden til han da de hadde større tro på at han ville føre deres sak. Det kan også påpekes at da Knoph gikk av stillingen som direktør ble det i 1814 tilbudt han av verket et honorar på 700 riksdaler for hans arbeid ved kobberverket, men at avslo dette og i stede ba om en souvenir fra kobberverket.¹⁷⁹

Kommisjonen var fortsatt ikke enig og ville føre spørsmålet om lønn sammen med forslagene om kornfordelingen. De henviste her til kommisjonen på Bragernes i 1683 til 1685 som hadde fremlagt lignende forslag for å sikre driften ved verket.¹⁸⁰ Kommisjonen hadde der gått grundig til verks og fastsatte lønningene for verkets arbeidere og funksjonærer.¹⁸¹

Partisipanten Carsten von Bang svarte kommisjonen med at forholdene var annerledes nå enn hva det tidligere hadde vært ved verket. Overdireksjonen henviste til forordningen av 3. august 1689 som hadde gitt partisipanten rett til ansettelse av betjenter ved verket.¹⁸² De mente dermed at spørsmålet om lønn var noe som bare internt skulle løses. Utfallet ble ved avstemming bestemt at spørsmålet om lønn ikke ville bli bestemt ved generalforsamlingen men igjen tatt opp i en senere generalforsamling av partisipantene.¹⁸³

3.11 generalforsamlingens avslutning

Etter de lange forhandlingene rundt verkets proviantering og skogsvesenet ble det av kommisjonen den 31. oktober fremlagt at de ønsket å fremlegge resultatene av forhandlingene for resten av partisipantene. De ville også presentere forslag for utkast til verkets fremtidige

¹⁷⁷ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 291.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Øisang, "Røros Kobberværks Historie," 177.

¹⁸⁰ "3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685," ed. Privatarxiv 211 Røros Kobberværk.

¹⁸¹ "Røros Kobberværks Historie," 88-90.

¹⁸² "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberværk. 3. August."

¹⁸³ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

privilegier. Et nytt møte ble ikke innkalt før den 22. november. Kommisjonen hadde i mellomtiden gått igjennom protokollen og avstemningene. Kommisjonen samlet sammen resultat til reglementer som på møtet ble presentert for partisipantene.

Verket skulle for ettertiden redusere antall arbeidere ned til det ønskede antall som av forsamlingen ville være på 476 arbeidere. Arbeiderne skulle for ettertid bli inndelt i 4 aldersbestemte arbeidsklasser ved gruvene. Verket skulle utføre nye smeltemetoder og nye ovner skulle anlegges ved verkets eksisterende hytter. Gruvene skulle drive ved utlenkningsarbeid og hver gruve skulle for ettertiden minst ha nok malm til drift i en ti-årsperiode. De foreslåtte bygninger og installasjoner ved gruvene skulle oppsettes.¹⁸⁴

Partisipantene var overlatt videre å forhandle med Selbu verk om kjøp eller leie av Tydals smeltehytte for behandling av malmen fra Grønskallen skjerp. Verket skulle også for ettertid ansette en bergkjemiker som og kunne utføre andre betjents funksjoner ved verket. Man skulle forhøre seg om å få tilgang til å bygge en ny smeltehytte i Støren sogn for enklere tilgang til skog og transport av kobberet til Trondheim. Om dette ble fullført så skulle hytten på Røros ombygges til et laboratorium for bergkjemikeren. Partisipanten ville innstille kobberhammeren, men bare etter at valseverket var ferdigstilt i Leira og kunne bevise produsere den ønskede tykkelsen i kobberplater.¹⁸⁵

Skoginspektøren ble fortsatt for ettertiden en embetsstilling som skulle lønnes av både Røros og Fredrikghaves verk. Den nordenfjelske og sønnenfjelske skogsvesenet skulle sammenslås til ett område og inspektøren skulle ha ansvar for hele området. En avtalt sum på 8500 lester trevirke skulle sendes til smeltehyttene fra områder innenfor og utenfor sirkumferensen til verket årlig. Verket skal ha rett til statsallmenningene som var tilknyttet sirkumferensen og allmenningene som tidligere var gitt til verket skulle fortsatt tilhøre verket. Ingen skulle for ettertid få bosette seg i områder der verket har bruksrett uten samtykke fra skoginspektøren og partisipantene. Regjeringen skulle søkes om å mediere en kontrakt mellom verket om allmenningene hvor interessene til staten om skogens konservasjon og for verket tilgang til kull og ved leveranse kunne komme til enighet om.¹⁸⁶

Verkets videre økonomi opprettholder partseiernes rett til fritt eie og selge sitt kobber og kunne om de ville la kobberet utlagt til auksjon. Vedlagt skulle det søkes til regjeringen om at

¹⁸⁴ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ibid.

auksjonen skulle holdes av verkets egne betjenter og dermed ikke betale honorar for dette arbeidet. Proviant skulle verket selv forelegge for samtlige av partisipantenes regning og proviant skulle i alminnelighet besørges anskaffet ved lisitasjon og at denne ordning ville ha sin begynnelse i 1819. All smelting av kobber og verkets regnskap skulle avsluttes før året var over. Dette for at man i ettertid hadde oversikt over verkets produserte kobber, hva som var igjen av malm og materialer og dermed bedre oversikt over hvor mye innskudd som kunne forventes av partisipantene i april. Innskudd skulle for ettertid gjøres i kontant per kux. Krutt og andre materialer skulle Overdireksjonen anskaffe på beste og billigste måte.¹⁸⁷

Verket skulle for ettertiden ha et magasin i Trondheim for proviant og et distribusjonsmagasin på Røros. Kornporsjoner til verkets arbeidere ville bli fordelt etter deres posisjon, arbeidsinnsats i verket, deres familier i forhold til antall og deres alder. Porsjonene ble ifølge loven delt slik:

En betjente månedlig porsjon var: $\frac{1}{2}$ tønne rug og $\frac{1}{4}$ tønne bygg

En stiger månedlig porsjon var: $\frac{1}{4}$ tønne rug og $\frac{1}{2}$ tønne bygg

Bergkadett månedlig porsjon var: $\frac{1}{6}$ tønne rug og $\frac{1}{4}$ tønne bygg

Dette var porsjonene til verkets høyere arbeidsstillinger. Verket hadde også ansvaret å distribuere korn til både arbeidere og deres familie. Deres porsjoner var:

Hytte og gruvearbeiderens porsjon var: $\frac{1}{12}$ tønne rug og $\frac{1}{4}$ tønne bygg

Arbeiderens kones porsjon var: $\frac{1}{24}$ tønne rug og $\frac{1}{12}$ tønne bygg

Barn av arbeidere i alderen 5 til 15 år: $\frac{1}{24}$ tønne rug og $\frac{1}{12}$ tønne bygg

Arbeiderens barn under 5 år fikk også en porsjon på: $\frac{1}{24}$ tønne rug og $\frac{1}{12}$ tønne bygg

En ugift arbeider fikk utdelt: $\frac{1}{8}$ tønne rug og $\frac{1}{4}$ tønne bygg

Betjenter som hadde to embeter i verket fikk bare utdelt proviant for en stilling. Barn som fylte 15 år skulle utgå fra proviantlisten. Unntaket var ved sykdom da kunne man henvende seg til fattigkassen og få sin proviant og støtte eller det kunne i visse omstendigheter bli gitt en pensjon fra Overdireksjonen.¹⁸⁸

Dette ble kort de fremlagte reglementene for gruver, hytter og verkets ansatte som de står anført i protokollen. Sammen med reglementene ble vedlagt ansøkingene om toll og tiendefrihet for verket. Samtidig ønsket direksjonen at man skulle forhøre seg til regjeringen om at egne betjenter kunne utføre auksjon. Med dette ble det også ansøkt om

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

handelsrettigheter for 3 privilegerte handelsmenn som hadde ansvar for å være forsynt med de varer som av partisipantene og kommisjonen hadde blitt oppført i forhandlingene. Prisen på varer somde solgte som også fantes på provianthuset skulle av de ikke selges for mer enn 12 % av hva som var oppført på provianttaksten. Provianttaksten ifølge loven var hva kornet kostet sammen med kostnadene for å transportere kornet opp til Røros, samme med et tillegg på 10 %.¹⁸⁹ Handelsmennene skulle også stille med herberge for reisene, men for ettertid skulle det ikke være noe kro med servering på bergstaden for beboerne. Partisipantene skulle ha privilegieretten til å velge hvem de ville ha som handelsmenn og regjeringen vill da gi disse bevilgning til handel.¹⁹⁰

Forslag til privilegier ble presentert for forsamlingen. De var på til sammen 36 punkter. Antallet ble senere redusert til 34 da noen punkter ble slått sammen. Privilegiene var i hovedsak bygget på verket allerede gitt anordninger av 26. september 1685, forordningen av 3. august 1689 og berganordningen av 7. september 1812. Resten støttet opp om de reglementene som ble presentert til partisipantene i generalforsamlingen.¹⁹¹ I forhandlingen var det faktisk privilegiene som det ble brukt minst tid på da de ble fremlagt den 22. november og allerede samme dag av Overdireksjonen godkjent, men ble gitt tid til å gjennomgå både de og de fremlagte utkastene til reglementer før de ville underskrive på forslaget for verkets fremtidige reglementer og privilegier. Den 10. desember kunne kommisjonen få av partisipantene overlevert reglementene og privilegiene som partisipantene kommenterte at de ikke kunne finne noe bedre forslag selv. Komiteens kommentar var i hovedsak å vedlegge noen språkendringer og klarere definisjon ved noen av privilegenes paragrafer. De ville også moderere noen av straffepunktene da de var fra forordningen av 3. august 1689 og kunne med forholdene i 1816 oppfattes som for strenge.¹⁹²

Generalforsamlingen ble da den 10. desember oppløst og kommisjonen brukte resten av måneden til å føre forslagene sammen og avlegge sine egne betenkninger om forhandlingene.

¹⁸⁹ Ibid.

¹⁹⁰ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

¹⁹¹ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

¹⁹² "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

3.12 Stortingsforhandlingene om Rørosloven i 1818

Resultatet av generalforsamlingen ble avsluttet med det siste møtet den 10. desember og forhandlingsprotokollen ble underskrevet av kommisjonen den 27. desember 1816 og overlevert til regjeringen sammen med kommisjonens betenkninger om reglementene og privilegiene.¹⁹³ Kommisjonen bemerket at resultatet inneholdt de forslag som av partisipantene etter avstemming hadde tatt som det endelige resultatet. Sammen med forslag om verkets fremtidige reglementer inneholdt også dette en ansøking om at verket skulle bli gitt toll og tiendefrihet for å kunne sikre verkets videre drift.¹⁹⁴

I en regjeringsresolusjon av 25. april 1817 henvises det til bestemmelsene fra generalforsamlingen og at resolusjonen inneholdt både de bestemmelser som partisipantene hadde rett til å bestemme og hva som var under offentlig rådighet. *''alt innlemmet i en og samme form, både partisipantenes bestemmelser og kongens, som bare han kan vedta disse bestemmelsene''*.¹⁹⁵ Det ble da bestemt av regjeringen den 5. juni 1818 en deling av forhandlingene i to deler. Del 1. Verkets reglementer ville kongen godkjenne, med utelatelse av bestemmelse om verkets lønninger da de ennå ikke var fastsatt. Del 2. Utkastet til verkets privilegier samt verkets søknad om tiendefrihet skulle fremlegges til Stortinget. Men det ble bestemt at alt sammen skulle sendes til Stortinget. I proposisjonen begrunnes dette fra kongen og regjerings side for orden og forståelsens skyld og ønsket at begge parter skulle antas som lov.¹⁹⁶ Originalt var tanken at de reglementer som var blitt avtalt igjennom generalforsamlingen bare skulle opprettholdes internt i verkets drift og av kongen og regjeringen godkjent. Privilegiene ville bli sendt til Stortinget til forhandling da privilegiene var rettslige forhold og ville bli påvirket av lov. Det er først når både reglementene og privilegiene ble innsendt til Stortinget at man kan begynne å snakke om en egen Røroslov.

¹⁹³ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

¹⁹⁴ "20.8.132 Kopi Av Kommissarienes Betenkning Til Resultat Av Forhandlingene Vedk. Røros Kobberverk I Året 1816," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

¹⁹⁵ R R. T. Heyerdahl, Schøyen, "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberværks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen," (1879), 7.

¹⁹⁶ M. Birkeland and Hans Munk, *Storthings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning* (Christiania: Jacob Dybwad, 1874), 545.

Forslaget ble behandlet på Stortinget i høstsesjonen i 1818. Den ble behandlet av en egen særkomite, komite 119 – Røros kobberverk. Komiteen bestod av 7 personer.

1. Cæsar Læsar Boeck (Kjøpmann) 2. Lorentz Johannesen (grosserer) 3. Ole Juell (Regiments kvartermester) 4. Olav Olavsén (professor) 5. Ole Thorsén Røed (Gårdbruker) 6. Nicolai Schetli (Forvalter) 7. Ole Olsen Teslien (Gårdbruker)

Alle medlemmene var blitt valgt inn i denne komiteen av Stortingets valgkomite.¹⁹⁷

Komiteen for Rørosloven fremla sin betraktning om forslaget på Odelstinget den 2. september 1818. Komiteens bemerket at forslaget om lov for Røros kobberverk var delt mellom reglementer og privilegier. Komiteen mente de ikke kunne komme med noe kommentar om reglementene da de var grunnet på lokal kunnskap og hva som ble vedtatt i generalforsamlingen i Trondheim. Komiteen på Stortinget måtte vedkjenne at de ikke kunne komme med andre forslag enn de som var i reglementene fremlagt. Privilegiene bemerket de var verkets gamle, men med noen få forandringer og modifikasjonen, passende etter tiden og etter verkets daværende forfatning. Komiteen støttet kongen og regjerings forslag for å gi verket de oppførte vedlegg i privilegiens § 34 om tiende og tollfrihet og begrunnet det i verkets tilstand og om de skulle følge reglementene ville kreve disse benådningene.¹⁹⁸ Det fremlagte forslag for lov hadde i hovedsak den samme ordlyd som den var blitt levert til kongen og regjering etter generalforsamlingen i 1816. Loven med både reglementer og privilegier ble enstemmig vedtatt av Odelstinget.¹⁹⁹ Forslaget ble videre sendt til Lagtinget som behandlet saken den 9. september og ble også der enstemmig vedtatt.²⁰⁰ Loven ble det sanksjonert og godkjent som Rørosloven av 12. september 1818.²⁰¹

En interessant hendelse som kan knyttes til forhandlingen til Rørosloven på Stortinget i 1818 og det var forhandlingen til den nye bergverksloven på Stortinget i 1818. Lovforslaget til en ny bergverkslov ble utsatt, men i forhandlingene ble det fremlagt to innlegg. Et fra Lorentz Johannesen og et fra Johan Mølmann Lysholm som begge var representanter fra Trondheim amt. Johannesen i sitt innlegg henviste til at Røros kobberverk var styrt av berganordningen av 23. juni 1683 og at de nye utkastet for bergverksloven inneholdt for mange forordninger som

¹⁹⁷ Tallak Listøl, *De Enkelte Storting Og Statsrådene 1ste Del 1814 - 1885*, vol. 2. , Stortinget Og Statsrådene 1814 - 1914 (Oslo).

¹⁹⁸ Birkeland and Munk, *Storhings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning*, 546.

¹⁹⁹ Stortingsforhandlinger 1818, 2. del, O. 2.9. *Kgl. Prp. Ang. Reglement og Privilegier for Røraas Kobberverk.*, s. 343-344.

²⁰⁰ Stortingsforhandlinger 1818, 3. del, L. 9.9. *Kgl. Prp. Ang. Reglement og Privilegier for Røraas Kobberverk.*, s. 508.

²⁰¹ Stortingsforhandlinger 1818, 1. del, S. 14.9. *Kgl. Prp. Ang. Reglement og Privilegier for Røraas Kobberverk.*, s. 213.

ikke egnet seg ved Røros kobberverk. Han mente at Stortinget med dette lovforslaget ikke ga noe lettelse for Røros kobberverks tilstand, men ville i stede ruinere verkets eiere. I innlegget mente han at å hindre verket i sin drift ville påvirke forholdene til mange familier i Trondheim og omegn.²⁰² Lysholm hadde også den samme oppfatningen som Johannsen. Han mente at en lov for bergverk måtte bygge på at et bergverk ga staten en god inntekt i form av toll og avgifter. Han stilte seg kritisk til den utviklingen han mente var i landet med at man var villig til å ofre gamle rettigheter og industrier på grunnlag av eiendomsretten. Lysholm kunne ikke se hvorfor sirkumferensene skulle oppheves da han mente de ikke gjorde inngrep av eiendomsretten da loven av 1. juli beskyttet grunneier, og at de fleste sirkumferenser hadde eksistert så lenge og var en så viktig del av verkets drift at om de ble oppløst så ville bergverkene forsvinne. Lysholm trekker også frem at bergverkene var et regalie som tilhørte staten og at staten hadde rett til å bestemme hvem som påtok seg drift av bergverkene og kunne sette bestemmelser for hvordan driften skulle føres. Men mente Lysholm at når dette ble oppfylt så var verkene de privates eiernes eiendom, og at de dermed burde kunne drive dem slik de fant det fordelaktig. Lysholm avsluttet sitt innlegg med at man til neste Storting måtte forhøre seg med landets bergverk og deres bestyrere da en slik lov var like viktig for dem som for staten.²⁰³ Utkastet til bergverksloven ble lagt frem i Stortinget den 2. mai i 1818. Rørosloven ble ikke lagt frem før september samme år. Rørosloven ble stemt igjennom og vedtatt som lov. Det er ikke utenkelig at både Johannsen og Mølmann som begge var tilknyttet Røros kobberverk hadde interesse her for å forhindre at en ny bergverkslov for Norge ble innført før man fikk fremlagt forslaget for den egne Rørosloven.

Røros kobberverk var et privateid bergverk drevet av ett partisipantskap bestående av private eiere som bodde både innen og utenfor landets grenser. Man kan ikke finne noe lignende ordning for et privat bergverk i Norge i perioden etter 1814. Man kan finne bergverks som ble gitt tiendefrihet og andre avgiftsfriheter og fordeler av kongen og regjeringen i kortere tidsperioder, men man finner ikke en helt egen særlov for disse verkene. På grunn av dette kan man si at Rørosloven av 12. september 1818 er unik.

²⁰² *Stortingsforhandlinger. 1818 Del 2 stortingsforhandlinger. 2, (1818), 237-40.*

²⁰³ *Ibid.*, 241-44.

3.13 Konklusjon om generalforsamlingen og Rørosloven av 12. september 1818

Generalforsamlingen i Trondheim fra den 14. august til den 10. desember 1816 gir et interessant innblikk i forholdet mellom verk og stat. Møtet var innkalt som følge av kongelige resolusjon og ledet av en kommisjon valgt ut av kongen og regjeringen. Forsamling ble ledet av denne kommisjonen, men de endelige bestemmelsene av hva som skulle bli verkets reglementer ble avgjort med avstemning av partisipantene. Det var ikke klart at møtet i generalforsamlingen ville føre til at man ved Røros kobberverk fikk en egen lov som skulle bestemme verkets fremtidige drift. Tanken bak generalforsamlingen var at staten og verket skulle komme til enighet om et forslag for hvordan man videre skulle sikre verket og gjenopprette driften tilbake til det normale. Hvorfor det ble en lov er ikke helt klart. Torkel Halvorsen Aschehoug i *Norges offentlige Rett* trekker frem at de gamle privilegier fortsatt var gjeldene ved skifte fra unionen med Danmark til unionen med Sverige ved at kongen forpliktet seg til å la Norge beholde de daværende lover, rettigheter friheter og privilegier som allerede eksisterte i landet.²⁰⁴ Det kan her tenkes at da man ved forsamlingen i 1816 fremla nye forslag for privilegier som var knyttet til verkets eldre privilegier og at man fra regjeringens og kongens side fant det fornuftig at de nye privilegiene skulle bli vedtatt som lov sammen med de eldre for på den måten til ettertid kunne oppheve privilegiene ved lov om kongen og regjeringen fant det nødvendig. Men hvorfor Røros kobberverk sine reglementer og privilegier ble lov på Stortinget 1818 kan jeg ikke trekke noe klar beslutning på. Det er muligens at dette var den perioden dette var mulig å gjennomføre slike ordninger på Stortinget. Institusjonen var ennå svært ung og man hadde i denne perioden store endringer for hvordan saker ble behandlet på stortinget, med at kommisjonsordningene ofte ble endret i perioden 1816 til 1824.²⁰⁵

²⁰⁴ T. H. Aschehoug, *Norges Offentlige Ret* (Christiania: i commission hos Feilberg & Landmark, 1875), 4.

²⁰⁵ Rolf Danielsen og Tim Greve Alf Kaartvedt, *Det Norske Storting Gjennom 150 År Bind 1-4* (Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1964), 205.

Kapittel 4. Rørosloven av 12. september 1818

Rørosloven ble enstemmig vedtatt på Stortinget i 1818. Dette ble en særlov gjeldene for et privateid bergverk i det nordenfjelske bergdistrikt. Dette kapittelet vil undersøke nærmere hva loven inneholdt, dens struktur og hvor omfattende den var for verkets drift. Kapittelet vil også drøfte privilegiene. Hvilke rettigheter verket hadde med sine privilegier og hvordan staten hadde rett til å oppheve privilegiene. Kapittelet vil også undersøke lovens påvirkning av verkets lederskap. Kapittelet vil avslutte med innføringen av den nye bergverksloven for Norge i 1842.

4.1 Bakgrunn til loven

Rørosloven er unik ved at det var en lov som regulerte en privat bedrifts organisasjon og drift. Da loven ble innført ble det i Stortinget innført med følgende kommentar: '*Privilegiene ere de gamle, med nogle faa forandringer og modifikationer, passende efter tiden og efter værkets nærværende forfatning.*'²⁰⁶ Med dette henvises det til at loven var en oppdatering av verkets eldre privilegier, men at den inneholdt modifikasjoner som var rettet mot verket og datidens forhold. Et aspekt som man må se på her var at disse privilegier var noe som var gitt til verket under eneveldet. På hvilket grunnlag var det interesse for den nye norske staten å la slike privilegier fortsatt skulle opprettholdes? Torkel H. Aschehoug i sitt verk *Norges offentlige Rett* trekker frem at de gamle privilegier fortsatt var gjeldene sammen med andre eldre lover selv ved skifte fra unionen med Danmark til unionen med Sverige ved at Kongen av Sverige forpliktet seg til å la Norge beholde de daværende lover, rettigheter friheter og privilegier som allerede eksisterte i landet.²⁰⁷

Røros kobberverks første privilegier hadde blitt gitt av Christian IV. Til hans kammertjener Jochum Jürgens og hans med-partisipanter i 1646.²⁰⁸ Disse privilegiene endret innhold over tid ved at nye lover og forordninger har over tid blitt innført og opphevet de eldre ordningene. Røros kobberverks privilegier har blitt påvirket av bergordenansen av 23. juni 1683, forordningen av 26. september 1685, reglementene av 3. august 1689, forordningen av 20. juni 1743, forordning av 8. mars 1740 paragraf 4 og forordning av 27. desember 1752.²⁰⁹ Man kan se her at igjennom hele eneveldet har verkets privilegier gjennomgått modifikasjoner.

²⁰⁶ *Stortingsforhandlinger. 1818 6, (1818), 342.*

²⁰⁷ Aschehoug, *Norges Offentlige Ret*, 4.

²⁰⁸ "1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberverk."

²⁰⁹ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 548.

Privilegiene ble senere påvirket av den norske berganordningen av 7. september 1812, loven av 1. juli 1816. Ved innføringen av bergverksloven av 1842 ble flere av verkets privilegier i Rørosloven opphevet.²¹⁰ Privilegiene var blitt gitt til verket av kongen, men som Helland påpekte så var privilegier kontraktmessige rettigheter gitt ved lov som også kunne oppheves ved lov.²¹¹ Selv om de første privilegiene ble gitt til verket av kongen kan det tyde på at verkets ledelse ikke følte seg sikker på at de ville kunne beholde slike privilegier ved troneskifte. Da verket både til Frederik III., og Christian V. sender brev der de ønsker kongelig konfirmasjon for verkets privilegier. I arkivet finnes det en kopi av et konfirmasjonsbrev for begge disse monarkene hvor de konfirmerer verkets rett til privilegiene gitt til dem av Christian IV.²¹² Dette tyder da på at selv i årene rett etter at de første privilegier ble gitt til verket var det fra verkets side ønskelig å få godkjent sine privilegier fra monarken. Men i arkivet finner man ikke flere slike konfirmasjoner av senere konger, noe som også Helland kommenterer at det ikke finnes noe informasjon om slike konfirmasjoner har funnet sted.²¹³ Peder Hiort og Peter Schnitler Krag's verk om Røros kobberverk kan muligens komme med svaret på hvorfor denne konfirmasjonen også fant sted. De henviser i sitt verk til at de første privilegiene til verket ble gitt til Jochum Jürgens og hans med-partisipanter som han selv bestemte å ta med. Altså blir de første privilegier ikke gitt til verket direkte, men til Jürgens med rett til å drive et kobberverk i det som var Holtålen prestegjeld.²¹⁴ Ut i fra dette kan det tenkes at de senere konfirmasjoner er et ønske å stedfeste at disse rettene nå gjaldt Røros kobberverk som et bergverk og ikke igjennom Jürgens som person. Dette kan ha vært en av grunnene til hvorfor man i 1816 søkte å få anerkjent verkets rettigheter på nytt.

4.2 Lovens struktur

Om man ser på Rørosloven av 1818 og berganordningen av 1812 kan man se likheter ved lovene. Begge er inndelt i deler som omhandler de forskjellige aspektene ved bergverksdrift som gruver, smeltehytter o.l. Det kan dermed tenkes at Rørosloven har brukt berganordningen av 1812 som grunnlag for lovens struktur, men dens innhold er annerledes da Rørosloven er mer spesifikk om Røros kobberverks tilstand, mens Berganordningen omfatter flere områder for den generelle bergverksdriften i Norge.

²¹⁰ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

²¹¹ *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 549-50.

²¹² "1.1.2 Copie Av Frederik 3. Confirmation 19. Mars 1649 Paa 5. Og 6. Post Av Christian 4.S Privilegier for Røros Verk Av 19. Oktober 1646, Samt Copie Av Christian 5.S Confirmation Paa Samme Poster, Datert 17. April," ed. Privatarkiv Røros kobberverk 211 (1673).

²¹³ *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 546.

²¹⁴ Hiort, Krag, and Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*, 24-33.

Rørosloven er grovt inndelt mellom 1. Reglementer og 2. Privilegier.

Reglementene er inndelt i:

I. Gruvenes vedkommende, A. Almennelige Bestemmelser, B. Spesielle Bestemmelser, denne delen er igjen inndelt i 5 deler hvor hver av verkets aktive gruver. C. Gruvemannskapets inndeling og D. Reglementer for gruvearbeiderne. Reglementenes neste del er

II. Smelteprosessens vedkommende som er inndelt i A. Spesielle bestemmelser og B. Reglement for hyttarbeiderne. III. Skogsvesenets vedkommende og Reglementenes siste del er IV. Verkets økonomi, betjentenes lønninger, handelen på Bergstaden Røros m.m.

Lovens andre del Privilegier inneholder 34 paragrafer som var verkets gitte privilegier.²¹⁵

Man kan se at oppsettet ikke er ulikt hvordan forslag for reglementer ble behandlet i generalforsamlingen da kommisjonen fremla sine forslag ved: 1. gruvedriften, 2. Smelteprosessen, 3. skogsvesenets vedkommende, 4. verkets økonomi, betjentenes lønninger, handel på Røros m.m. og V. Reglementer og privilegier.²¹⁶

Bare med denne oversikten kan man se at dette var en lov som påvirket store deler av verkets drift. Nils Astrup som sekretær i komiteen for bergverksloven i 1821 skriver i komiteens bemerkning til Odelstinget hvorfor utkastene til bergverkslovene har så detaljerte beskrivelser. Han mener dette kommer av tidligere lovbestemmelser og erfaringer ved bergverk at dette har vært nyttig. Men han skriver også at forholdet mellom verkseier og arbeider er mer et familieforhold og som følge av dette er det nødvendig med detaljerte bestemmelser.²¹⁷ Dette kan også gi et innblikk i også hvorfor Rørosloven er så detaljert som den er. Bergverkslovene var ikke bare en lov som regulerte driften, men kan også ha blitt sett på som en samfunnskontrakt mellom bergverket og de ansatte på verket. Detaljene er da med på å utfylle de rettigheter verket hadde over arbeideren og hvilke krav arbeiderne kunne kreve til verket. Ved første lesning av loven kan det sees som at reglementene var rettet mot verkets daglige drift og verkets ansattes arbeidsoppgave og ansvar. Denne delen av loven strukturerte deres arbeidsforhold. Privilegiene i del to av loven var de mer juridiske rammene verket skulle for ettertid forholde seg til.

²¹⁵ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²¹⁶ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²¹⁷ *Stortingsforhandlinger. 1821 Del 2 stortingsforhandlinger. 3, (1821), 467.*

4.3 Rørosloven av 12. september 1818 – Innledning

Helland beskrev Rørosloven som en vidløftig og vanskelig lov å forstå da den krevde mye tolkning. Han får støtte av dette i den kommisjonen fra 1875 som undersøkte Røros kobberverks og statens forhold om statsallmenningen. Deres konklusjon om Rørosloven led av uklar på hvilke punkter som var viktig og hva som falt under private bestemmelser, administrative bestemmelser og statlige gitte bestemmelser.²¹⁸ Helland mener man kan dele lovens innhold med 1. Bestemmelser som partisipantene var berettigede til å fatte. 2. Bestemmelser som først med kongelig godkjenning var gyldig. 3. Bestemmelser som først var gyldig ved at de var antatt som lov. Helland mente at disse tre punktene omfatter lovens innhold, men at lovteksten ikke presiserte hvilke deler av lovens om var for partisipantene å bestemme og hva som var av kongelig eller lovmessig bestemmende.²¹⁹

I regjeringsresolusjon av 25. april 1817 henvises det til bestemmelsene fra generalforsamlingen og at resolusjonen inneholdt både bestemmelser som partisipantene hadde rett til å bestemme og hva som var under offentlig rådighet.²²⁰ I et skriv fra regjeringen den 5. juni 1818 var de fremlagte forslag fra forhandlingen i generalforsamlingen i 1816 delt i to deler. Del I. Verkets reglementer som kongen godkjente. Del II. Forslag for verkets privilegier samt verkets søknad om tiendefrihet. Den andre delen var den som først var tenkt å fremlegges for Stortinget til behandling. Men det ble bestemt at alt sammen skulle sendes til Stortinget. I proposisjonen begrunnes dette fra kongen og regjerings side for orden og forståelsens skyld og ønsket at begge parter skulle antas som lov.²²¹

Ut fra denne informasjonen kan det tenkes at man fra regjeringens side så verkets reglementer for ordninger som inneholdt bestemmelser som internt ble bestemt i verket eller ordninger som var en avtale mellom verket og statens myndigheter. Det kan og tenkes at man var usikker på hvilke deler som falt under privilegier og reglement da flere av punktene i loven krysser hverandre og det ble fra regjeringens side ansett enklere å fremlegge hele forslaget som en samlet lov i stede for senere å måtte tolke hva som var gitte reglementer og hva som var privilegier gitt ved lov.

²¹⁸ R. T. Heyerdahl, "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen," 7.

²¹⁹ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 552.

²²⁰ R. T. Heyerdahl, "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen," 7.

²²¹ Birkeland and Munk, *Storthings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning*, 545.

4.3.1 Rørosloven del I. Gruvenes vedkommende

Rørosloven er svært detaljert når det kommer til noen bestemmelser. Et godt eksempel på dette finner man allerede i lovens første Reglementer del I. under gruvenes vedkommende under punkt 4. finner bestemmelse på høyden i gruvegangene skulle variere avhengig av tykkelsen på malmen. En ort som fulgte malmåren skulle ikke være høyere enn 3 meter, men at en forsøks-ort på nye malmårer ikke skulle være høyere en ca. 2 meter. Videre skulle utbrutt gråberg brukes til å mure opp under svake punkt i gruve.²²² Helland kritiserte mye av gruvenes vedkommende reglementer. Han mener disse aldri skulle ha blitt vedtatt i loven da de var for spesifikk tekniske. Og at bergverksteknikken ville uansett over tid endres som følge av nye brytemetoder i gruvene.²²³ Han har nok rett i dette, men da Helland skrev sitt verk på slutten av 1800-tallet hadde driftsmetodene i norske bergverk og for Røros kobberverk endret seg stort i forhold til hva den va da loven ble skrevet i 1816-1818 årene. I denne perioden var fortsatt den vanligste brytningsmetoden kald-kiling²²⁴ med hammer og bergjern, fyrsetting i noen av gruvene, men i hovedsak killing og deretter minering/sprengning av malmårene.²²⁵ Også andre punkter er like spesifikke, punkt 5 i gruvenes vedkommende bestemmer at ved malmårer som var under 2 meter høy skulle man holde seg mest mulig i midten av orten, for å spare unødvendig bryting av berg, men og for arbeidernes sikkerhet. I hovedsak kan Røroslovens Regenter del I. A. Alminnelige bestemmelser sees som en arbeidsinstruks for gruvearbeiderne og gruvens betjenter. Men punkt 6 i de alminnelige instruksene henviste til at den nye driftsmåten som ble ved loven bestemt ved gruvene skulle ettersees både av verkets betjenter og av distriktets embetsmenn.²²⁶ Ut fra dette kan man tolke det slik at staten ville også ha ansvaret med å etterse at driften ved kobberverkets gruver fulgte disse bestemmelsene som var fremlagt i loven. Det var i statens interesse at gruvenes sikkerhet ble ivaretatt.

²²² "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²²³ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 552.

²²⁴ Bryting av berget ved bruk av hammer og bergjern – små korte meiselhammere

²²⁵ Bjørn Ivar Berg, "Kaldkiling, Fyrsetting Og Kruttsprengning to Studier I Bergbrytingens Historie," *Fjell-Folk*, no. 13 (1988).

²²⁶ *Ibid.*

4.3.2 Rørosloven om gruvearbeiderne og hyttarbeidernes rettigheter

Lovens første deler omhandlet reglementer og bestemmelser som var interne bestemmelser for verkets drift som av partisipantskapet og verkets administrasjon selv kunne bestemmes. I reglementene C. Gruvemanskapets inndeling og arbeidsbetingelser inneholder forordninger som ble påvirket av andre lover i samtiden. Rørosloven sier at for ettertid skulle alle arbeidere over 65 år som ikke var nødvendige for verkets drift avgå med pensjon. Det samme skulle arbeidere som var for syk eller skadet til å utføre de alminnelige pålagte arbeidsoppgavene. Alle som gikk av med pensjon skulle ifølge loven bli gitt pensjon etter hvor dyktig de hadde vært i sitt arbeid ved verket, deres stilling, lønn og familiens størrelse.²²⁷ Denne delen av loven går inn på Bergverksloven av 1812 som med sine to § 100 og 101 som pålegger verkseierne å forsørge sine fattige arbeidere ved sykdom eller andre omstendigheter, samt ved skader ved verker der arbeideren ikke lengre kan utføre sitt arbeid.²²⁸ Røros kobberverk hadde ansvar for en egen fattigkasse av berganordningen av 23. juni 1683 § 15 og 16 og anordningen av 26. september 1685.²²⁹ Disse eldre forordningene påla Røros kobberverk å stille med en fattigkasse som skulle være til støtte for verkets pensjonerte arbeidere og enker av verksarbeidere. Kassen skulle også støtte andre trengende innenfor verkets sirkumferensområde.²³⁰ De eldre forordningene ble erstattet av berganordningen av 1812 § 100 og 101. § 100 ga verkseiere ansvar for å støtte verkets fattige og syke. § 101 ga arbeiderne rett til lønn ved sykdom og skade som følge av arbeid ved verket.²³¹ Bergverkene hadde da fra eldre tider vært ansvarlig for et eget fattigvesen både til sine egne arbeidere, men og til de som bodde innenfor verkets sirkumferens. Dette systemet med eget fattigvesen eksisterte også etter 1842. I Norges fattiglov av 6. juni 1863 i § 30 at hvert bergverk var et særskilt fattigvesen, der bergverksloven av 1842 var gjeldende så langt den ikke brøt med fattigloven.²³² Ved at verket skulle oppsi de arbeidere som var over 65 år var de bundet til å følge berganordningens paragrafer som ga de pensjonerte bergarbeiderne rett til utbetaling av pensjon. Rørosloven binder seg dermed til berganordningen av 1812. I generalforsamlingen

²²⁷ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²²⁸ Schou, *Chronologisk Register over De Kongelige Forordninger Og Aabne Breve, Som Fra Aar 1670 Til 1775 Aars Udgang Ere Udkomne, Tilligemed Et Nøiagtigt Udtog Af De Endnu Giældende, for Saavidt Samme I Almindelighed Angaae Undersaatterne I Danmark Og Norge: Forsynet Med Et Alphabetisk Register*, 172-73.

²²⁹ "Bergordinancen Af 23de Juni 1683." "3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685."

²³⁰ Hiort, Krag, and Aas, *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*, 241.

²³¹ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

²³² "Kgl. Prp. Til Love Ang. Fattigvæsenet Paa Landet Og I Kjøpstæderne," ed. Beslutn. O. No. 24 (Kristiania: Stortinget, 1863), 164.

ble denne pensjonen satt på $\frac{3}{4}$ av arbeiderens tidligere lønning.²³³ Grunnen til å oppsi alle arbeidere over 65 var en midlertidig løsning for å redusere antall arbeidere ved verket. Kommisjonen mente i sine mente at en slik reduksjon var nødvendig for driften.²³⁴ Dette blir og støttet av generalforsamlingen i 1902 som mente at ordningen hadde vært en midlertidig løsning slik at verket kunne oppfylle de krav de selv hadde satt med Røroslovens del IV. punkt 12.²³⁵

Videre i loven skulle verket bare ansette en ny arbeider for hver fjerde som gikk av med pensjon og ingen nye som ble ansatt skulle være over 20 år og det skulle ikke være noe favorisering av nyansatte begrunnet foreldres tjeneste eller familiens størrelse. Videre fikk heller ikke drenger av verkets betjenter ansettelse ved verket.²³⁶ Grunnen til at man for ettertiden bare ansatte en ny arbeider for hver fjerde som gikk av med pensjon var en midlertidig ordning satt som følge av bestemmelsene ved generalforsamlingen om at antallet ansatte ved verket skulle ned. I 1816 var antallet arbeider 630, det ønskede antallet ifølge kommisjonen på generalforsamlingen var mellom 460 til 470 arbeidere.²³⁷ Derfor var nok denne delen av reglementene en midlertidig ordning for å redusere antallet arbeidere og ble regulert internt i verket, da den kunne bli oversett i ettertid hvis det var nødvendig med ansettelse av flere arbeidere.²³⁸ De to andre punktene om at man ikke skulle favorisere eller la verkets betjenter få sine egne ansatte. Kan muligens henvise til at Rørosloven var påvirket av de mer nye tenkningene i grunnlovens om næringsfrihet og at alle for ettertiden skulle stilles likt da de søkte ansettelse ved verket.

I C. Gruvemanskapets inndeling og arbeidsbetingelser punkt 6. ble gruvearbeiderne i ettertid inndelt i 4 klasser aldersklasser.

1. klasse skulle bestå av eldre bergmenn i alderen 50 år og oppover. Antallet skulle ikke være høyere en 15 arbeidere i denne klassen. 2. Klasse var bergmenn i alderen 25 til 50 år. 3. Klasse var unge bergmenn i alderen 20 til 25 år. 4. Klasse var unge arbeidere fra 20 år og nedover. Denne fordelingen av arbeidere var med på å fordele arbeidsoppgavene. De eldre

²³³ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

²³⁴ "20.8.132 Kopi Av Kommissarienes Betenkning Til Resultat Av Forhandlingene Vedk. Røros Kobberværk I Året 1816."

²³⁵ "Betækning Angaaende Ophævelsen Af Loven Om Røros Kobberværk Af 12te September 1818 Samt Om Participantskabets Omdannelse Til Aktieselskab," (Trondheim: Generalforsamling Røros Værk, 1902), 5.

²³⁶ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²³⁷ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²³⁸ "Betækning Angaaende Ophævelsen Af Loven Om Røros Kobberværk Af 12te September 1818 Samt Om Participantskabets Omdannelse Til Aktieselskab."

arbeiderene skulle for ettertid ikke utføre akkordarbeid som de selv ikke ville det. Klasse 2 og 3 skulle primært utføre akkordarbeid. Med denne fordelingen blir det også forklart at man ville begrense antall dagarbeidere for ettertid. Denne ordningen henvises også i Reglementene D. reglementer for gruvearbeidere der det blir oppgitt at dagsarbeidsoppgaver som ild og vannvakter skulle erstattes av bestemte arbeidere fra de 4 arbeidsklassene.²³⁹ Denne fordelingen av arbeidere i aldersklasser ser ut til å ha vedvart i lang tid etter 1818. Eilert Sundt skriver fra sitt besøk på verket i 1851 at arbeidsklassene ble brukt i fordelingen av arbeidsoppgaver og la også grunnlaget for lønningene for gruvearbeiderne.²⁴⁰ Generalforsamlingen i 1902 oppga også at denne ordningen ble også i 1901 fortsatt brukt til å bestemme sykelønningene.²⁴¹

Røroslovens Reglementer del I. D. reglementer for gruvearbeiderne inneholder bestemmelser om arbeidstiden til gruvearbeiderne. De skulle møte opp på Storwartz mandag kl. 8 om sommeren og kl. 9 om vinteren. Gruvene lengre unna bergstaden hadde oppmøte kl. 9 på sommeren og kl. 10 på vinteren. Arbeiderne ved gruvene bodde ved gruvene igjennom uken fra mandag til fredag. Resten av uken starter arbeidsdagen kl. 5 om morgenen og opphører kl. 5 på kvelden, arbeideren har to timers hvile og middag mellom kl. 10 og 12. Akkordarbeider får ikke forlate gruen før etter kl. 9 på fredag. Dagarbeidere får ikke forlate gruen før etter kl. 12. Om arbeideren forsømte seg og ikke møte til rett tid fikk han ikke opparbeidet en full lønn av mandagsarbeidet. Videre fravær av samme person over en lengre periode så ville stigeren ved gruen varsle direktøren som enten bortviste arbeideren fra arbeid i en periode eller han ble oppsagt fra verket. Direktøren skulle meldte til nærmeste militære autoritet om arbeidere som ble oppsagt av verket.²⁴² Grunnen til at dette og at de i reglementene del C. punkt 4 oppgir at verkets arbeidere ikke skal utskrives til militær tjeneste kommer av verkets første privilegier som ga verkets arbeidere fritak fra beskatning og militærtjeneste.²⁴³ Da en arbeider ble oppsagt var han ikke lengre beskyttet av verkets ordninger og kunne av den norske stat bli utkommandert til militærtjeneste.

²³⁹ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁴⁰ Eilert Sundt, *Om Røros Og Omegn* (Trondheim 1858).

²⁴¹ "Betænkning Angaaende Ophævelsen Af Loven Om Røros Kobberværk Af 12te September 1818 Samt Om Participantskabets Omdannelse Til Aktieselskab."

²⁴² "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁴³ "1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberværk."

Direktøren og Overstigeren bestemte når det på sommerhalvåret ble gitt 4 ukers fri for å sikre innhøstingen, fyrmåned.²⁴⁴ Det ble da ikke gitt lønn eller proviant til arbeiderne. I enkelte uker resten av året kunne det og gis permisjon, men uten noe lønn. Lovens del I. D § 10 ga arbeiderne ved verket i tilfelle sykdom eller skader som av bergkirurgen kan attestere for å ha blitt påført som følge av arbeid ved verket så skulle arbeidere få fri behandling, full lønn og proviant for en måned. Om dette vedvarer over en måned skal han ha halv lønn og proviant i to måneder, men ikke lengre. Alle arbeidere over 20 år skal hvert kvartal i året betale fra sin lønn en avsatt sum på 16 skilling til fattigkassen.²⁴⁵ Paragrafens første punkt binder Rørosloven til berganordningen 1812 § 101 som ga bergverksarbeidere ved sykdom og skader 2 måneder med full lønn og ved vedvarende skader etter 2 måneder fikk arbeideren halv lønn for 4 måneder.²⁴⁶ Rørosloven ga arbeiderne ved verket en kortere tid for sykelønn enn hva berganordningen i 1812 gjorde. I Rørosloven ble det og så spesifisert at man kunne søke om lengre tids sykelønn, men at det ble bestemt av Overdireksjonen.²⁴⁷ I privilegiene støttet § 31. systemet med fattigkasse for verker. Paragrafen bestemte at alle som var boende innenfor verkets sirkumferens, men som ikke var tilknyttet driften i en eller annen måte skulle hver måned betale en liten sum til fattigkassen. Summen ble bestemt av bergmesteren og Overdireksjonen.²⁴⁸ Om man skal tolke dette så var § 10 i D. reglementer for gruvearbeiderne både en bestemmelse ved lov ved at den ga verkets arbeidere rett på sykelønn slik berganordningen av 1812 bestemte, men at den også er en bestemmelse som partisipantene fattet da de bestemte om arbeideren skulle bli gitt en lengre tids sykelønn. Ut fra innholdet i Lovens del I. D. kan det tolkes som en arbeidsavtale mellom verkets administrasjon og arbeiderne med bestemmelser for gruvearbeidernes arbeidstider og deres rettigheter til lønn, proviant og sykeordning. Både § 10 i Rørosloven og § 101 i Berganordningen ble erstattet av § 62 i Bergverksloven av 1842.²⁴⁹

B. Reglement for hyttarbeiderne er som reglementene for gruvearbeiderne en beskrivelse av arbeidstider og oppgaver ved verkets smeltehytter. Røstvendere, smed og alle utenfor smelteprosessen skulle møte daglig til arbeid i sommermånedene kl. 5 om morgenen. Vintermåneden var oppmøte kl. 6. På sommeren var det hvile mellom kl. 10 og 12. Arbeidet avsluttedes kl. 4 på ettermiddagen. Vintermånedene var det bare 1 times pause fra kl. 11 til kl.

²⁴⁴ Fyre=være hjemme fra arbeid.

²⁴⁵ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁴⁶ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

²⁴⁷ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

12. Arbeidet avsluttedes kl. 3 på ettermiddagen. Ved arbeidstart og arbeidsslutt ringte hytteklokken. Arbeidere som ikke møtte til rett tid vil få halve skiftlønnen trukket. Vedvarte fraværet vil arbeideren ikke bli gitt lønn og proviant eller han kunne bli oppsagt fra verket. Smeltere og knekter startet mandag morgen kl. 3. Nattskiftet vil ta over kl. 3 på ettermiddagen. Slik ville skiftene gå til smeltingen var overstått. Smelterne måtte bestandig være til stede, men hytteknekte kunne gå hjem kl. 9 på formiddagen eller kl. 9 på ettermiddagen for 1 times pause. Garmakeren tente herdene kl. 3 mandags morgen og fortsatte å bruke tre herder pr. garmaker og en knekt for hvert avløsningsskift inntil ukedriften var over. Men at det kunne gå lengre avhengig av produksjonen av svartkobberet. Røstvenderne utførte sitt arbeid parvis og hver av dem ble tildelt et vist antall røstmurer. Det var også i loven forskjellig bøtestraffer for hver enkelt arbeider i forhold til den grad han gjorde dårlig arbeid eller påførte smelteprosessen eller kobberet skade. Laveste summen var på 48 skilling, summen ville dobles hver gang man gjorde feil. Hyttarbeiderne hadde samme syke og skadeordninger som arbeiderne ved gruven.²⁵⁰ Som ved reglementene for gruvearbeiderne var dette en arbeidskontrakt mellom verket og hyttarbeiderne og var i hovedsak bestemmelser mellom partisipantene og verkets arbeidere. Som hos gruvearbeiderne var også hyttarbeidernes sykeordninger knyttet til berganordningen av 1812. Som igjen ble erstattet av bergverksloven av 1842s § 62.²⁵¹

4.3. 3 Rørosloven del III. Skogvesenets vedkommende

Inneholder verkets rettigheter til skog og trematerialer. Delen inneholder de bestemmelser om begrensninger av bruk av trevirke som ble satt av generalforsamlingen i 1816.²⁵²

Smeltehyttene ved Røros, Tolga og Dragåsen skulle de første ti årene ikke forbruke mer en 8500 lester uten særskilt kongelig resolusjon. Det blir også bedt at hvis muligheten var der så skulle hyttene motta og oppbevare et halvt års forbruk eller 4200 lester til sammen på alle tre hyttene. I loven står det at etter ti år skulle det avgjøres på nytt hvilken grense man skulle sette for forbruket av kull. Skoginspektøren ved verket skulle ta den beslutningen. Videre i punkt 1 blir det bemerket at den ovenfor nevnte summen trevirke kunne stige ved at verket kunne kjøpe skog og trevirke av private skogseiere.²⁵³ Denne bestemmelsen kan tolkes til å ha en lovmessig begrensning ved at verket begrenses til bare en bestemt mengde trekull i året og at

²⁵⁰ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁵¹ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

²⁵² "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

²⁵³ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

dette reguleres av skoginspektøren som var regnet som en statlig embetsmann. Om at forbruket skulle reguleres etter ti år ser ikke ut til å ha funnet sted kommisjonen fra 1875 som ble nedsatt for å undersøke verkets og statens forhold med hensyn til skogsvesenet oppgir t en slik endring ikke har funnet sted.²⁵⁴ Kommisjonen i 1816 utregnet at det ved verket ville bli brukt 12.300 lester kull da de også medregnet forbruket ved den nye Drevsjø hytte og tilgang til trevirke fra Langstrand, ytre Rendalen, Rendalen statsallmenning og skogene i Femundens sør-ende.²⁵⁵ Kommisjonen i 1875 opplyser t det i årene etter loven trådte i kraft blitt nøye oppfulgt om verket holdt seg innenfor den oppgitte mengden kull. Kommisjonen henviser til en rapport fra bergmesteren i 1828 der det ble rapportert om verkets forbruk av kull. Samme kommisjon hevder at man i årene etter ikke fulgte verket like nøye på deres forbruk, men at skoginspektøren i årene 1839 til 1850 oppgir et forbruk på mellom 10.000 til 15.000 lester, med en gjennomsnitt på 12.800 lester årlig.²⁵⁶ Konklusjonen av dette må bli at verket hadde et høyere forbruk en hva som ble bestemt ved loven.

4.3.4 Rørosloven IV. Verkets økonomi, betjentenes lønninger, handelen på Bergstaden Røros m.m

Punkt 1 i Rørosloven Del IV. ga verkets partisipanter full råderett over deres kobberparter. Dette hadde vært et av de store konfliktpunktene i generalforsamlingen i 1816 da forslaget fra statens utnevnte kommisjon hadde vært at verket skulle selge kobberet selv.²⁵⁷ Partisipantenes rett på kobberet har sitt grunnlag i verkets første privilegier § 2 som ga partisipantenes rett til selv kunne selge sitt kobber både i Norge og utenfor landets grenser.²⁵⁸ Utfallet av diskusjonen i generalforsamlingen hadde blitt at partisipantene fikk utdelt kobber etter deres antall lucer i verket. Men ved generalforsamlingen hadde man også foreslått at verket skulle holde offentlige auksjoner der verkets partisipanter kunne bortauksjonere sitt kobber. Overdireksjonen hadde ønsket at kommisjonen forhørte seg med regjeringen om at verket kunne få holde disse auksjonene med egne betjenter og på den måten unngå å betale

²⁵⁴ R. T. Heyerdahl, "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen."

²⁵⁵ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁵⁶ "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen," 12.

²⁵⁷ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁵⁸ "1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberverk."

auksjonshonorar til magistratene i Trondheim.²⁵⁹ Røros kobberverk ble bevilget dette med loven.

Men det ser ut i fra embetsverkets side i Trondheim at dette ikke ble like godt mottatt. I en rettsak fra 1822 krevde president Jan Blom, byens politimester Mogens Lie og byfogden Jonas Udbye av staten utbetalte dem en godtgjørelse på tapt inntekt. De mente at Røroslovens Del IV. punkt 1 om at verket fikk auksjonere sitt kobber med egne betjenter hadde påført dem og deres stilling som auksjonsforvaltere tapt inntekt. De krevde at finansdepartementet skulle av statskassen betale dem godtgjørelse. Summen de oppgav var på 1878 spesidaler. Dommen som falt i underretten i Christiania den 15. november 1821 ble finansdepartementet frifunnet, men dommen ble av anket av embetsmennene til stiftsoverretten. Stiftsoverretten mente at loven av 12. september 1818 ikke kunne tatt fra embedsmennene deres inntekt da den var begrunnet på at auksjonen ble holdt av dem. Retten mente at auksjonen som ble avholdt av verkets egne betjenter over partisipantenes eget kobber måtte ansees som en privat handling. Retten mente videre at man ikke kunne begrunne at kobberet som ble auksjonert i Trondheim i 1819 og 1820 ville ha blitt auksjonert der om ikke loven hadde tillatt det. Overretten stadfester den 10. juni 1822 underrettens dom.²⁶⁰

Dommen ble anket til høyesterett. Der embetsmennene fra Trondheim krevde sin rett av forordningen av 21. juni 1793 § 3. De mente at Overretten hevdet feil om at Røros kobberverk sine auksjoner var private handlinger når de hadde en karakter av offentlig troverdighet.²⁶¹ Dette kan være en henvisning til at under forhandlingene i 1816 så ble det diskutert hvorvidt det offentlig skulle annonseres for salget at kobberet. Det ble her tatt opp spørsmål om verket skulle oppføre notiser for slike auksjoner i både norske og utenlandske riksaviser.²⁶² Ved en auksjon i 1821 ble det oppført notiser for auksjonen i både i *Trondhiems Adresse- Contoirs Efterretninger* og med en plakat på børsen.²⁶³ Embetsmennene henviste til at tidligere hadde en stor del av verkets kobber blitt auksjonert i Trondheim. Dommen fra høyesterett ble opplest den 10. desember 1822. Der ble embetsmennene skulle bli tilkjent fra staten en sum som skulle dekke de tap av auksjonshonorar fra årene 1819 og 1820 på 1278 spesidaler. Og at

²⁵⁹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommissjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁶⁰ Fr Brandt, *Samling Af Mærkelige Højesteretsdomme I Tidsrummet 1815-1835* (Kristiania: J. Chr. Abelsted, 1855), 132-34.

²⁶¹ Ibid.

²⁶² "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommissjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁶³ "No. 1. A. Bevis Om Julie Bjelkes Foruttelse Ved over-Directionen," (Chritiania1830).

de i deres embetstid kunne reservere rett til honorar av det kobber som i overenstemmelse med loven for Røros kobberverk av 1818 i fremtiden måtte selge sitt kobber ved offentlig auksjon i Trondheim.²⁶⁴ Ut av dette kan man forstå at Røroslovens del IV. punkt 1 mistet sin andre halvdel med at verket ikke lengre fikk etter 1822 lov til selv å holde auksjon på kobberet med egne betjenter, men ble tvunget til å holde en offentlig auksjon der verket betalte auksjonshonorar til auksjonariusen.

Punkt 2 var at verket for ettertid ved partisipantenes regning forsørges med proviant. Provianten skulle for ettertid skaffes igjennom lisitasjon. Et anbudssystem hvor kornet skulle tilbys verket igjennom at verket kunne bestemme og motta korn begrunnet av det mest fordelaktige budet for proviant. Denne formen for proviantordning hadde kommet som følge av forhandlingene i generalforsamlingen i 1816. Videre skulle alt av regnskap og smelting av kobber være avsluttet ved slutten av året. Punkt 3 støtter opp punkt 2 med at innskuddene til verket skulle betales etter antall kuxer partseier hadde. Summen ble oppgitt av direktøren og bergskriveren til Overdireksjonen som skulle varsle resten av partisipantskapet eller deres fullmektig, minst 3 måneder før innskuddet skulle betales. Alle fremtidige innskudd skulle gjøres med kontanter. Punkt 4 ba også om at partisipaner som ikke var boende i Trondheim burde anskaffe seg en kommisjonær som var boende i byen.²⁶⁵

Handelen på Røros skulle ifølge loven gjøres av utnevnte kjøpmenn. Røros var ikke en kjøpstad med kjøpstadsrettigheter. Men i forhandlingene i 1816 ble det fremlagt ønske om at man skulle drive handelen på bergstaden i mer ordnede former da de i det siste hadde vært mye tuskhandel på Røros og over til Sverige. Partisipantene ville gjerne i generalforsamlingen utpeke kjøpmenn som kunne opprette handel på Røros. Kommisjonen mente at for å sike handelen på Røros som burde de handelsmenn som opprettet seg på Røros en kongelig bevilgning.²⁶⁶ I loven fikk partisipantene rett til å foreslå kjøpmenn til stillingen på Røros og at disse ville av regjeringen bli gitt bevilgning. Antallet handelsmenn skulle ikke overstige 3. De varer som provianthuset holdt og som handelsmennene selv hadde måtte ikke selges for en pris som oversteg provianttaksten på 12 %. Handelsmennene skulle også holde herberge for reisende ved bergstaden.²⁶⁷ I generalforsamlingen hadde det blitt fremstilt om disse skulle få ha kro rettigheter på Røros, men både partisipantene og kommisjonen kom til enighet om at

²⁶⁴ *Samling Af Mærkelige Højesteretsdomme I Tidsrummet 1815-1835*, 134.

²⁶⁵ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁶⁶ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

²⁶⁷ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

dette ikke skulle tillates da det kunne føre til skade på stadens befolkning.²⁶⁸ Retten til handel på Røros ble modifisert i ettertid av lov om handel av 8. august 1842 § 33 fremla at Rørosloven av 1818 med sine forskrifter fortsatt ble opprettholdt, men at loven ble åpnet for at flere handelsmenn kunne etablere seg. Loven av 1842 ga handelsmennene større frihet for prissetting og var ikke lengre knyttet til prisen på provianthuset.²⁶⁹

Konklusjonen om reglementene for verkets økonomi, betjentenes lønninger, handelen m. m er at de var reglementer som hadde blitt fremforhandlet i generalforsamlingen i 1816 og inneholdt bestemmelser som partisipantene bestemte over. Flere av reglementene ble senere påvirket av rettsaker og nye lover for landet, men det meste av reglementene virket til å ha blitt faset ut over tid med nye utviklinger i hvordan verket ble drevet og hvordan samfunnet utviklet seg. Likevel var punktene under Rørosloven del IV. ble oppfattet i samtiden som lovbestemte. Sognepresten på Røros Svend Aschenberg var i 1830 representant for Trondheim søndre amt på Stortinget dette året. Han fremla for Odelstinget et forslag om endringer ved Røroslovens del IV. Aschenberg mente at deler av Røroslovens del IV hadde mistet noe av sin mening og igjen burde styrkes med en klarer ordening om forholdene mellom verket og arbeideren når det gjaldt proviant og sykeordninger. Han mente at verket ikke lengre kunne ansete personer på midlertidig basis etter t de hadde fylt 16 år. At alle som var over den alderen burde få fast stilling på verket.²⁷⁰ Komiteen for næringsliv behandlet forslagene fra Aschenberg og kom med deres formening om saken den 26. august foran Odelstinget. De henviste til at flere av hans forslag var til behandling hos verkets Overdireksjon og betjenter og at det var verkets ansvar å videre jobbe med den saken. De mente at loven inneholdt utydigheter og særordninger som kunne være nyttig å oppheve, men at det ville være mer hensiktsmessig å enten oppheve hele loven eller forandre hele lovens innhold noe som burde overlates til verkets ledelse og regjeringen om å komme til enighet om.²⁷¹

²⁶⁸ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁶⁹ *Lov Om Handelen: Stockholms Slot 8de August 1842*, (Bergen: Dahl, 1843).

²⁷⁰ *Stortingsforhandlinger. 1830 Del 1stortingsforhandlinger. 6*, (1830), 255-60.

²⁷¹ *Stortingsforhandlinger. 1830 Del 6stortingsforhandlinger. 6*, (1830), 982-83.

4.3. 5 Røroslovens Privilegier

Mens lovens reglementer for det meste var forordninger som ble regulert og bestemt innad av verkets eiere og ledelse var privilegier mer knyttet til bestemmelser gitt av kongen og regjeringen eller ordninger gitt ved lov. Etter generalforsamlingen av 1816 ble det av kommisjonen bemerket at man søkte til regjeringen om at verket måtte få sine eldre privilegier sammen med nye benådninger og at alt dette var siktet verkets fremtidige drift.²⁷² I etterretningene fra Stortinget blir det bemerket at privilegiene ble gitt både for å sikre at verket kunne utføre de forpliktelser verket har gitt seg selv med reglementet, men også for å sikre statens inntekter fra verket.²⁷³ Til sammen bestod Røroslovens privilegier av 34 paragrafer. Ikke alle er tatt med her da mange var privilegier som støttet opp de allerede nevnte reglementene og mange andre var direkte kopier av paragrafene oppført ved berganordningen av 1812. Eksempel på dette er Røroslovens § 4 om mål setved²⁷⁴ og røstved²⁷⁵ da disse var av samme mål satt av berganordningen av 1812 § 91, 92 og 93.²⁷⁶

§ 1. Verket skulle for ettertid være inndelt i 172 kuxer. Hver kux skal av eieren være gitt et verdibrev. Bygget på berganordningen av 7. september 1812 § 61 som oppdelte bergverk i 120 kuxer. Grunnen til at Røros hadde flere kuxer kommer fra at denne ordningen med dette antallet kuxer strak seg tilbake til ordningen i 1730 da verket ble inndelt 172 kuxer.²⁷⁷ Om man kjøpte en part i verket så skulle det innen to måneder være registret i distriktets bergmesters protokoll og av han fikk partseieren et sertifikat som ga eieren de rettighetene og ansvar som tilhørte med å være partisipant i verket.²⁷⁸

§ 2. Verket skulle motta trematerialer så langt fra hyttene som verket kunne tåle å betale for. Innenfor verkets sirkumferens med radius på fire mil fra Storwartz funngruve skal ingen hytte, masovn, hammer eller andre anlegg som ikke tilhører verket. Skogsmaterialet i sirkumferensen var til verkets bruk så langt det ikke gikk mot loven av 1. juli 1816 eller berganordningen av 12. september 1812. Verket fikk tildelt skog i statens allmenninger som lå ved eller utenfor sirkumferensen om det måtte være behov, men begrenses til det skogen kan tåle. Dette gjaldt ikke for allmenninger allerede gitt til verket ved eldre ordninger. Der skulle

²⁷² "20.8.132 Kopi Av Kommissarienes Betenkning Til Resultat Av Forhandlingene Vedk. Røros Kobberverk I Året 1816."

²⁷³ Birkeland and Munk, *Storthings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning*, 546.

²⁷⁴ Veden som ble brukt ved fyrsetting i gruvene.

²⁷⁵ Ved brukt ved røstingen av malmen på smeltehyttene.

²⁷⁶ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

²⁷⁷ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 70.

²⁷⁸ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

man forholde seg til de plikter og anordninger som var avtalt og ikke ved senere lovgivning har blitt opphevet. Denne paragrafen var den viktigste med tanke på sirkumferensrettighetene. Verket fikk beholde sin gamle sirkumferens og ingen kunne opprette noe annen industri eller ta trematerialer av skogene som tilhørte verket innenfor eller ved sirkumferensen. Dette var også den paragrafen som var viktig i både en rettsak i 1834 og i forhandlingene om den nye bergverksloven i 1842.

§ 7, 8 og 9 var alle omfattende om verkets avgifter til staten. § 7. krevde hvert tiende skippund som ble produsert av verket skulle betales til staten så lenge det ikke var ettergitt noe moderasjon på denne summen. Resten av det produserte kobberet ble fordelt på partisipantene etter deres antall kuxer. § 8. krevde at verket en produksjonsavgift. Det skulle betales en produksjonsavgift til staten, satt på 2/5 av en norsk spesies per produserte skippund kobber. Denne produksjonsavgiften hadde originalt blitt satt med kongebrev i 1691. Berganordningen av 1812 med § 90 henviser også til denne avgiften for bergverkene i de nordenfjelske områdene.²⁷⁹ § 9. krevde at alt kobber som partisipantene ville eksportere ut av landet skulle betale den ordinære eksport toll.²⁸⁰

§ 32. Alle varer som fra verkets proviant hus og distribusjonsmagasin ble utlevert til arbeiderne og bruksbøndene skulle partisipantene få innført tollfritt. Etter at mengden var av proviantskriveren oppgitt og av bergmesterne attestert.

§ 33. Det ble pålagt at bergdistriktets embedsmenn skulle påse at verkets reglementer og privilegier ble oppfulgt og ikke utenfor de bestemte grenser utvides, likeså det var av verkets betjenter og partisipanter å opprettholde de reglementer og anordninger som loven bestemte. Men det tillates også å gjøre forandringer ved loven og dens innhold, som etter omstendighetene i sin tid kunne ha blitt ansett som en fordel for verket, men som ikke måtte bryte med de fastsatte anordninger.

§ 34. Verket ble også gitt følgende midlertidige benådnings:

- a. Det ble ettergitt det halve av den ubetalte kobbertollen for årene 1814-1817
- b. Verket ble gitt halv tiendefrihet for alt kobber i 5 år.
- c. Det ble gitt utsettelse av betaling til 1823 på de kornvarer som verket hadde blitt gitt av de offentlige magasiner da den nye proviantmetoden ble innført.

²⁷⁹ "3.1.17 Copi Av Christian 5tes Reglement Angaaende under Hvilket Bergamt Bergverkerne I Norge Skal Henhøre. 29. Desember 1691," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk). *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

²⁸⁰ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

d. Verket skulle for ettertid ha fullstendig tiendefrihet av det kobber som var blitt produsert på av pukkverksslig og tvilsmalm.

4.4 Rørosloven og ansvarsdeling i kobberverket

Reglementene og privilegiene i loven var forhandlet frem mellom staten og partisipantene for å sikre verkets drift. Med loven ble det også klarer roller for verkets eierskap og administrasjon hvilket ansvar partene hadde. Etter loven kan man si at det var en tredeling av ansvaret mellom partisipantskapet, Overdireksjonen og sentralkommisjonen.

4.4.1 Partisipantskapet

Partisipantene var verkets eiere. Kritikken som hadde blitt ført ved generalforsamlingen i 1816 var at mange partisipanter og særlig forleggerne i Trondheim hadde vært sene med å innbetale sine innskudd og proviant til verket. Ifølge loven av 1818 skulle bedriften fortsette å være inndelt i 172 kuxer. Partisipantene kunne eie hele kuxer eller i brøkdeler av kuxer.²⁸¹

Partisipanten hadde selv ansvar for sin andel kobber. I § 9 i privilegiene skulle partisipanten selv måte frakte og selge sin kobberandel. Partisipanten var og ansvarlig for å betale for tollene om kobberet skulle eksporteres. Men ansvaret kunne bortforpaktes til forleggere slik ordningen tidligere hadde vært. Grunnen til det kan man finne i loven del IV punkt 4 som bestemte at partisipantene skulle ha en kommisjonær som var boende i byen.²⁸² Og ved § 11 som bestemte at man enten selv er boende eller har en utvalgt fullmektig som kunne være kontaktperson og møte for partisipantene i innkalte generalforsamlinger. Dette kan sees å være en videreføring av de ordningene som allerede var fastsatt med anordningen av 26. september 1685 med at de største eierne var bosatte i Trondheim og forsamlingsmøtene ville for ettertid finne sted der.²⁸³

§ 10 i privilegiene ga hver partisipant stemmerett ved generalforsamlingene, men bare om partisipantene eide en hel eller flere kuxer. Om man eide flere halvdeler kunne ikke disse partene samles til en kux for å få stemmerett.²⁸⁴ Dette har nok utgangspunkt i diskusjonen i generalforsamlingen i 1816 da ved flere av avstemningene ble av partisipanter sammenlagt

²⁸¹ Ibid.

²⁸² Ibid.

²⁸³ *Røros Kobberverk 1644-1974*, 55.

²⁸⁴ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

kuxer for å stemme og man hadde under forhandlingene kommet frem til dette kompromisset.²⁸⁵

Loven samlet også partisipantskapet mer til Trondheim, men kan og tolkes som at de partisipaner som ikke var fastboende i eller boende i nærheten ble de store taperne i eierskapet da alle de viktige bestemmelsene ble tatt i forsamlingene i Trondheim. Denne fastsatte ordningen ble søkt om å oppheves i 1857 da det ble ført sak på Stortinget av verkets proviantskriver Knud Olsen som ansøkte om å oppheve lovens § 10 og 11. Noe av grunnen til dette hadde kommet av at verket hadde blitt ifølge av loven om byskatt av 28. august 1851 § 6 hadde blitt skattlagt. Utfallet ble et vedlegg ved loven om at loven av 28. september 1857 som opphevet paragrafene og overlot til partisipantene og verket å bestemme hvor møtene ville finne sted.²⁸⁶

Partisipantene skulle ifølge lovens del IV. punkt 3 betale innskudd etter antall kuxer i verket de eide og at betalingen skulle gjøres med kontanter. Verkets direktør og bergskriveren skulle beregnet hva som trengtes av driftskapital for det kommende år, beløpet skulle partisipantene betale. Om innskudd uteble kunne direktøren ta partisipantens kobber i arrest. Privilegiene § 24 ga direktør og Overdireksjon full rett til å selge det arresterte kobberet på auksjon for å dekke verkets utgifter om ikke innskuddet ble betalt innen 3 måneder.²⁸⁷ Denne behandlingen av manglende innskudd førte til konflikter som kapittel 5 vil omhandle. Denne ordningen om tvangsauksjon av partseieres kobber var bygget på de eldre anordningene av 26. september 1685 og berganordningen av 7. september 1812 § 64 og 65. Som er svært lik Røroslovens § 24, men at her i stede for Overdireksjonen så skulle manglende innskudd rapporteres til bergmesteren i distriktet og av han kunne utlegges til auksjon for å dekke de manglende innskudd.²⁸⁸ Manglende innskudd ble på Røros verk løst internt ved verks egne betjenter og Overdireksjonen i stede for å henvende seg til bergmesteren om det var manglende innskudd fra verkets partisipaner. § 25. omhandler det samme om direktøren eide parter i verket. Men foruten at han skulle betale de manglende innskuddene ville han også bli bøtelagt på 80

²⁸⁵ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommissjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

²⁸⁶ "Stortingsforhandling 1857, O, Forsalg Fra Repræs. K. Olsen Og J. R. Krognæss Til Lov Ang. Forandr. I Lov Af 12. Septbr. 1818 Om Røros Kobberværk," (Kristiania 1857).

²⁸⁷ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁸⁸ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

spesidaler som skulle betales til verkets kirke og fattigvesen. Om direktøren var partisipant så fikk han kun i generalforsamlingen stemme på saker som ikke var tilknyttet hans verv.²⁸⁹

Det var også en utvikling i antall partseiere i verket i denne perioden. I 1816 ved generalforsamlingen var verkets 172 kuxer fordelt på 75 partseiere. I 1820 blir det i bergregnskapet oppført 23 navn der 17 av de varforleggere for 43 andre partseiere. Til sammen var det 66 partseiere ved verket.²⁹⁰ Allerede var antallet partseiere redusert. I Stortingsforhandlingene om både Rørosloven og for landets nye begverkslov blir det med et brev av Johan Mølmann Lysholm henvist til at i løpet av 1817 hadde en fjerdedel av verkets parter skiftet eier.²⁹¹ Ordningen med å være forlegger ser også ut til å ha blitt faset ut i denne perioden med at partene ble samlet på færre hender. I hovedboken fra 1842 blir det bare oppgitt 19 partseiere av Røros kobberverk.²⁹² Det var i perioden 1817 til 1822 store oppbrudd i handelshusene i Trondheim og flere av de større som tidligere hadde eid parter i Røros kobberverk. Eksempler på disse er Otto Beyer som var medlem i Overdireksjonen, men måtte allerede i 1817 melde oppbud med en gjeld på 260.000 spesidaler. Knut Mykland henviser til at mye av hans gjeld hadde kommet av bergverksdriften.²⁹³ Ida Bull mener det er et skifte i handelshusene i denne perioden med at nyere handelsmenn hadde berget seg bedre i kriseårene enn de eldre handelshusene og at det var for de med penger muligheter til å invester etter kriseårene 1810-1817 gode muligheter til å sikre seg store eierandeler i bergverken.²⁹⁴ Godt eksempel på dette er med grosserer Christian Lorck, grosserer Herman Hoë og etatsråd Hans Knutsson som i 1810 ikke eide en eneste part i verket selv, men som i 1830-årene eide til sammen 50 kuxer i Røros kobberverk.²⁹⁵

4.4.2 Overdireksjonen

Fikk en tydeligere rolle etter at Rørosloven trådte i kraft. Etter lovens privilegier § 12 skulle ingen velges til medlem i Overdireksjonen som ikke hadde minst en kux i verket. Johan Mølmann Lysholm som var medlem av Overdireksjonen hadde i 1816 ikke eid parter i verket, men fra 1817 kjøpte han flere parter i verket.²⁹⁶ Overdireksjonen bestod fra 1812 av Generalmajor von Bang, grosserer Lysholm og grosserer Otto Beyer. I 1819 ble det gjort

²⁸⁹ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁹⁰ "8.1.138 Bergregnskap," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk, 1820).

²⁹¹ *Stortingsforhandlinger. 1818 Del 2stortingsforhandlinger. 2*, 238.

²⁹² "8.1.160 Hovedbok 1842," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

²⁹³ Mykland, *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880*, 3, 114-15.

²⁹⁴ Bull, *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*, 26, 77-80.

²⁹⁵ "8.1.151 Hovedbok 1833," (Privatarkiv 211 Røros kobberverk).

²⁹⁶ *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*, 26, 46.

skifte da Beyer gikk av og ble i 1821 erstattet av Hans Bruun etter at det ble klart at Beyer og hans handelshus hadde falt i gjeld.²⁹⁷ Overdireksjonens oppgaver blir i Rørosloven definert som verkets øverste organ med at de var bindeleddet mellom alle partisipantene og verkets administrasjon på Røros. Privilegiens § 16 befalte Overdireksjonen til å sammenkalle to ganger i året verkets partisipanter eller utnevnte fullmektig til generalforsamling i Trondheim for å stemme ved saker som ikke Overdireksjonen eller sentralkommisjonen selv kunne fatte vedtak på og fremlegge rapporter om verkets drift. § 17 Alle og enhver, både ved eller utenfor verket som hadde noe som verket måtte avgjøre skulle henvende seg til Overdireksjonen.²⁹⁸

Med Røroslovens § 18 hadde Overdireksjonen den oppgaven at de skulle rapportere til partisipantene hvor stort innskudd pr. part som skulle betales til de tre årlige terminene i februar, mai og september. De skulle påse at de ble betalt inn. Direksjonen skulle også ha ansvaret for lisitasjonen for rug og bygg til verket, samt at de skulle anskaffe de andre nødvendige varer som jern. Lisitasjonene skulle være i Trondheim og påsees av partisipantenes egne betjenter. Paragrafen støtter opp under de allerede nevnte ordningene tidligere i loven under verkets reglementer i lovens Del IV punkt 3, 5 og 6.²⁹⁹

§ 13 i Rørosloven krevde også at Overdireksjonen enten samlet eller en av dem årlig skulle reise en eller flere ganger opp til Røros for å få oversikt over verkets tilstand. Representanten skulle også innhente informasjon om driften og forslag til utbedring fra direktøren og offiserene ved verket.³⁰⁰ Denne ordningen ble allerede endret til en hvis grad i 1819 med at det ble opprettet en rådgivende komite. Ofte blitt bemerket som Røroskommisjonen og ble opprettet ved den første generalforsamlingen i 1819. Bestående av tre medlemmer, der en av medlemmene hvert år skulle reise opp til Røros for å få oversikt over driften, møte med sentralkommisjonen og undersøke og fremlegge betenkninger og forslag som kunne bedre verkets økonomi.³⁰¹

Om det skulle oppsettes nye anlegg eller bygninger ved verket gruver eller hytter så skulle direktøren varsle Overdireksjonen og fremlegge grunnlag for anlegget eller bygningen. Direksjonen skulle henvende seg til distriktets bergmester og hans geschwornen for å få deres

²⁹⁷ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 484. Mykland, *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880*, 3, 83-84 - Beyer søkte om fravær for å sikre sin økonomi, men grunnet gjelden så ikke resten av Overdireksjon noe annen råd enn å erstate han.

²⁹⁸ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 481.

tanker eller erklæringer om utbygningen. Overdireksjonen skulle fremlegge både forslaget fra direktøren, bergmesterens formening og sine egne for partisipantskapet i generalforsamlinge om noen av partene var uenige. Men om alle parter var enige så kunne direksjonen selv sette forslaget ut i live.³⁰² Her igjen kan man se hvordan verkets drift blir bundet til staten. Verket om de ønsket utbygninger ved gruvene eller hyttene måtte innhente betenkninger om forslaget fra distriktets bergembetsmenn. Dette kan også sees på som en langvarig prosess med at man måtte innhente alle synspunkt før man bestemte hvordan man skulle handle. Dette kan virke som et tungrodd system.

4.4.3 Sentralkommisjonen

Ved Rørosloven del IV. punkt 14 ble det på Røros bestemt at det for ettertiden skulle opprettes en sentralkommisjon på Røros. Denne skulle bestå av direktøren, bergskriveren og proviantskriveren og ved de første årene var også hytteskriveren også tatt med. Oppgaven til denne kommisjonen var å fatte vedtak til saker som man måtte ta raske beslutninger på og kunne ikke utsettes til neste fellesmøte. Kommisjonen skulle også ha ansvaret med å avtale akkordarbeidet til verket for bruks- og kjørselsbøndene som bodde i og rundt verkets sirkumferens.³⁰³ Sentralkommisjonen bestod av de betjenter ved verket som var ansatt av partisipantene og skulle i følge loven sverge troskap til grunnloven og kongen i følge Røroslovens privilegier § 20.³⁰⁴ Disse stod til ansvar at verket ble drevet for det felles beste både for kobberverket og for partisipantene. I følge loven skulle disse betjenten heller ikke favorisere noen av verkets partisipanter fremfor andre.³⁰⁵

Sentralkommisjonen var verkets administrasjon og ledelse på Røros. Ifølge § 2i loven så skulle det til ettertid ved Røros kobberverk man heretter bare ansette administrerende direktør som hadde studert bergverksvitenskap og avlagt eksamener på både teoretiske og praktiske kunnskaper om bergverksfaget. Dette skulle og gjelde for betjentene ved gruvene og hyttene. De skulle i første omgang ha praktiske erfaringer innen bergverksdriften. Bergbygningskunst, marksjeideri og mineralogi for bergbetjentene. Hyttebetjentene skulle ha kunnskap på metallurgi, kjemi og kunnskap om hyttedrift.³⁰⁶

³⁰² "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

³⁰³ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 152.

³⁰⁴ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

³⁰⁵ Ibid.

³⁰⁶ Ibid.

Bergskriveren, hytteskriveren og direktøren hadde nøklene til kobberboden og bare de kunne ta ut kobberet for å betale tiende til staten og resten av kobberet til partisipantene.

Bergskriveren skulle føre sammen alle regnskaper fra hytter og gruver ved årets slutt.

Regnskapet skulle utleveres til Overdireksjonen og til distriktets bergmester som innsendte regnskapet til regjeringens departement som behandlet bergverkssaker.³⁰⁷

Ifølge § 27 i loven så skulle direktøren engang hvert år i april gjøre overslag sammen med verkets betjenter for hvor mye tømmer, kull og set- og røstved verket ville trenge for det kommende året. Det skulle også gjøres overslag over hvor mye leire og murstein man trengte for ovnene i hyttene. Transporten og leveringene av disse varene skulle utlegges på lisitasjon, anbudsbestemmelse. Paragrafens første del om overslaget for tømmer, kull og ved. Samt leire og murstein kan man finne i anordningen av 3. august 1689 § 13.³⁰⁸

4.5 Bergverks forespørsel på rettigheter

Røros kobberverk ble ved Rørosloven gitt rett til sine eldre, men og nyere privilegier. I generalforsamlingen hadde kongens proposisjon henvist til at verket skulle sammen med reglementene bli gitt sine eldre privilegier.³⁰⁹ Ut i fra dette kan man tolke at kongen var villig til å la verket få beholde de eldre privilegiene og til og med la nye bli vedlagt for å kunne sikre verkets videre drift. Dette er viktig å påpeke for verdien av et bergverk i Norge ikke bare var funksjon av produksjon og konjunkturer. Privilegier påvirket prisen, og særlig var det avgjørende hvor mye skog og trematerialer som var knyttet til Verket.³¹⁰ Ikke alle bergverk fikk beholde sine privilegier i denne perioden. Et nært eksempel som kan trekkes frem er Løkken kobberverk. Løkken ble fremlagt på offentlig auksjon i 1812 som følge av mangel på produksjon og den økonomiske krisen i landet. Verket oppført til auksjon den 19. juni 1812. Verket ble samlet lagt ut for 80.000 riksdaler. Verket ble tilslutt solgt til Christian Lorck for en samlet pris på 70.000 riksdaler (11.400 spesidaler). Det er verdt å merke seg at dette var muligens også en av den siste auksjonen gjort under bergverksjurisdiksjonen av 19. desember 1692 som gjaldt frem til 1. januar 1813.³¹¹ Lorck henvendte seg til Overbergamtet på Kongsberg og søkte om å få bekreftet en fornyelse av Løkkens privilegier, samt å få bli tilstått tiende og tollfrihet. Og begrunner dette med verkets vanskelige stilling. Klaget også over at

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommissjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

³¹⁰ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*.

³¹¹ *Løkken Verk: En Norsk Grube Gjennom 300 År*, (Trondhjem: (Brun), 1954), 112-13.

bøndene solgte sin skog til sagbrukene så verkets smelting ofte måtte innstilles, noe som var skjedd i 1811 og 1812. Lorck ønsket å fortsette driften og ville ha betryggende forhold. Søkte om å få beholde for verket sin egen jurisdiksjon til lettelse for seg og allmuen, da politimesteren bodde langt borte. Rentekammerets svar av 11. februar 1814 gikk ut på at verkets privilegier ikke var fornyet siden 28. april 1676 og etter bergordningen av 1812 kunne fornyelsen av eldre privilegier ikke tilståes. Om søknaden om tiende og tollfrihet ville det komme an på når den allerede innvilgede friheten utløpte i slutten av året.³¹²

Løkken fikk altså ikke fornyet sine privilegier slikt Røros fikk i 1818. I kapittel blir det nevnt at privilegier var noe gitt av statens øverste myndighet og av dem også kunne tas tilbake. Etter adskillelsen fra Danmark var det spørsmål om at slike bergverksprivilegier skulle oppheves. Da dette spørsmålet allerede ble stilt på Eidsvollforhandlingene. Torkel Halvorsen Aschhoug påpeker om bergverksprivilegiene og om Rørosloven at når det ikke var noe store innvendinger mot disse lovene om det var grunnlovsstridig eller ikke var det på grunn av at siden ordningen allerede i 1685 og 1689 hadde det ikke vært hensikt med bergverksprivilegier som ikke kunne oppheves ved lov og at privilegiene som ble gitt var også en måte for staten å kontrollere bergverkene.³¹³

Privilegien var altså for Aschehoug gitt til verken både for å sikre deres drift, men også for at staten kunne kontrollere de. Hva så med verkets arbeidere? Stein Evju i sin artikkel kaller lover som Rørosloven som en regulering av arbeidsforhold. Evju sin oppfatning er at Rørosloven var en del av 1800-tallets form for lovregulert kontroll over arbeiderne. Evju mener at det er et fellestrekk for slike særlover både innad i bergverk og håndverkslover ved at det var tale om lovregulerte arbeidsforhold som i liten grad overlot reguleringen av arbeidsforholdene til avtalemekanismer.³¹⁴ Med tanke på at arbeiderne ble regulert av Røroslovens reglementer del I Gruvenes vedkommende C. Gruvemannskapet og II. Smelteprosessens vedkommende B. Reglement for hyttarbeiderne.³¹⁵ For arbeiderne var dette deres arbeidskontrakter som bestemte arbeidstid og ansvarsområder. Lovens del IV Verkets økonomi, betjentenes lønninger, handelen på Bergstaden Røros m.m. regulerte og bestemte arbeidernes rett til lønn og proviant for deres arbeid ved verket.

³¹² Ibid. S 115.

³¹³ Aschehoug, *Norges Nuværende Statsforfatning*, 254-66.

³¹⁴ Stein Evju, "Utvikling I Den Individuelle Arbeidsretten," *Arbeidsrett* 8 (2011). S. 147-148

³¹⁵ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

De privilegiene som sikret verket den største fordel var § 32 i Røroslovens privilegier. Den ga verket rett på at alle varer som på provianthuset på Røros ble utdelt til verkets arbeidere og bruksbønder skulle partisipantene få importere til landet tollfritt. Provianskriveren og direktøren skulle oppgi mengden av proviantvarer som trengtes og ble godkjent av distriktets embetsmenn. For verkets partisipaner var dette privilegiet svært lønnsomt da de kunne importere tollfritt kornet som de ville gi verket igjennom lisitasjonssystemet. Ved dette sparte både verket og partisipantene store summer i året på å ikke betale tollavgiftene. Det andre privilegiet som var til fordel for verket var § 34 a, b og c. Med § 34 a ble det for Røros kobberverk ble verket frigitt fra å betale halve summen av den ubetalte kobbertollen fra årene 1814 til 1817. Dette lettet på en adskillig del av verkets gjeld. § 34 b. ga verket utsettelse for å betale tilbake kornlånet som var blitt gitt verket av statens kornmagasiner under forhandlingene på generalforsamlingen i 1816.³¹⁶ § 34 c. ga verket permanent tiendefrihet på kobber som ble produsert av tvilsmalm og pukkmalm. Dette ble videre utvidet med kongelig resolusjon av 11. august 1824 som ga verket fra 1823 frem til 1. juli 1827 skulle få refundert så mye av tiendeavgiften som det hadde kostet å få opprett de nye anleggene og bygningene ved verkets gruver. Ved en utrekning i 1828 hadde verket brukt 11.411 spesidaler på oppretting av de nye anleggene.³¹⁷ Begge disse privilegiene ga verket store økonomiske fordeler ved at store deler av verkets utgifter ble bespart ved å slippe å betale toll for importen og tiendefrihet på tvilsmalmen.

4.6 Opphevelsen av privilegier ved bergverksloven av 1842

Rørosloven var for det meste i bakgrunnen under forhandlingene om en ny bergverkslov for Norge i periode 1818 til 1842. I utkastene for en ny bergverkslov i 1821 blir bare Rørosloven nevnt ved. *“§ 102. Denne lov gjelder kun for Røraas, forsaavidt den ikke er stridende mod den for dette Verk under 12. september lov.”*³¹⁸ Denne paragrafen viser direkte at om dette skulle bli den nye bergverksloven som skulle gjelde for hele landet ville den ikke ha noe stor påvirkning av hvordan driften var ved Røros kobberverk. Med denne paragrafen kan det tolkes til at Rørosloven ble sett på som en fungerende lov til å regulere driften ved Røros kobberverk.

³¹⁶ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

³¹⁷ Nissen, *Røros Kobberverk 1644-1974*, 155.

³¹⁸ "Det 3. Ordentlige Storthing 1821, O.," (1821), 511.

I stortingsforhandlingen i 1824 ble ikke Rørosloven referert annet en hva som allerede var blitt fremlagt i utkastet fra 1821 om at loven ikke ville gjelde for Røros kobberverk. Ved stortingsforhandlingene i 1827 hadde dette endret seg da paragraf om Rørosloven i utkastet lød: *‘De for bergværkerne hidtil gjældende specielle privilegier, saavel som loven for Røros kobberværk af 12te septbr. 1818 og de deri som gjældende erkjendte ældre love, blive, forsaavidt de ei stride mod denne lov, fremdeles i kraft.’*³¹⁹ Rørosloven skulle fortsatt opprettholdes, men bare så langt den ikke brøt med den nye bergverksloven for landet. Men da det heller ikke ble en ny bergverkslov i 1827 kom det igjen et nytt utkast i stortingsforhandlingene i 1830. Rørosloven og Røros kobberverk fikk der den følgende bemerkningen: *‘Hvad Røros kobberværk angaar, antager komiteen, at det ikke er forsigtigt, saaledes som i § 40 er bestemt, at erklære loven af 12te septbr. 1818 fremdeles gjældende, kun forsaavidt den ikke strider mod nærværende lov, men at snarere nærværende lov ikke bør gjælde for Røros kobberværk, uden forsaavidt den ei er stridende mod den særskilte lov af 12te septbr. 1818.’*³²⁰ Det ser ut til at Røros kobberverk stod i en særstilling når det gjaldt lovforhandlingene ved at verket hadde en egen lov som komiteen på Stortinget så på som gyldig og paragraf 42 i lovutkastet i 1830 inneholder følgende bestemmelse: *‘For Røros kobberværk gjælder denne lov kun forsaavidt den ei er stridende mod den for dette værk særskilt givne lov af 12te septbr. 1818 og de deri som gjældende erklærede love’*.³²¹ Komiteen for den nye bergverksloven ser ut til å fortsatt opprettholde de eldre bergverksprivilegiene.

Etter forhandlingene i 1830 ble ikke forhandlingene i stor grad tatt opp på Stortinget før en kommisjon ble opprett som følge av kongelig resolusjon i 1837 som skulle behandle de eldre utkastene. Kommisjonen bestod av Peter Gustav Blom, jernverkseier Jacob Aall, professor Balthasar Mathias Keilhau, assessor Peter Hersleb Smith og stiftsoverrettsprokurator Anton Theodor Harris.³²² Kommisjonen utkast til en loven ble fremlagt for Stortinget i 1842 og tatt til lov den 14. juli 1842.³²³ Sammen med denne loven ble det ved kongelig proposisjon bedt om at Røros kobberverks privilegier § 32 og 34 om verkets toll og tiendefrihet skulle oppheves.³²⁴ På Stortinget ble grunnlaget for retten til å oppheve den eldre forståelsen av at

³¹⁹ *Stortingsforhandlinger. 1827 5, (1827), 441.*

³²⁰ *Stortingsforhandlinger. 1830 7, (1830), 778.*

³²¹ *Ibid., 753.*

³²² *Stortingsforhandlinger. 1842 Del 3 stortingsforhandlinger. 10, (1842), 368.*

³²³ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

³²⁴ "Stortingsforhandlinger 1842. 2. O, Kgl. Prp. Til Lov Om Ophævelse Af § 32 Og § 34 Lit. D I Privilegier for Røraas Kobberværk Af 12. Septbr. 1818, S. 361.."

privilegier som var gitt verket kunne oppheves med lov.³²⁵ Det ble også videre kommentert av amtmann Blom at Stortinget som lovgivende makt også: *‘Ret til at ophæve disse bestemmelser i privilegierne af 12re septbr. 1818, der er blevne til paa lovgivningens vei og ei støtte sig til nogen eiendomsret, kan der ingen tvivl være. Det er imidlertid ikke hensigten ved Ophævelsen af Begunstigelserne at foraarsake nogen ny Byrde for Verket, men blot at sætte det paa lige Fod som de øvrige Kobberverker.*³²⁶ Det ser her ut til at man fra Stortingets hold ønsket å få likhet mellom bergverkene i Norge og særretten som Rørosloven var ga verket en fordel sett i forhold til andre norske bergverk. Likevel var det en tanke om at verket skulle bli skånet mot at de ble påkrevd en ny avgift da de mistet § 34 av Rørosloven. Aschehoug påpeker dette ved at det ble gitt en form for erstatning ved opphevingen av tiendefriheten ved at tiendeavgiften ble satt ned samme år og at verket behold sine rettigheter frem til 1. januar 1843.³²⁷

Verket mistet med dette den eldre rettigheten på tiendefrihet på tvilsmalm, men denne avgiften hadde allerede i årene etter 1818 sunket. I tidligere tider hadde tiende for kobber ligget 10 % av det ferdige garkobberet, men ved skatteloven av 1827 hadde dette blitt halvert til 5 % og ved kongelig kunngjørelse ble den nedsatt til 2 % den 2. oktober 1842 og senere igjen fullstendig oppløst i 1845.³²⁸ Samme gjaldt for tollavgiften som verkene hadde betalt for eksport av metallene ved at den ble opphevet 23. september 1842.³²⁹ Disse endringene av avgiftene hadde i den grad opphevet Røroslovens § 7 og 8 da disse anga hvor mye verket skulle betale i tiende og avgifter i 1818

I den nye bergverksloven av 1842 ble det henvist til Røroslovens privilegier med §76: *‘De for Bergverkerne hidtil gjældende specielle Privilegier saavel som de for Røraas Kobberverk særskilt givne og hidtil gjældende Love, blive, forsaavidt de ikke stride mod denne Lov, fremdelesi kraft.*³³⁰ Med denne paragrafen ble de deler av Rørosloven av 1818 som motgikk den nye bergverksloven opphevet. De privilegiene i Rørosloven som var motstridende bergverksloven var privilegien § 2 og 5. § 2 i Rørosloven hadde gitt verket rett til at ingen andre kunne opprette hytter, ovner eller hammere bygges som ikke tilhørte verket.³³¹ Denne ble opphørt ved bergverkslovens § 28 som opphevet sirkumferensbestemmelsene og at hytter,

³²⁵ *Stortingsforhandlinger. 1842 Del 7 stortingsforhandlinger. 10, (1842), 371.*

³²⁶ *Ibid.*, 379.

³²⁷ Aschehoug, *Norges Nuværende Statsforfatning*, 368.

³²⁸ Helland, *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*, 489.

³²⁹ *Ibid.*, 490

³³⁰ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

³³¹ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

ovner eller andre industrianlegg og drive disse på kull eller trevirke fra skoger som ikke tilhørte eieren så skulle man søke dette til regjeringen og fra dem bli gitt bevilgning.³³² Dette ser ut til bare å ha gjeldt for § 2 første del om sirkumferensrettighetene. Verkets rett på kull og trevirke fra statsallmenningene ble ikke opphevet ved loven av 1842 da dette igjen ble undersøkt med en annen kommisjon som ble utstedt i 1875.³³³ Røroslovens privilegier § 5 ble også opphevet. § 5 hadde gitt verket et fortrinnsrett om de skulle søke å bygge anlegg utenfor verkets sirkumferens. Med bergverkslovens § 28 ble de likestilt med alle andre som ville opprette slike anlegg i området.³³⁴

I 1842 ble altså fire av verkets privilegier opphevet som følge av kongelig proposisjon og innføringen av den nye bergverksloven for landet. Men resten av Røroslovens privilegier ut til å ha blitt urørt av den nye loven. Verket beholdt også fortsatt retten til statsallmenningen. Verkets reglementer ble fortsatt opprettholdt og tatt i bruk. Jacob Pavel Friis beskriver under sin periode som Overstiger ved verket fra 1861 henviser til at Røroslovens reglement angående gravene fortsatt var i bruk og at han avvek fra reglementene som følge av at grunnet deres bestemmelser på driften hadde oversett en mektig kismasse i Kongens gruve.³³⁵ Røros kobberverk ble stående frem til dens fullstendige oppløsning ved loven av 8. juli 1908.

4.7 konklusjon om Røroslovens privilegier

Rørosloven er en omfattende lov som krever tydelig tolkning for å forstå. Den er en lov som både inneholder bestemmelser som verkets administrasjon og eiere selv kunne bestemme, men også bestemmelser og rettigheter bare gitt ved lov eller av kongen. Loven var også en arbeidskontrakt mellom verket og arbeiderne. Mange av verkets privilegier var begrunnet fra de tidligere forordningene av 1685 og 1689. Mange av privilegiene var altså privilegier som ble oppført var allerede 127 år eller ennå eldre tilbake til verkets første privilegier i 1646.

Loven ble ikke opphevet da den nye bergverksloven av 1842 ble innført. Bare de av verkets privilegier og reglementer som ble oppfattet motstridende den nye loven opphevet. Et av disse var verkets sirkumferensrettigheter. Verket mistet i 1842 sirkumferensen som følge av den nye loven. Samtidig som den nye bergverksloven trådte i kraft ble det ved en egen kongelig proposisjon hevdet at verkets gitte rettigheter til toll og tiendefrihet skulle opphøre. Dette

³³² "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

³³³ R. T. Heyerdahl, "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen."

³³⁴ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."

³³⁵ Jacob Pavel Friis and Jakob Friis, *Direktør Jacob Pavels Friis' Erindringer* ([Oslo]: Cammermeyer, 1944), 157.

støtter opp under den forståelsen at privilegier som ble gitt med lov kunne også oppheves ved lov. Verket mistet samme året retten til å selge kobber produsert på tvilsmalm uten å betale tiende.

Rørosloven var nok et av de siste lovene som bygget på de eldre merkantilistiske tankene om næringslivet. Den blander inn mellom seg privat og statlig ansvar om å overvåke verkets drift. Samtidig inneholdt den mange reglementer og privilegier som var så detaljerte og spesifikke at de mistet innhold og mening med en gang verket endret noe ved sin driftsform. Loven opprettholdt prinsippet om privilegier og særrettigheter for verket som tidligere hadde blitt gitt til verket. Min konklusjon om Røroslovens innhold er at den inneholdt bestemmelser og forskrifter for både staten og partisipantenes interesser i starten av 1800-tallet. Den bygger mer på de eldre forordningene i landet en de nye tankene om næringsfrihet som kom etter 1814. Likevel inneholder verket ordninger som også ga verkets eiere mye ansvar for å forsørge befolkningen på Røros og omegn. Verket var ansvarlig for en stor del av befolkningen i Rørosområdet. Det kan også være noe av grunnen til statens krav om undersøkelser i loven for å etterse at verket opprettholdt det ansvaret som var gitt dem ved loven.

Kapittel 5. Praktiseringen av Rørosloven: to rettsprosesser

Kapittelet vil omhandle Rørosloven i praksis. Kapittelet vil undersøke bruken av Rørosloven i to rettsaker. De to rettsakene viser bruken og tolkningen av loven i en rettsak mellom Overdireksjonen og en partisipant og ved en annen rettsak mellom verket og en statlig embetsmann. Begge rettsakene gikk igjennom landets rettssystem fra stiftsretten opp til høyesterett. Utfallet av den siste av disse rettsakene var også med på å påvirke forhandlingene om den nye bergverksloven i Norge. Den første rettsaken er Julie von Bjelke mot Overdireksjonen og tollkassereren i Trondheim. Den rettsaken kan gi innsikt i forholdet mellom verket og partisipantene ved tilfeller der innskuddet ikke ble betalt til rett tid. Ved å undersøke denne rettsaken kan man få et innblikk i forholdet mellom verket, Overdireksjonen og partisipantene og se hvordan Røroslovens paragrafer ble brukt i saker som angikk forholdene innad i partisipantskapet. Den andre rettsaken er Overdireksjonen og verket mot bergmester Henrik Christian Strøm om skjerperett innenfor verkets sirkumferens. Denne rettsaken gir et innblikk i hvordan eiendomsrett og friskjerping ble tolket og at dette hadde påvirkning til den nye bergverksloven av 1842.

5.1 Julie von Bjelke og Røros kobberverk

Christine Julianne von Bjelke var av dansk adelsslekt og datter av amtmann Henrik Christoffer Frederik Bjelke ved Tønder amt.³³⁶ Hun hadde sitt bosted i Slesvig og i København, men eide en stor del kuxer i Røros kobberverk. Både i sitt eget navn og som arv av sin mor. Christine Julianne von Bjelke ble ikke gift og ble alltid referert til som frøken Bjelke. Christian Thaulow i sitt verk, *Personahistorie for Trondhjems by og omegn*, beskriver henne som enn adelskvinne som det var vanskelig å ha med å gjøre i forretningslivet og ofte var i strid med Røros kobberverks Overdireksjon.³³⁷

Hva eide så denne danske adelsdamen i Røros kobberverk? I generalforsamlingen i Trondheim i 1816 blir Frøken Bjelke oppført som eier av 12 kuxer i sitt eget navn og av sin mor hadde hun og hennes brødre arvet 5 ¾ kuxer.³³⁸ Hennes mors parter i verket var originalt testamentert til Bjelkes onkel som hadde ansvar for kuxene, men han overga partene til henne

³³⁶ Bricka, *Dansk Biografisk Lexikon*, 325.

³³⁷ Thaulow and Thaulow, *Personahistorie for Trondhjems by Og Omegn I Et Tidsrum Af Circa 1 1/2 Aarhundrede (Omfattende Ca. 1300 Personer) : Afsluttet Omkring 1876*, 402.

³³⁸ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

da han selv var tyskfødt og ikke kunne skrive eller kommunisere på dansk.³³⁹ Flere av sine egne private parter ser ut til å komme fra Frøken Suhm som hun i 1813 kjøpte 8 kuxer fra.³⁴⁰ I hele perioden fra 1816 til 1843 ser det ut til at det var hun som holdt ansvar både for sine egne parter og sine brødres parter. I 1843 ble partene overført fra henne til hennes eldste bror Herman Caspar Bjelkes to sønner Peter Hermann og Fredrik Herman. Bjelke døde i 1845 og hadde vært eier av til sammen 19 ½ kuxer i Røros Kobberverk. Med utgangspunkt i at Røros kobberverk var inndelt i 172 kuxer ser vi at Bjelke satt med en relativ stor del av verkets kuxer og dermed en av de større eierne av Røros kobberverk i første halvdel av 1800-tallet.

5.2 Manglende innskudd

Røros kobberverk hadde igjennom hele sin periode store problemer med å få partisipanter til å betale innskudd til rett tid. Som følge av de økonomiske forholdene i begynnelsen av 1800-tallet var det store problemer med at partisipantene ikke hadde penger nok til å innbetale sine innskudd til verket. I mars måned i 1818 var det ved kobberverket 36 kuxer som ennå ikke hadde innbetalt sin andel.³⁴¹ Det hadde også tidligere vært problemer med å få innbetalt innskudd fra partisipantene for driften av kobberverket. Forordningen av 3. august 1689 hadde forsøkt å innstramme dette med å kreve kontantinnbetalinger for innskuddene i stede for brukssedler.³⁴² Men kobberprisene varierte og partseieren kunne ikke regne med å bare basere seg på kobberhandelen. Ofte var innskuddene til verket basert på inntekter fra andre handelsvirksomheter som trelast eller fiskeeksporten.³⁴³ Disse næringene led også i denne perioden. I tømmereksporten fra Trondheim falt i perioden etter 1814 ned på en fjerdedel av hva eksporten tidligere hadde vært. Bakgrunnen for denne depresjonen i trelasthandelen kom av de høye tollsatsene til England i perioden. Danmark sviktet også med at det her ble oppført en ny tollsats på tømmer.³⁴⁴ Sammen med dette var det i Europa en generell økonomisk krise der store banker og handelshus gikk konkurs og lån kunne da være vanskelig å oppdrive.³⁴⁵

³³⁹ "20.7.127 Frøken Julie Von Bielkes Trykte Klage over Røros Verks Participanter," *Privatarkiv 211 Røros Kobberverk, Verkets historie. SAT.* (1833).

³⁴⁰ Dahle, *Røros Kobberverk: 1644-1894*, 293.

³⁴¹ *Ibid.*, 292-93.

³⁴² "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August."

³⁴³ Bull, *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*, 26, 87.

³⁴⁴ Dyrvik et al., *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*, 162, 66.

³⁴⁵ *Ibid.*, 215.

I generalforsamlingen i 1816 ble det besluttet at enhver slepende kux skulle auksjoneres på auksjon.³⁴⁶ Med dette menes at kobber som tilhørte kuxer det ikke var betalt innskudd på skulle føres til Trondheim og bortauksjoneres så raskt som mulig for å dekke verkets utgifter. For verket var dette et nødvendig grep for å få nok inntekter til å dekke innskuddene. Røroslovens privilegier § 24 spesifiserte også at om disse forholdene vedvarte så ville også selve kuxen bli solgt til noen andre og på den måten sikre at verket ville få sine innskudd betalt.³⁴⁷ Grunnen til denne strengheten kommer i hovedsak på grunn av at kobberet ifølge lovens del IV punkt 1 tilhørte partseieren som selv var ansvarlig for å videre selge eller benytte kobberet. Grunnet dette hadde verket ingen mulighet til å opparbeide seg et eget reservefond og var derfor avhengig av at innskuddene ble betalt. Prosessen med arrest og tvangssalg av kobber vedvarte frem til 1896 da nye driftsformer endret hvordan innskudd og kobber ble solgt.³⁴⁸

5.3 Tvangsauksjon

Som følge av manglende innskudd fra Bjelke parter ble det fra 1816 tatt arrest på kobberet hennes. Verdien på manglende innskudd til verket fra hennes parter ble oppført som rundt 3000 spesidaler.³⁴⁹ Som § 24 i verkets privilegier stadfestet skulle disse kobberandelene selges på auksjon om hun ikke betalte innskuddet innen 3 måneder. Bjelke mente selv hun var blitt feilbehandlet og at andre partseiere også ikke hadde innbetalt sine innskudd, men at deres kobber ikke hadde blitt tatt i arrest.³⁵⁰

Tvangsauksjonen av kobberparter tilknyttet familien Bjelke ble avholdt den 27. februar 1821 i Trondheim ifølge rekvisisjon av bergmester Strøm. Ved auksjonen skulle 30 skippund tilhørende Bjelkes parter selges for å dekke de manglene 3000 spesidaler. Betalingen av kobberet skulle gjøres til Overdireksjonen og kjøperen skulle selv sørge for å frakte kobberet til tollboden for veiing.³⁵¹ Betalingsfristen for kobberpartene var 8 dager. Skulle ikke summen bli betalt ville kobberet igjen legges ut på auksjon. Bjelke møtte til auksjonen sammen med sin advokat og fremla en skriftlig protest om at auksjonen skulle stanset. Bjelke tilbød å betale et innskudd på 450 spesidaler for å stanse auksjonen. Og om en viss andel av kobberet ble utgitt

³⁴⁶ "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816."

³⁴⁷ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

³⁴⁸ "20.10.145 Seqvestrationsprotokoll 1826-1896," (Privatarkiv 211 Røros kobberværk).

³⁴⁹ Julie von Bjelke, *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret* (Trondheim 1823), 6.

³⁵⁰ "No. 1. A. Bevis Om Julie Bjelkes Foruttelse Ved over-Directionen," 8.

³⁵¹ *Ibid.*, 3-4.

til henne ville hun la disse partene selges for å så dekke utbetalingen av resten av kobberet innen to uker. Hun begrunnet sin mangel på kontanter med at hun ikke fant noen i Trondheim som kunne veksle til spesidaler.³⁵²

Diskusjonen ved denne auksjonen ser ut til å ha stått mellom Bjelke og de fremmøte representanter for Overdireksjonen. Som var grosserer Hans Bruun og assessor Balthazar Schnitler. Ifølge notatet så var denne auksjonen blitt lagt frem av ønske av Overdireksjonen den 15. februar og bergmester Strøm hadde støttet denne beslutningen med grunnlag i Røroslovens § 24. Schnitlers svar til Bjelkes var: *''- at Loven for Røraas Kobbeværk af 12te Sept. Er Reglen for Directionens handlemaade ligesom den burde være det for Frøkeuen, der efter dens Bydende i § 24 af Privilegierne, at vi have henvendt os til Hr. Bergmester Strøm med Anmodning o at foranstalte Auction over et Partie af Frøken Bjelkes Kobber, ''*.³⁵³

Utfallet av diskusjonen ble avgjort av bergmester Strøm som hevdet at da Overdireksjonen og verket ikke så noe mulighet for å utsette auksjonen og da Bjelke ikke hadde kontanter nok til å dekke hele det manglende innskuddet så skulle auksjonen fortsette.³⁵⁴

Utfallet av denne auksjonen ble at Bjelke kjøpte 5 av sine egne parter og grosserer Hans Bruun kausjonerte ut 5 parter til henne. Totalt ble alt kobberet solgt for 2615 spesidaler.³⁵⁵ Konflikten kan her sees som gikk på sak og ikke fullstendig på person da Bruun var villig til å stille kausjon for å sikre Bjelke en større del av det tvangsauksjonerte kobberet. Bjelkes skriver selv at Bruun i flere saker gikk foran for å beskytte og fremme hennes sak, men igjen også måtte ved flere saker forholde seg til det som for han var verkets felles beste.³⁵⁶

5.4 Rettsakene mellom Bjelke, tollkasserer Klüwer og Overdireksjonen

Konflikten mellom Bjelke og Overdireksjon fortsatte også etter tvangsauksjonen. Konflikten var her rundt betalingen av tollavgiftene på hennes kobberandeler. Hun mente hun ikke skulle betale tollavgiften på disse kobberpartene da de av tollkassereren og Overdireksjon hadde blitt beslaglagt. I denne perioden var Major Lorentz Diderich Klüwer oppført som tollkasserer i Trondheim og han henviste at Bjelke hadde en verdi av 30 skippund kobber stående i tollboden i Trondheim som hun til staten skyldte en tollutgift på 2472 spesidaler for årene 1818 og 1819. Bjelke mente hun ikke skyldte denne summen da dette kobberet var utenfor

³⁵² Ibid., 5.

³⁵³ Ibid., 10.

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ "No. 1. A. Bevis Om Julie Bjelkes Foruttelse Ved over-Directionen," 14-15.

³⁵⁶ "20.7.127 Frøken Julie Von Bielkes Trykte Klage over Røros Verks Participanter."

hennes kontroll og da større deler av disse kobberandelene hadde blitt solgt på auksjon så burde Klüwer enten forholde seg til kjøper eller direksjonen.³⁵⁷ Rørosloven i § 9 under privilegiene fastsatte at alle andeler av kobber som eksportertes ut av landet skulle ha betalt den ordinære tollutgiften. Siste setning av § 24 i privilegiene spesifiserte at den som ikke hadde innbetalt det fastsatte innskudd skulle bli pålagt å betale for tvangsauksjonen.³⁵⁸

I et trykt skrift fra Trondheim i 1823 henviser Bjelke til at hun hadde som følge av nyheter om tvangsauksjonen sendt et brev til Carl Johan og bedt om at regjeringen måtte få stanset auksjonen og oppheve arrestasjonen av kobberet. Hun hevdet at en slik arrestasjon av hennes kobberandeler var imot eiendomsretten.³⁵⁹ Bjelke nektet å betale tollavgiften og stevnet Klüwer og Overdireksjonen til Trondheim byrett. Bjelke nedla påstand om at de måtte tilpliktes under mulkt å utlevere de 30 skippund kobber som var blitt beslaglagt og utbetale en viss sum til henne for de tap hun hevdet å ha lidd av forholdene. Klüwer stevnet Bjelke tilbake med støtte fra regjeringsadvokaten. Han hevdet sin fulle rett til å ta hennes kobber under arrest da hun skyldte 2472 spesidaler med renter fra den tid tollen burde ha blitt betalt. Klüwer henviste sin rett på både norsk lov og på Rørosloven.

Dommen ble i byretten opplest den 13. juni 1821. Bjelke ble dømt til å betale til tollkassen 1363 spesidaler med fire prosent renter sakens motsøksmål den 23. januar 1820. Beslaget opphevdtes på 13 skippund av det beslaglagte kobberet, men skulle fortsatt beholdes på de resterende 17 skippund. Partene ble frifunnet for hverandres tiltaler og prosessens omkostninger opphevet.³⁶⁰ Bjelke anket saken til overretten i Trondheim for der å få den dels stadfestet, men også for å få deler av den der endret og ønsket å frifinnes for tollvesenets tiltale.³⁶¹

I overretten hevdet Bjelke sin rett og henviste til røroslovens § 9 i privilegiene. Paragrafen henviste til at partisipanten selv skulle betale tollen hvis kobberet skulle føres ut av landet.³⁶² Hun hevdet at da hun selv ikke hadde hatt kontroll over partene som hadde blitt arrestert kunne hun ikke bli pålagt toll da det heller ikke hadde blitt påvist at hun ville eksportere

³⁵⁷ Bjelke, *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret*, 5.

³⁵⁸ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

³⁵⁹ *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret*, 5-6.

³⁶⁰ "27.1.1c Avskrift Av Bytingsdom I Saken Julie Bjelke Mot Major Og Tollkasserer Klüwer Og Overdireksjonen for Røros Verk Ang. Den for Frøkenens Parter Resterende Kobbertoll for Årene 1818 Til 1824, Avsagt 13. Juni," ed. Privatarkiv 211 Røros kobberverk.

³⁶¹ *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret*.

³⁶² "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

kobberet ut av landet.³⁶³ Overretten slo ned denne påstanden og mente at hennes påstand bare var grunnlagt på ordlyden i paragrafen om utsendt kobber. De mente at Rørosloven med denne paragrafen at uttrykket at alt kobber som sendes fra verket skulle betale avgifter.³⁶⁴ Bestemmelsen ble senere reversert ved tolldepartementets skriv av 13. februar 1821 som spesifiserte at denne tollavgiften bare gjaldt for kobber som skulle eksporteres til utlandet og ikke for innenlandsmarkedet.³⁶⁵ Overretten støttet Bjelkes påstand om at hun ikke hadde hatt noe kontroll over kobberandelene i årene 1818 og 1819 da det hadde blitt tatt til arrest og senere solgt ved auksjon. Overretten mente også at Overdireksjonen hadde fått en bedre pris på kobberet ved at salget ikke medførte for kjøperen å betale tollavgifter da avgiften skulle betales av kuxeieren. Dommen i overretten ble at Bjelke skulle betale toll for det produserte kobberet fra perioden 1818 til april 1819 som til sammen utgjorde en sum på 1363 spesidaler med fire prosent renter. Resten av det produserte kobberet av 1819 skulle Bjelke ikke betale tollutgiftene på. Til gjengjeld skulle Klüwer og Overdireksjonen overgi innen 8 uker kobberet til Bjelke. Om dette ikke ble oppfulgt skulle de deretter hver dag utbetale mulkt på 10 spesidaler hver dag til Trondheims fattigvesen. Begge partene ble frifunnet for sine tiltaler og prosessen omkostninger ble opphevet.³⁶⁶

Bjelke anket dommen til høyesterett. Dommen i høyesterett falt den 26. mars 1824. Høyesteretten bifalt dommen fra overretten i Trondheim og Bjelke ble dømt til å betale tollavgiftene med renter til tollkassereren. Klüwer og Overdireksjonen skulle så overgi det arresterte kobberet til Bjelke.³⁶⁷

5.5 En ny tvangsauksjon

I mellomtiden mens man ventet på dommen fra høyesterett ble det på nytt utlyst en tvangsauksjon. Overdireksjonen og tollkasserer Klüwer krevde å få avgiftene betalt og da Bjelke ventet på svar av høyesterett ble det bestemt den 1. juli 1823 at kobber som tilhørte Bjelkes parter skulle selges på en auksjon på Røros den 6. august 1823. Bergskriver Lasse Støp oppga at av Bjelkes parter var 30 skippund og 5 lispund oppbevart på Røros. 20 skippund av disse parter ble bestemt auksjonert for å dekke de manglende utgiftene. Bjelke

³⁶³ " 27.1.1a Avskrift Av Trondhjems Stiftsoverretts Kjennelse I Saken Frk. Julie Bjelke Mot Direksjonen for Røros Verk Og En Del Av Verkets Participanter...", ed. Privatarkiv 211 Røros kobberverk.

³⁶⁴ Ibid.

³⁶⁵ Ibid.

³⁶⁶ " 27.1.1a Avskrift Av Trondhjems Stiftsoverretts Kjennelse I Saken Frk. Julie Bjelke Mot Direksjonen for Røros Verk Og En Del Av Verkets Participanter..."

³⁶⁷ "Høyesterett, Voteringsprotokoll 19 (Ra/S-1002/E/Eb/L0019)," (Riksarkivet, 1824).

møte opp på auksjonen for å protestere denne avgjørelsen. Hun fikk støtte av politimester Mons Lie i Trondheim og president-magistrat Jan Blom. De tillot ikke auksjonen og begrunnet dette ved et fremlagt skriv som oppga at Rørosloven del IV punkt 1 bare tillot Røros kobberverk å holde en offentlig auksjon i Trondheim med verkets egne betjenter.³⁶⁸ De mente da at verket ikke hadde tillatelse til å holde en slik auksjon noe annet sted enn i Trondheim og hevdet derfor at denne auksjonen var ulovlig da den brøt med de retter Rørosloven hadde gitt verket, men også andre norske lover som krevde lønn for aksjonæren for slikt arbeid.³⁶⁹ De henviste til en høyesterettsdom av 10. desember 1822 der verket hadde fått fortsette å opprettholde sin rett for å få auksjonert sitt kobber i Trondheim men at det fra nå skulle gjøres ved en offentlig utnevnt auksjonsforvalter der honorar skulle betales.³⁷⁰

Utfallet av dette ble at auksjonen på Røros ble innstilt og avgjørelsen av saken kom først til slutning etter høyesterettsdom.³⁷¹ Det er grunner til å forstå at utfallet av at denne auksjonen ikke ble gjennomført at man i senere generalforsamlinger kom til enighet med at man for ettertiden kunne auksjonere kobber på Røros, men da ikke lengre følge Rørosloven, men forholde seg til de andre norske lover og regler gjeldene for auksjoner.³⁷²

Rettsaken mellom Bjelke, tollkasserer Klüwer og Overdireksjonen viser at Rørosloven ble aktivt brukt i forholdene mellom verket og partseierne. Ved mangel på å betale innskudd til avtalt tid ble det av verket tatt arrest på partseierens kobber og solgt på auksjon for å dekke de manglende innskuddene. Man kan også se at loven ble brukt i rettsakene og var med på å bestemme domsavgjørelsen. Rørosloven ble her brukt til å definere eierrettene til kobberet. Røroslovens del IV punkt 1 ga partisipantene eiendomsretten til kobberet som tilhørte hans part. Men § 24 i loven ga verkets direktør retten til å ta arrest på kobberet om partseieren ikke opprettholdt sitt ansvar med å betale innskudd til rett tid. Staten var også interessert å få innbetalt sine avgifter og Klüwer som statens representant henviste også til Rørosloven for sin rett til å kreve tollavgift for Bjelkes kobberandeler.

³⁶⁸ "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818."

³⁶⁹ Bjelke, *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret.*

³⁷⁰ *Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme*, (Kristiania: Abelsted, 1855), 133-34.

³⁷¹ *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret.*

³⁷² "7a.1.1a Generalforsamlingsbeslutninger," in *Generalforsamlingsbeslutninger 1826-1841* (Privatarkiv 211 Røros kobberverk SAT.). – Røros kobberverk for ettertid skulle auksjonere kobberet på Røros med sorenskriveren i Gauldalen som auksjonarius.

5.6 Rettsaken mellom Røros kobberverk og Bergmester Strøm

Røros kobberverk hadde igjennom Rørosloven privilegier fortsatt retten til å ha verkets sirkumferens med dens rettigheter som ved § 2 om at bare verket kunne bygge hytter, ovner, hammere eller andre industrianlegg innenfor sirkumferensen. Paragrafen sier ikke noe om at andre kan mute innen verkets sirkumferens, men i Røros kobberverks første privilegiers første punkt sies det at: *‘Naadigst vill haffue bevilget fiire veys circumferentz rundt omkring forn, bergverch, huor ingen anden end forn; Jochu Jörgens und hans participanter schall være tilladt, nogen Ertz eller fundt grube...’*³⁷³ Denne retten finner man igjen ble forsikret under Christian den 5. med reskript fra kommisjonen på Bragernes som bestemte at ingen skulle få opprette egne gruver innenfor verkets sirkumferens.³⁷⁴

Likevel skulle det i 1820-årene oppstå en konflikt om skjerpren av nye mineralfunn innenfor Røros kobberverks sirkumferens. Det første funnet av kromjern ble registrert i 1824 i områdene rundt Feragen og Røragen. Direktør Daldorph redegjorde for disse funnen den 19. april 1824 og det blir av Dahle beskrevet at verket søkte om enerett til disse funnene, men at det allerede hadde blitt gitt mutingsrett på funnene til andre allerede. Direktøren fikk av Overdireksjonen ordre om å sikre alle nye funn av kromjern til verket og det ble utført en mengde søk etter nye felt med kromjern.³⁷⁵ Med kobberverket ble det av Lorck & Sønner og bergassessor Dunker drevet skjerpning av kromjern innenfor verkets sirkumferens. Disse betalte til verket 1 prosent av verdien av den utbrakte malmen i egenskap av at verket var grunneier.³⁷⁶ Retten til å mute krommalm skulle bli et konfliktpunkt.

I 1828 utstedte bergmester Strøm et mutingsbrev til Johannes Pedersen Røragen på et kromfunn i Feragen som var underlagt sirkumferensen til Røros Kobberverk. Som følge av dette saksøkte Overdireksjonen Johannes Pedersen Røragen og bergmester Strøm om at mutingsbrevet skulle bli kjent ugyldig og at bergmesteren skulle for ettertiden ikke ha tillatelse til å utstede mutingsbrev på anvisninger av malm innenfor verkets sirkumferens.³⁷⁷ I rapporten om denne saken ble det fremlagt at verket støttet sin rett til malmen med å henvise til § 2 i loven av 12. september 1818 og § 20 og 21 i bergverksanordningen av 1812 om retten

³⁷³ "1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberverk."

³⁷⁴ "3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685."

³⁷⁵ Dahle, *Røros Kobberværk: 1644-1894*, 312-13.

³⁷⁶ *Ibid.*, 313.

³⁷⁷ *Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme*, 565.

til fri muting på grunn.³⁷⁸ Verket hevdet i sitt forsvar at dette ikke lengre kunne være gyldig ved at denne delen av loven motstride grunnlovens § 94 og 105. I underretten fikk verket medhold og det blir i rapporten henvist til § 2 i Rørosloven som et viktig grunnlag for verkets rett. I paragrafen henviser bare verkets rett til skogen, men i rapporten står følgende: '*antog Dommeren det dog ogsaa rimeligt at Lovgiveren har taget hensyn til Vanskeligheden af inden de 4 Miles Omkreds at forebygge villet forbyde Anlægget af deslige paa den omhandlede Strækning.*'³⁷⁹ Dommeren i underretten henviste også til at mutingsbrevet ville være ugyldig ifølge at funnet gikk under berganordningen av 1812s § 18 og 19 som beskrev at anmeldelser av funn og utsteding av mutingsbrev ved funn på privat eiendom skulle varsles av bergmesteren til grunneieren og ifølge dommeren i underretten ble verket beskrevet som grunneier som av bergmesteren ikke hadde blitt informert om funnet.³⁸⁰ Dommen i underretten falt den 22. mars 1831 der mutingen og mutingsbrevet ble kjent ugyldig og bergmester Strøm ble dømt til å betale sakens omkostning på 10 spesidaler. Saken ble anket til overretten. I overretten ble saken oppfattet annerledes. Retten kunne ikke se at mutingen var stridende mot verkets privilegier da retten mente at den mengden trematerialet som trengtes for driften av krommalmen kunne uthentes utenfor verkets sirkumferens. Retten var også mot anvisningen og driften av krommalmen ikke ville være under begrepet i Rørosloven om hytter, ovner, hammer eller andre fabrikkinnretninger. Overretten støttet verket med dets andre punkt med at grunnloven hadde opphevet de eldre lover og at malmen var nå grunneierens rett. Dommen falt den 13. januar 1834 og der ble mutingsbrev av 12. november 1828 kjent ugyldig og dommen mente at ikke noe arbeid måtte foretas og prosessens omkostninger for begge retter opphevet.³⁸¹

Det ser ut til at dommen ble av verkets direktør anket til høyesterett for Stadfestelse dommen. Bergmester Strøm tok til motmæle og bemerket for høyesterett at verkets privilegier ikke hindrer å mute kromgruve innen sirkumferensen da privilegiene bare spesifiserer hytte, ovn, hammer eller fabrikkinnretning. Strøm mente at mutingen ikke var til skade for verket, da det ikke ville bli brukt mye tre eller kull for istandsettelse av redskap eller skjerp. Strøm er enig i at mutingseieren ikke kan foredle malmen på stedet, men privilegiene hindrer ikke han å

³⁷⁸ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

³⁷⁹ *Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme, 566.*

³⁸⁰ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

³⁸¹ *Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme, 566.*

frakte malmen ut fra området for å foredle eller selge det hvor han ville.³⁸² Strøm henviste her til Berganordningen av 1812 § 54 og 55. *''§ 54. Enhver maae, saafremt hatt ikke efter dertil erholde Tilladelse, selv vil tilgodegiøre sine vundne Malme, sælge dem til hvilket indenrigskt Sted, han vil. Men uden Tillatelse af Overbergamter maae ingen anlægge Hytteværk, Masovne eller Hammere, hvilke Anlæg i øvrigt særskilt kan finde Sted saaledes, som er bestemt om Muthung paa Malmanvisninger.*'³⁸³

''§ 55. Ved Tilladelsen til saadanne Anlæg maae have Hensyn, til, at ikke noget forhen anlagt Hytteværk eller nogen forhen anlagt Marsovn eller Hammer derved fornærmes, og at Beigden og nærliggende Kiøbsteder ikke derved betages de nødvendige Skoveffecter og Brændsel til Indvaanernes Brug eller til de allerede værende Fabikers, Fiskeriers og andre Haandteringers Drift.'³⁸⁴

Strøm påpekte også at Rørosloven ikke inneholdt forbudet som var i de eldre anordningene. Disse var den kongelige konsesjon av 17. april 1675 og den bragnessiske kommisjon av 26. september 1685.³⁸⁵ Begge disse ga Røros kobberverk beskyttelse mot at andre ikke skulle opprette gruver i verkets sirkumferens. Strøm mente også at Overretten hadde mistolket og forvekslet verkets sirkumferens med verkets eiendom og verkets grunneierrett ikke var gitt til det mutende området.³⁸⁶ Dommen i høyesterett falt den 19. desember 1834 og var som følgende: De tidligere dommene fra under- og overretten falt fra og Bergmester Strøm ble frikjent fra Overdireksjonens tiltale. Mutingsbrevet av 12. november ble stadfestet som gyldig. Prosessens omkostninger for alle retter oppheves.³⁸⁷

Denne rettsaken om rett til muting av malm funnet innenfor et verks sirkumferens gir en god oversikt over situasjonen i bergverkslovgivningen i perioden mellom Berganordningen av 1812 og bergverksloven av 1842. I rettsaken mellom kobberverkets Overdireksjon og Bergmesteren var det i første omgang støtte til Overdireksjonens forståelse av lovene og at grunnloven hadde opphevet berganordningen av 1812 og grunnet at man fremdeles ikke hadde en ny bergverkslov så var det Rørosloven og grunnloven som var de gjeldende lovene vedrørende denne saken. Maren Dahle Lauten henviser her til Petersens forståelse av naturret

³⁸² Ibid., 567.

³⁸³ *Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*

³⁸⁴ Ibid.

³⁸⁵ "18.1.11 Ekstrakt Og Hans Kgl. Majestets Bevilling Og Konsesjon Ang. Sølv- Og Kobberverkenes Juridiksjon I Norge. Dat. 10. August 1675," ed. Privatarkiv Røros kobberverk 211. "3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685."

³⁸⁶ *Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme*, 567.

³⁸⁷ Ibid.

som hadde blitt brukt.³⁸⁸ Men det kan og være at Overdireksjonen støttet seg mer til Rørosloven med sine paragrafer som sitt grunnlag for at mutingsbrevet skulle kjennes ugyldig fremfor å bruke Petersens tolkning av bergverksretten.. Grunnen til at saken ble ført helt opp til Høyesterett av verket var at de ønsket å stadfeste sin rett over Rørosområdet og fryktet at om det ble gitt fri skjerpning innenfor sirkumferensen ville svekke verkets privilegier. Noe av grunnen kan og være som følge av forhandlingene på Stortinget om den nye bergverksloven og at en høyesterettsdom kunne være avgjørende for hvordan den nye bergverkslovens endelige form ville bli vedrørende retten til fri skjerpning eller grunneierrretten. Lauten mener at denne rettsaken var en av grunnene til at man ikke i 1833 utstedte en ny kongelig proposisjon til bergverkslov det året.³⁸⁹ Ved den endelige dommen i høyesteretten ser vi at deres oppfatning var en annen enn hva den var i under og overretten. Høyesterett mente at fri skjerpning ikke direkte var opphevet av grunnlovens bestemmelser om eiendomsretten, men også at verkenes privilegier med sirkumferenser ikke hadde samme grunnlag som eiendomsrett. Denne slutningen kan også ha vært med på å påvirke Bergverksloven av 1842 opphevelse av verkenes sirkumferens.

5.7 Oppsummering

Ved å se på disse to rettsakene kan man få et innblikk i hvordan Rørosloven ble brukt i praksis. Vi ser her at loven blir brukt for å vise verkets rettigheter. I rettsaken mellom Verket og Strøm ser man at verket hevdet at Rørosloven var bygget på *Pars fundi-teorien* og at Feragen allmenning der krommalmen var funnet tilhørte verkets da det var under verkets eiendom. Strøm mente derimot at det var fortsatt fri skjerpning i landet og da det handlet om et funn av et mineral som ikke var kobber. Verket med sine privilegier hadde retten til å drive med kobber og utvinningen av den, men Rørosloven spesifiserte ikke noe om kromjern. Strøm hevdet dermed at han ikke brøt med Rørosloven privileger da han utstedte mutingsbrevet for kromfunnet. Strøm påpekte også at Rørosloven bare ga verket rett til å opprette og drive hytter, ovner og annet anlegg innenfor sirkumferensen, men ikke at man selv kunne skjærpe der.

Maren Dahle Lauten skriver i sitt verk at denne rettsaken var med på å påvirke diskusjonen om bergverksloven og at det fra regjeringen side var en av grunnene til at en ny lov for

³⁸⁸ Lauten, *Jacob Aall Som Politiker Og Jernverkseier - Nasjonalt Og Lokalt*, 8, 91.

³⁸⁹ *Ibid.*

bergverks for Norge ble utsatt da staten først ville ta forbehold for hva saken mellom Røros kobberverk og bergmester Strøm ville bli.³⁹⁰

Den andre rettsaken mellom partisipant Bjelke og Overdireksjonen og tollkasserer Klüwer gir et innblikk i forholdet mellom partisipantene og verket. Verket ville selge kobberpartene til de partisipantene som ikke betalte sine innskudd til rett. Grunnlaget for å gjøre dette valget henviste direksjonen til loven. Tollkassereren tok også i bruk Rørosloven for å kreve statens avgifter som de hadde krav på av verkets og verkets partisipanter.

Med begge disse rettsakene ser man at Rørosloven ikke bare var en intern lov for verket, en og en lov som ble brukt utenfor verkets sirkumferens og driftsområde.

³⁹⁰ Ibid.

Kapittel 6 – Oppsummering og forslag til videre undersøkelser

Oppgavens mål har vært å undersøke hva Rørosloven var. I de tidligere kilder henvises Rørosloven som en særlov for Røros kobberverk. Røros kobberverk hadde som resten av bergverkene i landet hatt en krise i perioden etter 180. Situasjonen ved verket hadde vært dårlig i årene 1808 til 1815 med både dårlig produksjon og mangel på proviant. I 1812 etter å ha forhørt seg med kongen og statens representanter ble det opprettet en kommisjon bestående av verkets tidligere direktør, bergmester Erich Otto Knoph som sammen med bergråd Christian Anker Collett og senere ved Henrik Christian Strøm fremla for verket sine undersøkelser om verkets situasjon. Følgene av kommisjonens undersøkelser og verkets søknader om fritak for tiende og toll førte til at det fra statens side ble med kongelig resolusjon opprettet en kommisjon som sammen med verkets partisipanter ble samlet til en generalforsamling i Trondheim 1816.

Generalforsamlingen i Trondheim fra den 14. august til den 10. desember 1816 gir et innblikk i forholdet mellom verk og stat. Møtet var innkalt ved kongelige resolusjon og ledet av en kommisjon valgt ut av kongen og regjeringen. I generalforsamlingen var det kommisjonen som fremla hovedforslagene for verkets fremtidige reglementer og fornyelse av driften. Men det var verkets eiere, partisipantene som avgjorde med avstemning. Verket var en privateid bedrift, men generalforsamlingen var innkalt som følge av at verkets ikke hadde gitt verken staten eller partisipantene det ønskede utbyttet.³⁹¹

I generalforsamlingen var det ikke oppfattet at resultatet av forhandlingene ville bli en egen særlov. Fokuset i generalforsamlingen var å sikre verkets fremtidige drift med å fremlegge forslag for å forbedre driften ved gruvene og smeltehyttene. Samtidig sikre verket mot nye episoder av hungersnød slik det hadde vært i årene i flere av årene mellom 1799 og 1815. Et av de store spørsmålene hadde vært forlegningsvesenet og salget av kobberet. Forslagene som ble fremlagt av kommisjonen var at verkets skulle for ettertiden forlegge seg selv ved eget innkjøp av proviant og ved selv å selge kobberet og la partisipantene få sin andel utbetalt av overskuddet. For partisipantene og særlig fra de større eierne som og var handelsmenn i Trondheim var dette lite ønskelig. Ida Bull hevder at partisipantene som og var forleggere for andre partseiere hadde hatt god fortjeneste på å forlegge for andre parter ved videresalg av proviant og kobber. Fra partisipantenes side ble de eldre anordninger og forordninger fra

³⁹¹ "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Partisipanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."

årene 1683, 1685 og 1689 trukket frem som grunnlaget for at ordningen skulle opprettholdes da de allerede var oppført i verkets tidligere reglementer. Statens kommisjon var ikke enig da de mente at det felles beste for verket og verkets arbeidere var et eget forlegningsvesen. Erfaringen hadde vist at verkets proviantsystem ikke hadde kunne opprettholdes i krigs og krisesituasjoner. Men utfallet ble allikevel en fornyelse av det eldre systemet. Partisipantene krevde fortsatt å få kobberet utgitt til dem selv slik at de kunne selge kobberet videre.

Forsamling ble ledet av denne kommisjonen, men de endelige bestemmelsene av hva som skulle bli verkets reglementer ble avgjort med avstemning av partisipantene. Det var ikke klart at møtet i generalforsamlingen ville føre til at man ved Røros kobberverk fikk en egen lov som skulle bestemme verkets fremtidige drift. Tanken bak generalforsamlingen var at staten og verket skulle komme til enighet om et forslag for hvordan man videre skulle sikre verket og gjenopprette driften tilbake til det normale. Hvorfor det ble en lov er ikke helt klart. Torkel Halvorsen Aschehoug i *Norges offentlige Rett* trekker frem at de gamle privilegier fortsatt var gjeldene ved skifte fra unionen med Danmark til unionen med Sverige ved at kongen forpliktet seg til å la Norge beholde de daværende lover, rettigheter friheter og privilegier.³⁹² Det kan her tenkes at da man ved forsamlingen i 1816 fremla nye forslag for privilegier som var knyttet til verkets eldre privilegier og at man fra regjeringens og kongens side fant det fornuftig at de nye privilegiene skulle bli vedtatt som lov sammen med de eldre for på den måten til ettertid kunne oppheve privilegiene ved lov om kongen og regjeringen fant det nødvendig.

Men hvorfor Røros kobberverk sine reglementer og privilegier ble lov på Stortinget 1818 kan jeg ikke trekke noe klar beslutning på. Fra regjeringens notater henvises det til at dette ble sendt til Stortinget som en kongelig proposisjon som lov for Røros kobberverk og at denne proposisjonen inneholdt både verkets reglementer og privilegier. Det er muligens at dette var den perioden dette var mulig å gjennomføre slike ordninger på Stortinget. Institusjonen var ennå svært ung og man hadde i denne perioden store endringer for hvordan saker ble behandlet på stortinget, med at kommisjonsordningene ofte ble endret i perioden 1816 til 1824.³⁹³ Grunnen til at regjeringen sendte en slik proposisjon var fordi de anså at dette var beste måten å sikre verkets rettigheter for ettertiden.

³⁹² Aschehoug, *Norges Offentlige Ret*, 4.

³⁹³ Alf Kaartvedt, *Det Norske Storting Gjennom 150 År Bind 1-4*, 205.

Rørosloven av 1818 er en svært detaljer lov som omfattet det meste av bergverkets drift. Det at den var så stor var nok også problemet med at den for ettertid har blitt kritisert for å være utydelig med hva den mener. Mange av reglementene bærer preg av at de ble skrevet for et verk på starten av 1800-tallet da mye av reglementet for gruvene og smeltehyttene mistet mening da nye metoder ble innført ved verket i andre halvdel av 1800-tallet. Aschehoug hevder at Røros kobberverk anerkjente loven og dens innhold, men at hva som står i Rørosloven og hva som ble gjort ved verket muligens ikke alltid var det samme.³⁹⁴ Loven som et reglement for verkets administrasjon og ledelse har også kommet i kritikk i ettertid.

I verkets generalforsamling i 1902 ble den av forsamlingens kommisjoner bemerket som en tvangstrøye for verket. Kritikken de rettet mot loven var at den hadde gjort det vanskelig for verket å opparbeide seg et overskudd da man var avhengig av at innskuddene ble betalt hvert år og da kobberet hadde blitt utlevert til partisipantene så hadde ikke verket fått muligheten til selv å få oppspart noe overskudd. Generalforsamlingen i 1902 la skylden på verkets økonomiske tilstand som følge av disse retningslinjene lagt av Rørosloven av 1818.³⁹⁵ I denne kommisjonen ville man oppheve Rørosloven. De mente at loven da var for gammel til å være noe nytte for verkets drift. I forsamlingen ble det henvist til at lovens privilegier hadde i sin tid muligens hadde vært nyttig for verket, men at disse ikke lengre hadde noe betydning. De mente at privilegiene hadde vært dyrekjøpt. De hadde regnet med at verket hadde igjennom si driftsperiode hadde utbetalt i tiende, toll og produksjonsavgift ikke mindre en 13.mill kr.³⁹⁶ Øisang oppgir at verket skulle i perioden mellom 1644 til 1844 ha utbetalt 6 og en halv million kroner i tiende.³⁹⁷

Rørosloven ble utfaset som lov over tid. Den første skjedde med Bergverksloven av 1842 og den kongelige proposisjonen av samme år som opphevet tiende og tollfriheten.³⁹⁸ Den andre var ved innføringen av det som er kjent som Rørosloven av 29. mai 1901 som lød:

“§ 3 Denne lov træder i kraft 1ste Juli 1901. Fra samme tid ophæves følgende bestemmelser: Af lov om Røros Kobberværk af 12te September 1818 af dens Afsnit Reglement § 7 III Skogvæsenet vedkommende, samt de to siste Punktumer af § 2 og 1ste Punktum af § 27 i

³⁹⁴ Aschehoug, *Norges Nuværende Statsforfatning*, 263-64.

³⁹⁵ *Beretning Angaaende Røros Verks Tilstand M.M., Fra Den I Generalforsamling I Verket Den 29. April 1902 Nedsatte Komite*, (Trondhjem: Adresseavisens bog- og aksidenstrykkeri, 1902).

³⁹⁶ *Ibid.*, 60.

³⁹⁷ Øisang, "Røros Kobberverks Historie," 197.

³⁹⁸ "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842." "Stortingsforhandlinger 1842. 2. O, Kgl. Prp. Til Lov Om Ophævelse Af § 32 Og § 34 Litr. D I Privilegier for Røraas Kobberværk Af 12. Septbr. 1818, S. 361.."

*nævnte Lovs Afsnit Privilegierne.*³⁹⁹''

Den nye loven løste deler av den gamle Rørosloven av 1818 som hadde omhandlet skogsvesenet. Denne loven er fortsatt ved bruk i Rørosområdet i dag. Rørosloven av 1818 ble fullstendig oppløst ført i 1909 da det året før hadde blitt ved stortinget innført følgende lovforsalg: *''Lov av 8.7. 1908 angaaende lov angaaende Røros Kobberverk av 12 septb. 1818 Lov angående Røros Kobberverk av 12 september 1818 oppheves. Angående pensionering av verkets arbeidere og deres enker saavel som angaaende understøttelse til arbeiderne i sygdomstilfælde kan regler gives av verket ved reglement, der for at bli gyldig tiltrenger Kongens stadfæstelse. Denne kan ikke meddeles, med mindre de rettigheter, som arbeiderne ved reglementet tilsiges, er mindst likesaa store som dem, de tilkommer efter gjældende lovbestemmelser. Indtil saadant reglement er utfærdighet, blir i disse henseender at forholde i overensstemmelse med den gjældende lovgivnings bestemmelse herom.*

Lovens ophævelse blir uten indflydelse paa den vedvarende gyldighet av forskriftene i lov om landkommunernes skattevæsen av 15. april 1882 § 27, lov om bykommuners skattevæsen samme dato § 19 samt lov om fattigvæsenet av 19. mai 1900 § 47.'' Denne lov trådte i kraft den 1. januar 1909.⁴⁰⁰ Med det var Rørosloven fullstendig opphevet. Da hadde loven eksistert i 91 år ved Røros kobberverk.

6.1 Forslag til videre undersøkelser

Rørosloven var omfattende og jeg tror at loven kan være en bakgrunn for videre undersøkelser. Det er ved to områder om Røros kobberverks drift som har potensialer for videre undersøkelser.

Det ene er Røros kobberverks skogsrettigheter i egne og statens allmenninger etter at loven trådte i kraft. Ved å undersøke de videre konfliktområde mellom staten og verket da det fra statens side ble oppnevnt en ny kommisjon i 1875 som skulle undersøke forholdene mellom staten og bergverket og deres bruksretter i allmenningene i og ved den tidligere sirkumferensen til Røros kobberverk. Noe annet å undersøke kan være partisipantskapets rolle ved verket. Mye av det som tidligere er skrevet om Røros kobberverk fokuserer i hovedsak på verkets drift og administrasjon på Røros, mens partisipantenes rolle har mer et bakteppe. Jeg tror det kan være interessant å se nærmere på forholdet mellom partisipant og verk opp igjennom verkets levetid. Dette forholdet må klart blitt endret igjennom årene.

³⁹⁹ Strøm, *Rørosloven Av 1901: Røroskilder I*, 9.

⁴⁰⁰ *Ibid.*, 210.

Kilder

- 1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberverk." edited by Privatarkiv 211 Røros Kobberverk, 1646.
- "1.1.2 Copie Av Frederik 3. Confirmasjon 19. Mars 1649 Paa 5. Og 6. Post Av Christian 4.S Privilegier for Røros Verk Av 19. Oktober 1646, Samt Copie Av Christian 5.S Confirmation Paa Samme Poster, Datert 17. April." edited by Privatarkiv Røros kobberverk 211, 1673.
- "3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685." edited by Privatarkiv 211 Røros Kobberverk.
- "3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August." Privararkiv 211 Røros kobberverk, 1689.
- "3.1.17 Copi Av Christian 5tes Reglement Angaaende under Hvilket Bergamt Bergverkerne I Norge Skal Henhøre. 29. Desember 1691." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "7a.1.1a Generalforsamlingsbeslutninger." In *Generalforsamlingsbeslutninger 1826-1841*: Privatarkiv 211 Røros kobberverk SAT.
- "8.1.138 Bergregnskap." Privatarkiv 211 Røros kobberverk, 1820.
- "8.1.151 Hovedbok 1833." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "8.1.160 Hovedbok 1842." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "9a.1.36 Bergmester Knophs Skrivelse Til Direktør Daldorph Angående Gruvernes Fremtidig Drift. 27. Mai 1815." In *Privatarkiv 211 Røros kobbeverk*.
- "9b.1.31 Bergmester H. C. Strøms "Forslag Til Nye Anlæg Ved Verkets Gruber, Som Ere Nødvendige for Deres Fremtidige Drift Samt Til En Hensigtsmæssigere Arbeidsmethode I Det Hele"." In *Privararkiv 211 Røros kobberverk*.
- "12.89.109 Direktør Knophs Beskrivelse over Røros Verks Proviantering Dens Manger Og Forslag Til Disse Avhjelpning Privatarkiv 211 Røros kobberverk
- "17a.1.19 Kopi Av Frederik 5's Kommissorium Til Stiftsbefalingsmann Fred. Rantzau M.Fl." In *Dette kommissorium utviser at Dragås kgl. almennings skog er overdratt Røros verk til benyttelse ifølge bergordinansen av 23. juni* Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "18.1.11 Ekstrakt Og Hans Kgl. Majestets Bevilling Og Konesjon Ang. Sølv- Og Kobberverkenes Juridiksjon I Norge. Dat. 10. August 1675." edited by Privatarkiv Røros kobberverk 211.

- "20.7.127 Frøken Julie Von Bielkes Trykte Klage over Røros Verks Participanter."
Privatarkiv 211 Røros Kobberverk, Verkets historie. SAT. (1833).
- "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet
 Beroende Originaldokument 1816." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "20.8.132 Kopi Av Kommissarienes Betenkning Til Resultat Av Forhandlingene Vedk. Røros
 Kobberverk I Året 1816." Privatarkiv 211 Røros kobberverk
- "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommisjon Av
 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818."
 Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "20.9.139 Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818." SAT.: Privatarkiv 211 Røros
 kobberverk.
- "20.10.145 Sequestrationsprotokoll 1826-1896." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- " 27.1.1a Avskrift Av Trondhjems Stiftsoverretts Kjennelse I Saken Frk. Julie Bjelke Mot
 Direksjonen for Røros Verk Og En Del Av Verkets Participanter...". edited by
 Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "27.1.1c Avskrift Av Bytingsdom I Saken Julie Bjelke Mot Major Og Tollkasserer Klüwer
 Og Overdireksjonen for Røros Verk Ang. Den for Frøkenens Parter Resterende Kobbertoll for
 Årene 1818 Til 1824, Avsagt 13. Juni." edited by Privatarkiv 211 Røros kobberverk
- Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812.*
 Kiøbenhavn1812.
- "Bergordinancen Af 23de Juni 1683.*
- "Høyesterett, Voteringsprotokoll 19 (Ra/S-1002/E/Eb/L0019)." Riksarkivet, 1824
- "Kongerigets Norges Første Ordentlige Storthings Forhandlinger I Aarene 1815 Og 1816. -
 Udgivne Ved Poul Holst, Justitssecretair Og P.T. Archivarius Ved Storthingets
 Archiv.". 1816
- "Kongelig Proposisjon Til Love Ang. Fattigvæsenet Paa Landet Og I Kjøpstæderne." Beslutn.
 O. No. 24. Kristiania: Stortinget, 1863.
- Kongel. Forordninger Og Aabne Breve. Kiøbenhavn1813*
- "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."*
- Lov Om Handelen: Stockholms Slot 8de August 1842. Bergen: Dahl, 1843*
- "No. 1. A. Bevis Om Julie Bjelkes Foruttelse Ved over-Directionen." Chritiania, 1830.

Stortingsforhandlinger. 1818 6. 1818.

Stortingsforhandlinger. 1818 Del 2stortingsforhandlinger. 2. 1818.

Stortingsforhandlinger. 1821 Del 2stortingsforhandlinger. 3. 1821.

Stortingsforhandlinger. 1827 5. 1827.

Stortingsforhandlinger. 1830 7. 1830.

Stortingsforhandlinger. 1830 Del 1stortingsforhandlinger. 6. 1830.

Stortingsforhandlinger. 1830 Del 6stortingsforhandlinger. 6. 1830

Stortingsforhandlinger. 1842 Del 3stortingsforhandlinger. 10. 1842.

Stortingsforhandlinger. 1842 Del 7stortingsforhandlinger. 10. 1842.

"Stortingsforhandlinger 1842. 2. O, Kgl. Prp. Til Lov Om Ophævelse Af § 32 Og § 34 Litr. D
I Privilegier for Røraas Kobberværk Af 12. Septbr. 1818, S. 361."

"Stortingsforhandlinger 1857, O, Forsalg Fra Repræs. K. Olsen Og J. R. Krognæss Til Lov
Ang. Forandr. I Lov Af 12. Septbr. 1818 Om Røros Kobberværk." Kristiania, 1857.

Literatur

Achenbach, Heinrich von. *Das Französische Bergrecht Und Die Fortbildung Desselben
Durch Das Preussische Allgemeine Berggesetz.* Bonn: Marcus, 1869.

Alf Kaartvedt, Rolf Danielsen og Tim Greve. *Det Norske Storting Gjennom 150 År Bind 1-4.*
Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1964

Amdam, Rolv Petter, Tore Jørgen Hanisch, and Ingvild Elisabeth Pharo. *Vel Blåst!* Oslo:
Gyldendal Norske Forlag, 1989.

Aschehoug, T. H. *Norges Nuværende Statsforfatning.* Christiania: Mallings, 1893.

———. *Norges Offentlige Ret.* Christiania: i commission hos Feilberg & Landmark, 1875.
*Beretning Angaaende Røros Verks Tilstand M.M., Fra Den I Generalforsamling I Verket Den
29. April 1902 Nedsatte Komite.* Trondhjem: Adresseavisens bog- og
aksidenstrykkeri, 1902.

Berg, Bjørn Ivar. "Kalkkiling, Fyrsetting Og Kruttsprengning - to Studier I Bergbrytingens
Historie." *Fjell-Folk*, no. 13 (1988): 32-43.

Berg, Øivind. "Geologen Henrik Christian Strøm Og Den Tyske Naturfilosofien." In
Foredrag ved Hansteensymposiet. UiO, 2008

- "Betænkning Angaaende Ophævelsen Af Loven Om Røros Kobberværk Af 12te September 1818 Samt Om Participantskabets Omdannelse Til Aktieselskab." Trondheim: Generalforsamling Røros Værk, 1902.
- Birkeland, M., and Hans Munk. *Storthings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning*. Christiania: Jacob Dybwad, 1874.
- Bjelke, Julie von. *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret*. Trondheim 1823.
- Blom, Gustav Peter. *Bergverkernes Forhold Til Staten Her Og I Andre Lande, Med Særdeles Hensyn Paa En Ny Bergverkslov*. Drammen 1833.
- Brandt, Fr. *Samling Af Mærkelige Højesteretsdomme I Tidsrummet 1815-1835*. Kristiania: J. Chr. Abelsted, 1855.
- Bricka, C. F. *Dansk Biografisk Lexikon*. 1 ed. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1887-1905.
- Brünnich, Morten Thrane, and Sigurd Kolsrud. *Kunst-Ord Som Forekomme Brugelige Ved De Norske Bergverker (1816)*. Trondheim: I kommisjon hos Brun, 1957.
- Buch, Leopold von, and Robert Jameson. *Travels through Norway and Lapland, During the Years 1806, 1807, and 1808*. London: Printed for Henry Colburn, British and Foreign Public Library, 1813.
- Bull, Ida. *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slegt, Hushold Og Forretning*. Skriftserie Fra Historisk Institutt. Vol. 26, Trondheim: Historisk Institutt, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet NTNU, 1998.
- Børresen, Anne Kristine, and Jan Thomas Kobberrød. *Bergingeniørutdanning I Norge Gjennom 250 År*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2007.
- Dahle, H. C. *Røros Kobberværk: 1644-1894*. Trondhjem: [s.n.], 1894
- Dyrvik, Ståle, Ander Bjarne Fossen, Tore Grønlie, Edgar Hovland, Helge Nordvik, and Stein Tveite. *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*. Norsk Økonomisk Historie 1500-1970. Bergen: Universitetsforlaget, 1979.
- Evju, Stein. "Utvikling I Den Individuelle Arbeidsretten." *Arbeidsrett* 8 (2011).
- Friis, Jacob Pavel, and Jakob Friis. *Direktør Jacob Pavels Friis' Erindringer*. [Oslo]: Cammermeyer, 1944.
- Hamre, Lars. *Norsk Historie Frå Omlag År 1400: Førelsesningar*. Oslo: Universitetsforlaget, 1968.

- Helland, Amund. *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*. Kristiania: Aschehoug, 1892
- Hiort, Peder, Peter Schnitler Krag, and Utgitt av John Aas. *Efterretninger Om Røraas Kobberverk Og Præstegjeld*. Rørosmuseet, 1846
- Lauten, Maren Dahle. *Jacob Aall Som Politiker Og Jernverkseier - Nasjonalt Og Lokalt*. Jacob Aall - Prosjektet. Edited by Gunnar Molden and Knut Holt Sandbløst Vol. 8, Tvedestrand: Næs Jernverksmuseum, 2013.
- Listøl, Tallak. *De Enkelte Storting Og Statsrådene Iste Del 1814 - 1885*. Stortinget Og Statsrådene 1814 - 1914. Vol. 2. , Oslo
- Løkken Verk: En Norsk Grube Gjennom 300 År*. Trondhjem: (Brun), 1954.
- Mykland, Knut. *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880*. Trondheims Historie 997-1997. Vol. 3, Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- . *Kampen Om Norge 1784-1814*. Norges Historie. Vol. 9: J.W. Cappelens Forlag, 1978.
- Nagel, Anne-Hilde. *Staten Og Bergverkene - Avgjørelseprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet*. Bergen: Universitetet i Bergen, 1986.
- Nissen, Gunnar Brun. *Røros Kobberverk 1644-1974*. Trondheim 1976
- R. T. Heyerdahl, R, Schøyen. "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen." 1879.
- Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme*. Kristiania: Abelsted, 1855.
- SAT. "Røros Bergrett 1690-1821."
- Scheuchenstuel, Carl von. *Idioticon Der Österreichischen Berg- Und Hüttensprache*. Wien 1856.
- Schou, Jacob Henric. *Chronologisk Register over De Kongelige Forordninger Og Aabne Breve, Som Fra Aar 1670 Til 1775 Aars Udgang Ere Udkomne, Tilligemed Et Nøiagtigt Udtog Af De Endnu Giældende, for Saavidt Samme I Almindelighed Angaae Undersaatterne I Danmark Og Norge: Forsynet Med Et Alphabetisk Register*. København: Møller, 1813.
- Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten Blir Til*

- Norsk Sosialpolitikk 1740-1920*. 2 ed. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1994.
- Sejersted, Francis. *Den Vanskelige Frihet*. Norges Historie. Vol. 10: J.W. Cappelens Forlag, 1978.
- Strøm, Evald Jon. *Rørosloven Av 1901: Røroskilder I*. Røros: Fjell-Ljom forl., 1995.
- Strøm, Henrik Christian. "Beretning Om Røros Kobberværk." edited by Gunnerusbiblioteket, 1816.
- Stubhaug, Arild. *Jacob Aall I Sin Tid*. Oslo: Aschehoug & Co, 2014.
- Sundt, Eilert. *Om Røros Og Omegn* Trondheim 1858.
- Thaulow, Chr, and Chr Thaulow. *Personalhistorie for Trondhjems by Og Omegn I Et Tidsrum Af Circa 1 1/2 Aarhundrede (Omfattende Ca. 1300 Personer) : Afsluttet Omkring 1876*. Trondhjem: I kommission hos Holbæk Eriksen, 1919.
- Vogt, J. H. L. *Kobberets Historie I Fortid Og Nutid Og Om Udsigterne for Fremtiden: Med Særligt Hensyn Til Den Norske Bergverksdrift Paa Kobber*. Kristiania: Mallings, 1895.
- Ødegaard, Sverre A. "Smeltehytta På Røros." *Fjell-Folk* 9 (1985).
- Øisang, Ole. "Røros Kobberværks Historie." In *Rørosboka*. Trondheim: Rørosbokkomiteen, 1946.
- Øverland, O. A. *Karl Johan I Norge 1815 Og Andre Fortællinger*. Kristiania: Cammermeyer, 1898

Appendiks

Ordliste for bergverksbegrep brukt i oppgaven

- Cirkumferens Sirkelformet område omkring funngraven der verket hadde visse former for privilegier og rettigheter innenfor
- Faring gruveinngang
- fyre unngå arbeide, skofte, men også fri
- Fyrsetting bergbryting ved bruk av ild for å oppvarme berget
- garre raffinering, sluttmeltingsprosessen av kobberet
- Kux betegnelsen på en eierpart av verket.
- Malm brytbar konsentrasjon av mineral
- Mute gjøre anmeldelse til bergmester om en oppdaget malmvisning
- ort horisontal gruvegang som ikke går ut i dagen
- Partisipantskap verkets eierform, et ‘’ansvarlig aksjeselskap’’
- røste ‘’brenne’’ malmen for å fjerne svovel, første del av smelteprosessen
- sjakt vertikal gruvegang som ender i dagen
- sjeide manuell sortering for å skille ut den rike malmen

Vedlagt under er en oversikt over alle verkets partisipanter som eide parter i Røros kobberverk i året 1816 da det ble innkalt til generalforsamling. Listen inneholder alle partseiere, deres antall kuxer og om de selv møte til generalforsamlingen eller sendte fullmakt for sine parter

Den Angelske stiftelse	18 kuxer	Tilstedeværende for stiftelsen var Forstander Carsten Volqvarts Klingenberg med fullmakt
Herr Angels L. Arvinger	2 $\frac{1}{10}$ kuxer	Partene representert med fullmakt til Johan Mølmann Lysholm
Frue Angell, Stiftmandinde	1 kux	Møtte ikke selv, men ble fremlagt fullmakt til Erik Must Angell som representerte for parten
Statsminister Peder Anker & Oberst von Nilson	6 kuxer	Partene representert med fullmakt til statsråd Grev Wedel Jarlsberg som senere overga de til Grev Trampe
Herr Anker, grosserer	2 kuxer	Partene representert med fullmakt til Grev Wedel Jarlsberg som senere overga de til Grev trampe
Carsten Gerhard Bang, Generalmajor	2 kuxer	Var selv tilstede i generalforsamlingen, Overdireksjonen
Otto Beyer, grosserer	15 $\frac{3}{4}$ kuxer	Var selv tilstede i generalforsamlingen, Overdireksjonen
Peter Ulrik Frederik von Benzon, kammerherre	6 $\frac{1}{2}$ kuxer	Møtte ikke selv, men partene ble representert med fullmakt til Johan Mølmann Lysholm
Lars Benzon, major	1 $\frac{1}{2}$ kuxe	Var ikke på generalforsamlingen. Ingen fullmakt ble fremvist for disse partene
Madam Bernhofft	1 kux	Møtte ikke selv, men gitt fullmakt for partene til Hans Bruun
Kammerherrinde Bjelkes arvinger	5 $\frac{3}{4}$ kuxer	Partene først gitt fullmakt til Hans Bruun, men overgitt til Julie von Bjelke da hun ankom generalforsamlingen 1. oktober
Frøken Julie von Bjelke	12 kuxer	Møtte ikke først, fullmakt til Hans Bruun fra 19. august. Møtte selv til generalforsamlingen den 1. oktober
Madam Biermann	2 kuxer	Møtte ikke til generalforsamlingen, men overga fullmakt til Hans Knudtzon for hennes parter

Herr (Herman Jacob?) Bing, grosserer	½ kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremvist for kuxen
Regimentskvartermester Bjørns arvinger	1 ½ kuxe	Hans Knudtzon var deleier av parten og var gitt fullmakter for partene
Hans Peter Borchgrevink, Prost	$\frac{2}{15}$ kuxe	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremlagt for parten.
Herr D. Bogson, grosserer	½ kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Hans Brun, grosserer	2 kuxer	Møtte selv til generalforsamlingen
Hans Grøn Bull, pastor	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, men han sendte inn et brev til kommisjonen med sine betenkninger
Exll. De Camps, general	5 kuxer	Møtte ikke, men en fullmakt ble fremvist av Grev Wedel Jarlsberg for partene, senere overgitt til Grev Trampe i generalforsamlingen
Oberstløytnant Bolderins arvinger	1 kux	Adjutant Müller møtte med fullrett for partene
Hans Collin, grosserer	1 ½ kuxe	Møtte selv til generalforsamlingen
Etatsråd Jonas Collins	1 kux	Hans Knudzon var blitt gitt fullmakt for hans part
Madam Due	1 $\frac{1}{3}$ kuxe	Oluf Christian Due, hennes mann fremla fullmakt for partene
Majorinde Fiegenzs arvinger	1 kux	Carsten Gerhard Bang som største eier av parten møtte til generalforsamlingen
Hans Vingaard Finne, grosserer	½ kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Johannes Rasmussen Finne, Regimentskvartermester	5 kuxer	Møtte ikke til generalforsamlingen, men en fullmakt for partene var gitt til Hans Bruun
Fru Friedliebs arvinger	1 $\frac{9}{10}$ kuxe	Johan Mølmann Lysholm som deleier i disse stilte som representant
Kanselliråd Friemann	1 kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Justisråd Gjertsen	½ kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, det ble ikke fremlagt noe fullmakt for denne parten

Madam Grøn Elen Catharinas arvinger	½ kux	Ingen fremmøte for disse parter og ingen fullmakt ble fremvist
Jomfru Hammer	1 kux	Møtte ikke selv til generalforsamlingen, men sendte en fullmakt med Hans Bruun
Madam Hetselberg	1 ¹ / ₆ kuxe	Møtte ikke selv, men hadde gitt fullmakt til Otto Beyer for hennes parter
Hiorts stiftelse	1 ½ kuxe	For disse parter var fullmakt gitt til Hans Knudtzon for å forvalte
Robertus Jacobus Hirsch, major	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, men hadde gitt fullmakt til Otto Beyer for parten
Hermann Hoë, grosserer	1 kux	Overga fullmakt til Herman Christian Garmann - hans handelspartner, men møtte selv på flere av møtene
Hornemann (Uvist hvem av de da ikke noe initial er oppført i protokollen)	2 kuxer	Møtte ikke til generalforsamlingen, men en fullmakt var gitt til Hans Collin for partene
Frue Jürgensen	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, det var ingen fullmakt som ble fremlagt for parten
Madam Jelstrup	1 kux	Møtte ikke, men sendte fullmakt til Hans Bruun for parten.
Ole Severin Kildal, sorenskriver	½ kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt ble fremlagt for parten
Claus Koefoed, kanselliråd	¹ / ₁₅ kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, men sendt fullmakt til Christian Lorck for parten
Kaptein Knoff	² / ₁₅ kuxe	Møtte ikke til generalforsamlingen, men sendt fullmakt til Christian Lorck for parten
Kramers arvinger	½ kux	Ingen fremmøte for denne parten
Kammerherre Krogh	8 kuxer	Fullmakt fremlagt av Georg Frederik Krogh til generalforsamlingen
Georg Frederik Krogh,	½ kux	Møtte selv til

oberstløytnant		generalforsamlingen
Statsråd Christian Krohg	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, sendte fullmakt til Kanselliråd Friemann for parten
Fru Krogh, oberstinne	2 kuxer	Møtte ikke på generalforsamlingen, sendte fullmakt til kanselliråd Friemann for partene
Herr Lidstrøm og Andestrøm	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremlagt på disse parter
Madam Leigh	½ kux	Møtte ikke til generalforsamling, sendte fullmakt til Michael Østgaard
Christian Lorck & sønner	1 kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Christian A. Lorck	3 ⁷ / ₁₅ kuxer	Møtte selv til generalforsamlingen
Fru Lünd, prostinne	² / ₁₅ kuxe	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremlagt for denne parten
Major Ole Lyng	½ kux	Møtte selv de første møtene, men ga senere fullmakt til Michael Østgaard
Fru Lysholms arvinger	5 ½ kuxer	Generalmajor Bang møtte som arving for partene
Henrick Meincke	7 kuxer	Møtte selv til generalforsamlingen
Hilmer Meincke	½ kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Kammerråd Mols enke	¹ / ₁₅ kuxe	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremlagt for parten
Erik Must Angell	1 kux	Møtte selv til generalforsamlingen
Herr Mølmanns, hustrus arvinger	1 ½ kuxe	Ingen fremmøte på disse parter, ingen fullmakt ble fremlagt for parten
Assessor Fredrik Hanssen Nannestad	½ kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, ingen fullmakt fremlagt for parten
Madam Øeding	1 ¹ / ₃ kuxe	Grosserer Otto Beyer fremla fullmakt for partene
von der Osten, kammerjunker	3 ¹ / ₄ kuxer	Møtte ikke til generalforsamlingen, men fullmakt overgitt til

		oberstløytnant Krogh
Otto Ovesen, grosserer	1 kux	Møtte ikke til generalforsamlingen, fullmakt fremlagt av etatsråd Knudsson for parten
Madam Anna Dorthea Schiødt	1 kux	Fullmakt fremvist av Otto Beyer for parten
Carl Jacob Waldemar, greve av Schmettow	3 kuxer	Møtte selv etter den 19. august på møtene
Fru Schultz	½ kux	Fullmakt for parten fremlagt av grosserer Collin
Fru Stinchen sehested, generalmajorinde	2 kuxer	Møtte ikke til generalforsamlingen, fullmakt fremlagt av kanselliråd Friemann for partene
Fru (Anne Katrine?) Stibolt	² / ₃ kuxe	Fullmakt av grosserer Otto Beyer fremlagt for parten
Herr Strøm, stiftsprost	1 kux	Fullmakt for parten fremlagt av grosserer Hans Brun
Fru Cecilie Catharina Fabricius Lysholm	2 kuxer	Fullmakt for partene fremlagt av grosserer Lysholm
Johan Christian Vogelsang, grosserer	2 kuxer	Møtte ikke, fullmakt gitt til Christian Lorck for partene
Madam Wahl, enke	½ kux	Møtte ikke, fullmakt fremlagt av grosserer Vingaard Finne
Grev Wedel Jarlsbers arvinger	5 ³ / ₄ kuxer	Fullmakt fremvist av Grev Wedel Jarlsberg
Anna Dorthea Walther Wille, prostinne	1 kux	Fullmakt av grosserer Oxholm fremlagt
75 partisipanter tilsammen	172 kuxer	

"1.1.1 Copie Av Christian Iv. Givne Privilegier Til Kammertjener Jack. Irgens Og Medparticipanter Paa Røros Kobberverk." edited by Privatarkiv 211 Røros Kobberverk, 1646.

"1.1.2 Copie Av Frederik 3. Confirmasjon 19. Mars 1649 Paa 5. Og 6. Post Av Christian 4.S Privilegier for Røros Verk Av 19. Oktober 1646, Samt Copie Av Christian 5.S Confirmation Paa Samme Poster, Datert 17. April." edited by Privatarkiv Røros kobberverk 211, 1673.

"3.1.10 Copi Av Christian Den 5tes Anordnede Bragnessiske Commission Av 26. September 1685." edited by Privatarkiv 211 Røros Kobberverk.

"3.1.14 Copi Av Christian 5tes Reglement Og Anordning for Røros Kobberverk. 3. August." Privatarkiv 211 Røros kobberverk, 1689.

"3.1.17 Copi Av Christian 5tes Reglement Angaaende under Hvilket Bergamt Bergverkerne I Norge Skal Enhøre. 29. Desember 1691." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.

- "7a.1.1a Generalforsamlingsbeslutninger." In *Generalforsamlingsbeslutninger 1826-1841*: Privatarkiv 211 Røros kobberverk SAT.
- "8.1.138 Bergregnskap." Privatarkiv 211 Røros kobberverk, 1820.
- "8.1.151 Hovedbok 1833." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "8.1.160 Hovedbok 1842." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "9a.1.36 Bergmester Knophs Skrivelse Til Direktør Daldorph Angående Gruvernes Fremtidig Drift. 27. Mai 1815." In *Privatarkiv 211 Røros kobbeverk*.
- "9b.1.31 Bergmester H. C. Strøms "Forslag Til Nye Anlæg Ved Verkets Gruber, Som Ere Nødvendige for Deres Fremtidige Drift Samt Til En Hensigtsmæssigere Arbeidsmethode I Det Hele"." In *Privatarkiv 211 Røros kobberverk*.
- "17a.1.19 Kopi Av Frederik 5's Kommissorium Til Stiftsbefalingsmann Fred. Rantzau M.Fl." In *Dette kommissorium utviser at Dragås kgl. almennings skog er overdratt Røros verk til benyttelse ifølge bergordinansen av 23. juni* Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "18.1.11 Ekstrakt Og Hans Kgl. Majestets Bevilling Og Konesjon Ang. Sølv- Og Kobberverkene Juridiksjon I Norge. Dat. 10. August 1675." edited by Privatarkiv Røros kobberverk 211.
- "20.7.127 Frøken Julie Von Bielkes Trykte Klage over Røros Verks Participanter." *Privatarkiv 211 Røros Kobberverk, Verkets historie. SAT. (1833)*.
- "20.8.131 Kopi Av Resultat Av Forhandlingene Ang. Røros Verk Etter Det I Riksarkivet Beroende Originaldokument 1816." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "20.8.132 Kopi Av Kommissarienes Betenkning Til Resultat Av Forhandlingene Vedk. Røros Kobberverk I Året 1816." Privatarkiv 211 Røros kobberverk
- "20.8.133 Gjenpart Av Protokoll Ført Ved Forhandlingene Mellem Den Kgl. Kommissjon Av 3. Mai 1816 Og Røros Verks Participanter I Anledningen Rørosloven Av 1818." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "20.10.145 Sequestrationsprotokoll 1826-1896." Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- " 27.1.1a Avskrift Av Trondhjems Stiftsoverretts Kjennelse I Saken Frk. Julie Bjelke Mot Direksjonen for Røros Verk Og En Del Av Verkets Participanter..." edited by Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- "27.1.1c Avskrift Av Bytingsdom I Saken Julie Bjelke Mot Major Og Tollkasserer Klüwer Og Overdireksjonen for Røros Verk Ang. Den for Frøkenens Parter Resterende Kobbetoll for Årene 1818 Til 1824, Avsagt 13. Juni." edited by Privatarkiv 211 Røros kobberverk.
- Achenbach, Heinrich von. *Das Französische Bergrecht Und Die Fortbildung Desselben Durch Das Preussische Allgemeine Berggesetz*. Bonn: Marcus, 1869.
- Alf Kaartvedt, Rolf Danielsen og Tim Greve. *Det Norske Storting Gjennom 150 År Bind 1-4*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1964.
- Amdam, Rolv Petter, Tore Jørgen Hanisch, and Ingvild Elisabeth Pharo. *Vel Blåst!* Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1989.
- Aschehoug, T. H. *Norges Nuværende Statsforfatning*. Christiania: Malling, 1893.
- . *Norges Offentlige Ret*. Christiania: i commission hos Feilberg & Landmark, 1875.
- Beretning Angaaende Røros Verks Tilstand M.M., Fra Den I Generalforsamling I Verket Den 29. April 1902 Nedsatte Komite*. Trondhjem: Adresseavisens bog- og aksidenstrykkeri, 1902.
- Berg, Bjørn Ivar. "Kaldkiling, Fyrsetting Og Kruttsprengning to Studier I Bergbrytingens Historie." *Fjell-Folk*, no. 13 (1988): 32-43.
- Berg, Øivind. "Geologen Henrik Christian Strøm Og Den Tyske Naturfilosofien." In *Foredrag ved Hansteensymposiet*. UiO, 2008.
- Berganordning for Kongeriget Norge: Frederiksberg, Den 7de September 1812*. Kiøbenhavn 1812.
- "Bergordinansen Af 23de Juni 1683."
- "Betænkning Angaaende Ophævelsen Af Loven Om Røros Kobberværk Af 12te September 1818 Samt Om Participantskabets Omdannelse Til Aktieselskab." Trondheim: Generalforsamling Røros Værk, 1902.

- Birkeland, M., and Hans Munk. *Storthings-Efterretninger: 1814-1833 : Udgivne Efter Offentlig Foranstaltning*. Christiania: Jacob Dybwad, 1874.
- Bjelke, Julie von. *Til Mine Venner Og Bekjendtere I Trondheim, Samt De Agtværdige Normænd, Som Føle for Undertrykte Og Ret*. Trondheim 1823.
- Blom, Gustav Peter. *Bergverkernes Forhold Til Staten Her Og I Andre Lande, Med Særdeles Hensyn Paa En Ny Bergverkslov*. Drammen 1833.
- Brandt, Fr. *Samling Af Mærkelige Højesteretsdomme I Tidsrummet 1815-1835*. Kristiania: J. Chr. Abelsted, 1855.
- Bricka, C. F. *Dansk Biografisk Lexikon*. 1 ed. København: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1887-1905.
- Brünnich, Morten Thrane, and Sigurd Kolsrud. *Kunst-Ord Som Forekomme Brugelige Ved De Norske Bergverker (1816)*. Trondheim: I kommisjon hos Brun, 1957.
- Buch, Leopold von, and Robert Jameson. *Travels through Norway and Lapland, During the Years 1806, 1807, and 1808*. London: Printed for Henry Colburn, British and Foreign Public Library, 1813.
- Bull, Ida. *De Trondhjemske Handelshusene På 1700-Tallet, Slekt, Hushold Og Forretning*. Skriftserie Fra Historisk Institutt. Vol. 26, Trondheim: Historisk Institutt, Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet NTNU, 1998.
- Børresen, Anne Kristine, and Jan Thomas Kobberrød. *Bergingeniørutdanning I Norge Gjennom 250 År*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag, 2007.
- Dahle, H. C. *Røros Kobberværk: 1644-1894*. Trondhjem: [s.n.], 1894.
- "Det 1. Ordentlige Storting 1815-1816, O.". 1816.
- "Det 1. Ordentlige Storting 1815-1816, S.". 1816.
- "Det 3. Ordentlige Storting 1821, O.". 1821.
- "Direktør Knophs Beskrivelse over Røros Verks Proviandering Dens Manger Og Forsalg Til Disse Avhjelpning." In *12.89.109 Privatarkiv 211 Røros kobberværk*.
- Dyrvik, Ståle, Ander Bjarne Fossen, Tore Grønlie, Edgar Hovland, Helge Nordvik, and Stein Tveite. *Norsk Økonomisk Historie 1500-1970 Bind 1 1500-1850*. Norsk Økonomisk Historie 1500-1970. Bergen: Universitetsforlaget, 1979.
- Evju, Stein. "Utvikling I Den Individuelle Arbeidsretten." *Arbeidsrett* 8 (2011).
- Friis, Jacob Pavel, and Jakob Friis. *Direktør Jacob Pavels Friis' Erindringer*. [Oslo]: Cammermeyer, 1944.
- Hamre, Lars. *Norsk Historie Frå Omlag År 1400: Førellesningar*. Oslo: Universitetsforlaget, 1968.
- Helland, Amund. *Norsk Bergret: Med Udsigt over Andre Landes Bergværkslovgivning*. Kristiania: Aschehoug, 1892.
- Hiort, Peder, Peter Schnitler Krag, and Utgitt av John Aas. *Efterretninger Om Røraas Kobberværk Og Præstegjeld*. Rørosmuseet, 1846.
- "Høyesterett, Voteringsprotokoll 19 (Ra/S-1002/E/Eb/L0019)." Riksarkivet, 1824.
- Røros Kobberværks Privilegiebrev*
- "Kgl. Prp. Til Love Ang. Fattigvæsenet Paa Landet Og I Kjøpstæderne." edited by Beslutn. O. No. 24. Kristiania: Stortinget, 1863.
- Kongel. Forordninger Og Aabne Breve*. København 1813.
- "Kongerigets Norges Første Ordentlige Storthings Forhandlinger I Aarene 1815 Og 1816.
- Udgivne Ved Poul Holst, Justitssecretair Og P.T. Archivarius Ved Stortingets Archiv.". 1816.
- Lauten, Maren Dahle. *Jacob Aall Som Politiker Og Jernverkseier - Nasjonalt Og Lokalt*. Jacob Aall - Prosjektet. Edited by Gunnar Molden and Knut Holt Sandbløst Vol. 8, Tvedestrand: Næs Jernverksmuseum, 2013.
- Listøl, Tallak. *De Enkelte Storting Og Statsrådene 1ste Del 1814 - 1885*. Stortinget Og Statsrådene 1814 - 1914. Vol. 2. , Oslo.
- "Lov Angaaende Bergværksdriften Af 14de Juli 1842."
- "Lov Angaaende Røraas Kobberværk Af 1818." 20.9.139. SAT.: Privatarkiv 211 Røros kobberværk.

- Lov Om Handelen: Stockholms Slot 8de August 1842.* Bergen: Dahl, 1843.
- Løkken Verk: En Norsk Grube Gjennom 300 År.* Trondhjem: (Brun), 1954.
- Mykland, Knut. *Fra Søgaden Til Standgaten 1807-1880.* Trondheims Historie 997-1997. Vol. 3, Oslo: Universitetsforlaget, 1996.
- — —. *Kampen Om Norge 1784-1814.* Norges Historie. Vol. 9: J.W. Cappelens Forlag, 1978.
- Nagel, Anne-Hilde. *Staten Og Bergverkene - Avgjørelseprosessen Omkring Bergverksprivilegier under Eneveldet.* Bergen: Universitetet i Bergen, 1986.
- Nissen, Gunnar Brun. *Røros Kobberverk 1644-1974.* Trondheim 1976.
- "No. 1. A. Bevis Om Julie Bjelkes Foruttelse Ved over-Directionen." Chritiania, 1830.
- R. T. Heyerdahl, R. Schøyen. "Indberetning Fra Den Ved Kongelig Resolution Af 11te Januar 1875 Nedsatte Kommission Til Undersøgelse Af Røros Kobberverks Og Statens Indbyrdes Forhold Med Hensyn Til Værkets Skovvæsen." 1879.
- Repertorium for Praktisk Lovkyndighed: En Afkortet Bearbejdelse Af Norsk Retstidende, Samt Udvalg Af Ældre Højesteretsdomme.* Kristiania: Abelsted, 1855.
- SAT. "Røros Bergrett 1690-1821."
- Scheuchenstuel, Carl von. *Idioticon Der Österreichischen Berg- Und Hüttensprache.* Wien 1856.
- Schou, Jacob Henric. *Chronologisk Register over De Kongelige Forordninger Og Aabne Breve, Som Fra Aar 1670 Til 1775 Aars Udgang Ere Udkomne, Tilligemed Et Nøiagtigt Udtog Af De Endnu Giældende, for Saavidt Samme I Almindelighed Angaae Undersaatterne I Danmark Og Norge: Forsynet Med Et Alphabetisk Register.* Kiøbenhavn: Møller, 1813.
- Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten Blir Til*
- Norsk Sosialpolitikk 1740-1920.* 2 ed. Oslo: Gyldendal Norske Forlag, 1994.
- Sejersted, Francis. *Den Vanskelige Frihet.* Norges Historie. Vol. 10: J.W. Cappelens Forlag, 1978.
- "Stortingsforhandlinger 1842. 2. O, Kgl. Prp. Til Lov Om Ophævelse Af § 32 Og § 34 Litr. D I Privilegier for Røraas Kobberværk Af 12. Septbr. 1818, S. 361."
- "Stortingsforhandlinger 1857, O, Forsalg Fra Repræs. K. Olsen Og J. R. Krognæss Til Lov Ang. Forandr. I Lov Af 12. Septbr. 1818 Om Røros Kobberværk." Kristiania, 1857.
- Stortingsforhandlinger. 1818 6.* 1818.
- Stortingsforhandlinger. 1818 Del 2stortingsforhandlinger. 2.* 1818.
- Stortingsforhandlinger. 1821 Del 2stortingsforhandlinger. 3.* 1821.
- Stortingsforhandlinger. 1827 5.* 1827.
- Stortingsforhandlinger. 1830 7.* 1830.
- Stortingsforhandlinger. 1830 Del 1stortingsforhandlinger. 6.* 1830.
- Stortingsforhandlinger. 1830 Del 6stortingsforhandlinger. 6.* 1830.
- Stortingsforhandlinger. 1842 Del 3stortingsforhandlinger. 10.* 1842.
- Stortingsforhandlinger. 1842 Del 7stortingsforhandlinger. 10.* 1842.
- Strøm, Evald Jon. *Rørosloven Av 1901: Røroskilder I.* Røros: Fjell-Ljom forl., 1995.
- Strøm, Henrik Christian. "Beretning Om Røros Kobberværk." edited by Gunnerusbiblioteket, 1816.
- Stubhaug, Arild. *Jacob Aall I Sin Tid.* Oslo: Aschehoug & Co, 2014.
- Sundt, Eilert. *Om Røros Og Omegn* Trondheim 1858.
- Thaulow, Chr, and Chr Thaulow. *Personalhistorie for Trondhjems by Og Omegn I Et Tidsrum Af Circa 1 1/2 Aarhundrede (Omfattende Ca. 1300 Personer) : Afsluttet Omkring 1876.* Trondhjem: I kommission hos Holbæk Eriksen, 1919.
- Vogt, J. H. L. *Kobberets Historie I Fortid Og Nutid Og Om Udsigterne for Fremtiden: Med Særligt Hensyn Til Den Norske Bergverksdrift Paa Kobber.* Kristiania: Mallings, 1895.
- Ødegaard, Sverre A. "Smeltehytta På Røros." *Fjell-Folk* 9 (1985).
- Øisang, Ole. "Røros Kobberverks Historie." In *Rørosboka.* Trondheim: Rørosbokkomiteen, 1946.
- Øverland, O. A. *Karl Johan I Norge 1815 Og Andre Fortællinger.* Kristiania: Cammermeyer, 1898.